

bokselskap.no, 2016

Nini Roll Anker: *Den som henger i en tråd*

Teksten i bokselskap.no følger 1. utgave, 1935 (Oslo, Aschehoug).

Digitaliseringen er basert på fil fra Nasjonalbiblioteket (nb.no)

ISBN: 978-82-8319-282-7 (digital, bokselskap.no), 978-82-8319-283-4 (epub),
978-82-8319-284-1 (mobi)

Teksten er lastet ned fra bokselskap.no

Nini Roll Anker

Den som henger i en tråd

bokselskap.no

2016

[1]

^[5]Hun var kommet ut på veien langs jernbanelinjen – nå, hun stanste, så hun det. Hun var forbi det siste huset, hvor Ladi losjerte. Men ennå var det lysstolper et stykke fremover, ennå kunde hun gå en bette. Mellom åtte og ni, hadde han sagt ...

Ben som en lang søm lå landeveien foran henne; skitten sne efter midten, rotet op av lastebiler; hvite snemurer på siden, polert av tøy og av frost igjen. – Her var ikke vått; men muklet gikk over kalosjene somme steder. Da ristet hun føttene og så efter, om det hadde gjort skoene noe; hun hadde pusset dem før hun gikk hjemmefra – hun vilde komme skikkelig inn på hotellet.

Hun hadde ikke akkurat *lovet* å komme. Det kan hende, hadde hun sagt ...

Men dennegangen skulde det bli av! For en gang måtte hun friste det, hun også. En gang måtte hun få vite, hvad det var, hun også. Det var ikke noenting å grue for – fine herrer er hensynsfulle, det sa alle.

Men likefullt skalv hun. Da tenkte hun på disse siste årene; grå og skyggeaktige seilte de forbi – ansikt og hendinger tonte frem; men klarest ^[6]så

hun sig selv. Det var bakken op til fabrikken, hun gikk, op og nedover, op og ned. Samme arbeid dag ut og dag inn; frokoststans og middagsstund; kveldene hjemme, når hun lå på divanen og hvilte ryggen. Det var altsammen ...

Tenker du gå jomfru i graven, du Karna? ... Det var den kåte røsten til Gyda, som spurte – på fødselsdagen, da hun fylte tredve. – «Isjomfrua». Hun visste de kalte henne så på verkstedet i det siste. Det var Edvin, som hadde satt navnet på henne. – De fikk kalle henne alt, de vilde! Herefter også. Herefter – når hun visste det, hun visste, skulde det ikke stikke henne mer!

Hun tok sig op til ansiktet – hun kjente, hun smilte. – Han var den kjekkeste av de reisende. Hun hadde alltid likt Danielsen ... Sist han var i byen, hadde hun møtt ham i Storgaten; da hadde han bydd sig til å bære melkespannet for henne. «De er kongeligere uten spann,» hadde han sagt. Det var spøk i hans munn; men han var nærmere sannheten, enn han visste! I kveld skulde han få vite det! Hun vilde snakke ut til ham – *først* vilde hun snakke ut! Han skulde få greie på, at hun kom av folk. Hun holdt sig ikke ringere enn noen! Og det tenkte hun si.

Da –

Det hadde vel hendt, at to mennesker fikk den gode kjærligheten til hverandre! Det hadde vel hendt før! Det stod å lese i mangfoldige bøker! – Han skulde begynne for sig selv. Han skulde ha eget firma nå, hadde han sagt. Og han var ikke gift ⁷det hun visste. Ring bar han ikke. Olaf het han til fornavn ...

«Olaf,» prøvde hun sakte, ut i mørket. Hjertet tok på å stormslå. Hun skulde få hviske et mannsnavn, hun også! Skulde få kjenne armer omkring sig – kjærtegn og blide ord ...

Ikke tenke lenger! Ikke forlange mer! La det være nok – la det være lykke og mer enn nok!

En mann i stilling; trygghet og sorgløshet – slikt fins ikke andre steder enn i drømmen, hun vet det da! Lenge og for lenge har hun staset det til og bygget det frem om natten – hun vet det da, nå også, at det ikke er slik det går. Mann og unger kan det bli; fattigdom og slit blir det for henne og hennes like. «Hadde jeg enda ikke gått bort og giftet mig, Karna,» – *det* blir det. Og – hun hadde ikke villet inn i den elendigheten – dit hadde hun kunnet komme, hun som en annen! Gi op friheten og fortjenesten for arbeidsløs mann og sultne barn ... hun hadde sett nok av det! Nei, nå skulde det være farvel med drømmer og umulighet ...

Tårene kom likevel. Hun strøk dem vekk med vantefingren.

Han var ung! Han var en herre i klærne – klær sydd etter mål, det var lett å se. Han hadde en dannet optreden. Fine hender og bløte – hun hadde kjent det, da han strøk henne over kinnet igår kveld. Det luktet så friskt av ham – god såpe og god tobakk; hun hadde kjent det med.

Hun *vilde*. –

Da hun snudde, tok hun en liten sneklomp i ^[8]munnen og lot den smelte. Hun hadde valgt fiskekake med løk i spiseforretningen i dag. Så tosket hadde hun vært – den løklukten, som var så lei å bli kvitt ...

Han bød på vin. Mor – tenkte hun. Men nei! Dit hadde hun tenkt fra sig! Hun skjøt frem underleben, økte farten, stirret på lysene fra byen og gikk imot dem med brennende kinner. –

Hotellet lå øverst i Storgaten. Det var en tohøiders trebygning, hvitmalt og lang – med stor dobbeltdør ut og elektrisk lampe over døren. Det var vel ikke mange gjester på denne tiden året ... En og annen handelsreisende; en og annen hestekar eller storbonde fra bygdene kanskje ... Døren var ulåst; hun dreide det blanke messinghåndtaket nedover og den gikk op. To trappetrin førte til den brede gangen. På ganggulvet lå en rød teppelengde. Innerst stod en slags skranke. På veggen bak hang en svart tavle med hvite tall; ett og annet navn ført op med kritt.

Innenfor skranken satt en mann og leste i et blad. Det var Jonas Kruse.

Hun blev blek. Foreldrene hans hadde hus på Brækken. Dengangen moren og hun losjerte hos Galteruds, hadde hun sett ham hver dag. Han var en snørrete gutt da – la sig borti allting og var ute med den frekke munnen sin straks noen prøvde ta igjen med ham. Siden hadde han vært på Hamar ett år eller to; så hadde han gått og slengt her i byen. Men nå satt han her, så hun.

«Godkveld.»

^[9]«Nei er det ikke Karen Anna?» De små øinene fór over henne, rottesnare.

«Jo – det er da det, også.»

Han la bladet fra sig; men øinene drev på. «Jaså – du er ute og går?»

«Er du blitt hotell-kar nå?»

«Jeg har jobben imens den nye portieren ligger på sykehus.»

«Han er blitt syk da?»

«Alvorlig også. Får vi håpe.» Han flirte.

«Det var – om Danielsen er inne?» Hun fikk det frem; tørr på tungen fikk hun spurt.

«Jå, *han* er nok inne san! Han sitter på syv med en hel portvin og venter. Kanskje det er dig, han venter på?» Han knep igjen det ene øiet.

«Det var en beskjed –» Så tidde hun et sekund. Jonas hadde reist sig; han stakk den ene hånden i bukselommen. Hun ranket sig; da blev han slappere i ansiktet. «Jeg lovte henne å stikke innom her og si, hun er forhindret ifra å komme. Om du vil gå på rummet til ham og si ifra.»

Han drog sig bakover mot skrankeåpningen: «Ifra hvem?»

«Det skiller dig ikke. Karen Anna Hustad gikk ærendet, kan du si.»

«Ja, undskyld da! Jeg tenkte ikke fornærme dig!»

«Du har aldri vært annet enn en sleiv!»

Hun vendte og gikk tilbake dit, hun var kommet ifra. Håret ramsvart under den vesle hatten; steil i ryggen –

«Det er forskjell på folk!» ropte han etter henne. «På hotellbetjening også fabrikk-donnaer!»

^[10] Utenfor, på det renmåketete fortauet langs husveggen, tok hun etpar steg. Så stod hun litt. Det gikk rundt for henne. Da var det bare å *stå*.

Det hadde hendt på sekunder ... Så meget det var – på noen åndedrett hadde hun reist gjennom det. Hun hadde sett ansiktet til Jonas –. Bakenom det hadde hun skimtet rummet og *ham* og sig selv ... Portvinsflasken og glassene på bordet; rullgardinet og sengen ... Gullkjedet over vesten hans; de hvite hendene; de blå øinene, som glinste –

I morgen trillet Jonas Kruse koffertene hans ned på bryggen, I morgen, når båten la til. I morgen var han borte og kom aldri igjen mer. – Men bak skranken på Grand hotell skulde Jonas sitte og vite hvem som hadde vært hos Danielsen. Og hele gata og hvert eneste hus skulde få vite det ...

Så nære hadde hun vært ved å miste ryktet sitt. Så nære på hadde hun mistet de eneste klenodiene, hun hadde ...

Vilde han si til Jonas: Det var henne jeg ventet på? Det trodde hun ikke om

Danielsen. Han var real, det trodde hun om ham.

*

Det lakket mot jul. Den lille byen lå under den store sneen. Husene hadde hvite hetter, trærne bar hvite byrder, fra menneskene stod det røk når de pustet, og bøndernes hester bar rim i fakset. –

Året drog sig mot slutten; på konfeksjonsfabrikken var de siste ordrene ekspedert. Olaus Strande reiste sig fra stolen ved skrivebordet og nikket, Gunner [11]nikket tilbake. Brødrene var blitt enig. Så fulgtes de op i lokalene.

I tilskjæreriet stilte Gunner sig på plassen sin. Det tredobbelte klædet lå utspent over det store bordet, stykkene var risset op på det med kritt. Midt imot ham førte Vold skjæremaskinen med sikker hånd langs den siste streken på et erme.

Den eldste sjefen mumlet go'morn til formåleren, kontrolløren og de andre herrer. Med korte, langsomme skritt gikk han videre på sin runde.

Presserne så ikke op – han hadde vært herinne tidligere på dagen. – Inne fra «knappullet» hørte han latter... Han la lebene tettere sammen – det grå, stutte kinnskjegget tok på å dirre, farven i det rødlette ansiktet falmet. De kostbare maskinene derinne minnet sig; alt kostbart minnet sig på dager som idag. Knapphullsmaskinen, pikeringsmaskinen, maskinen til å pynte på knapphullene ... Dyre saker altsammen. Utlegg og rentetap. Bakom døren der stod de. Bakom døren dér var Gunnars eldste sønn. Ikke sjelden å høre fjas og leven inne hos Julius i det siste.

Sindig åpnet han døren.

En av arbeiderskene sprang ut av armene på Strande junior.

Det var Gyda. Det var ikke Karna. Nei, hvordan kunde det være andre enn Gyda? Sjefen kremtet. Piken smatt forbi ham inn på verkstedet. – Han stod litt; stakk hånden i lommen og raslet med kobberskillingene.

«Vi slutter til lørdagen,» sa han.

[12] «Vel,» svarte det bakom den bøide ungguttryggen.

«Krrr.»

På verkstedet durte tråmaskinene om kapp med motorene. Lyset var skarpt i den store salen – det voldte sneen utenfor, de åtte høie vinduene og lampene.

Olaus misset med øinene og smilte.

Smilende gikk han fra bord til bord. Alle hang i, så op såvidt, så ned igjen på arbeidet. Somme satt oppe på bordet og håndsydde. Fem og seksti damer ...

«Jaja, tuppene mine,» småsnakket han. «Jaja.» Øret lyttet på maskinkoret, tok ut stemmene – var her én som hakket? Fem med motor. Resten uten. Men det blev vel en råd – godt år til neste år, Vårherre alene visste ... En og annen forbedring til neste år; det stod i Guds hånd.

«Jaja, tuppene mine –»

Det var denne Ludovika, som satt og glodde på ham. Vilde ikke dra øinene til sig. Tosk, som hadde tatt henne inn. For gammel synds skyld – godhjertet tosk! Blev sittende og glo, så fort han viste sig.

«Krrr.»

Karen Anna Hustad så op. Han gikk nærmere. «Fem og tyve kuldegrader idag,» sa han til Karna. – «Men herinne fryser du ikke, Olaus,» svarte Karna. Han smilte. «Du har rett. Du har rett. Bra lokale, solide vinduer. Tette.»

Hun satte hjulet i sving, førte sømmen under nålen. – Ned mot den hvite nakken lå hårknuten hennes, opkveilet og ramsvart. Lebene skjøt sig frem, røde og trassige. De lange vippene gjemte ^[13]øinene. De blå øinene – blå som – – blå som – – – Fager var Karna.

«Jaja. Jaja ...» Med små skritt gikk han mot utgangen, midt mellom bordene. Tommelen holdt han fast med peke- og langfinger på begge hendene. Øinene fulgte ham til døren lukket sig bak ham.

«Nå får vi julegave!» sa Karen Anna høit ut over alle hodene, de lyse og de mørke, de grå og de unge.

«Ja, han smilte stygt idag,» ropte en tilbake.

«Nå skal vi visst slutte!» skrek Anna Kleve inn i øret på Ingebjørg. Den døde stirret, livet i de spørrende øinene sloknet, det bleke ansiktet blev lite av skrekk; så snudde hun sig og så op til Karnas plass; og Karna nikket.

Maskinene stanste et sekund eller to. En svart fugl hadde slått ned. Røstene tidde. Så ropte én:

«Det er vel ikke nytt!» Da hentet alle sig og snakken brøt løs: om det, de hadde ventet og som alltid kom – om det, de enda aldri lærte sig å ta imot –

arbeidsstansen, som lurte på dem hele året – de arbeidsløse ukene, som åt op fortjenesten deres. Og skoene, de trengte! Og kjolen, de trengte! Og husleien, de skulde betale!

Men han hadde tatt inn en ny tilskjærer i høst, han hadde tatt inn Edvin Vold! Så hadde han vel ordrer nok? – Det letet ikke på tilskjærerne, de fikk lønnen sin likefullt! – Men når han hadde tatt inn en *ny*?

«Så sier han vel op Vold med det samme!»

La ham bare gjøre det! Her var ingen, som skulde gråte for Vold!

^[14] «Også like før jul!» – «Skammelig – å gud så skammelig!»

«Vi er ikke varslet ennå!» ropte én. «Men vi blir det,» svarte det i kor. «Vi kjenner Olaus!»

«Tuppene mine!» hermet de.

Den døve hadde gått fra arbeidet og stod borte hos Karen Anna Hustad. «Tror du det da?» spurte hun med den slørete røsten og bøide hodet inntil for å høre svaret. «Det er ikke verdt å ta sorgen på borg!» ropte den andre. «Vi får vel vite det til fredagen!»

Ingebjørg Dale blev stående. Karna rev sømmen unda nålen og la under en ny. Og Ingebjørgs blikk fulgte de hvite, smale hendene, som førte tøiet. Hun visste da at Karna hadde hudvalk på pekefingren etter saksa, og treler i hånden etter strykejernet – hun, som en annen. Men det var som ikke sant lel – så pene var hendene hennes, så rapt flyttet de sig, så snart og lekkert tok de om plagget, at en måtte storundre sig. Om det så var å eggeⁿ¹, gikk det fint for henne. En A-jakke sydde hun på dagen. De kom ikke til Karna med B og C-plagg – de visste bedre ...

«Nå får du gå på plassen din, Ingebjørg!» ropte Karen Anna.

Det var blitt lått og moro ved det ene langbordet. En av damene hadde foreslått, de skulde samle inn til julegave til sjefene. De sendte en tom pappeske i mellom sig og la knapper og trådstomper oppi. En spyttet i esken.

Karen Anna tok frem formiddagsmaten sin – ^[15]to skiver brød. Hun spiste, mens hun satt og så på arbeidet, som lå foran henne.

*

Hvem sørget over stansen på konfeksjonsfabrikken? – Byen tok den rolig,

«De små brødre,» var populære i byen – bra borgere, gode skatteydere, fornuftige folk. Olaus og Gunner Strande drev forsiktig – en liten stans, en pust i bakken, så gikk hjulene igjen. Byen risikerte ikke katastrofe dér. – Her var ennå mange som husket, da de to bredskuldrede, kortbente menn kom hit for tredve år siden. Beskjedne og høflige begynte de den vesle bedriften sin i Maurlandgården; fem syersker, det var altsammen. Idag beskjeftiget de over åtti mennesker, men de hadde blitt ved å være beskjedne og høflige. Den nye fabrikkenⁿ² på toppen av Ramstadbakken var en prydd for byen. Unge piker fra småkårs hjem hadde chance til fortjeneste, straks de blev konfirmert; piker fra bygdene hadde chance; og byens folk tjente på losjerende, hotellet tjente på handelsreisende, butikkene hadde omsetning. Ære være de små brødre!

Arbeiderskene var populære på sin vis, de også. De fleste var nettelige i klærne – sy kunde de jo. Og unge ansikter pyntet opp i gaten. Hendte det noe med en og annen av dem, gav det stoff til samtale – her hendte ikke så meget. Finne sig i å gå ledig av og til måtte jo pikene; mange hadde hjem å ty til, også.

Stort sett var opfatningen i arbeiderkretser den samme. Jentene på konfeksjonen var ikke blandt dem som hadde det verst – snekkerfabrikken hadde ^[1.6] stått snart i et år, den. De var noen høner, naturligvis, som ikke organiserte sig; men de hadde å gjøre med en gammel rev som Olaus Strande – en fikk holde dem litt til gode. Kvinner kan greie sig med mindre enn menn, også.

De arbeidsledige syerskene var temmelig alene om sorgen, da de måtte slutte.

—

En kveld tre dager før jul satt Karen Anna Hustad hjemme ved bordet under lampen og skrev opp tall på en papirlapp. – Hun var alene i stuen og hadde låst døren ut. For en stund siden hadde noen røsket i den – det var vel gamla på andre siden gangen, antagelig; eller Eveline ovenpå, som sydde for folk. Når moren var i hus, var her aldri fred for innstig – ja, så sjelden var det å få en alene-stund herinne, at stillheten som sang for øret.

Hun regnet på utgifter og inntekter – hun brukte sette sig for med det, når arbeidsledigheten kom over dem. Et trykk for brystet gav ikke fred, før hun hadde allting på det klare. Like godt å få vite det først som sist ... Det hun ennå skyldte for skatt, skrev hun opp; og for avbetaling på kåpen. Skatten hadde vært rimelig i år, firti kroner; hun hadde moren, som var blitt arbeidsufør – det blev til

avdrag for henne. Rakel var kommet op i ett hundre og femogtyve; de hadde tjent jevnere iår enn ifjor, så det hadde ikke hjulpet Rakel det grand å klage – hun hadde begge foreldrene i live også, faren hadde bra med arbeid på bryggeriet.

... Aldri skulde hun vel gått bort og kjøpt sig ny kåpe, hadde hun visst, de skulde komme til å slutte ^[17]akkurat nå! Fem kroner skyldte hun på kåpen. I banken hadde hun stående femti kroner. Fikk greie sig så hun ikke rørte bankboken ... Begravelsespengene mine, tenkte hun. Det hang i, dette med å komme skikkelig i jora. Enda hun var likegla med det også. – Moren hadde fått en porsjon av legatet iår. Hun førte op summen. Med den og med alderdomspensjonen hennes greide de sig vel over denne tiden med ...

Nå stod alle tallene på papiret. Det var ikke fler å føie til. Da steg det som en ødslig kulde op mot henne fra de små, svarte tallene. Slik hadde hun sittet og regnet og slått over, alle år siden hun blev voksen. Disse strekene var nakne piggråden, hun levde bakenom. Utenfor dem grodde og blomstret det – alt, hun aldri skulde rekke, alt hun i evighet ikke skulde få eie!

Siden den kvelden hun vandret frem på den røde løperen i hotell-gangen – og snudde – hadde hun kjent det, som hadde hun stengt sig selv inne for godt. Det hjalp ikke om fornuften sa no annet – tomhet hadde det vært i ring og ring omkring henne hver stund siden! Som skulde hun aldri nå bort i en fast ting mer. Veien lå foran, ben som en søm – tråkket op av tusen føtter, som hadde gått den før henne; ventet på tusner, som skulde komme efter også. De likesom gikk, ja. Men her på papiret stod sannheten. De rørte sig ikke, de var fastlåst!

Katten sprang op i fanget hennes. Hun støkket litt med detsamme – så strøk hun dyret, gjemte hendene i det varme hårlaget. Hun var da *levende*, ^[18]hun også! Og det var mange, som hadde det verre enn henne!

Det var nå for det første Ingebjørg – Ingebjørg Dale, som ikke så sig råd til å komme sig vekk i arbeidsløsheten. Hun hadde skrevet hjem og bedt om penger til reisen. Men det var ikke sagt, foreldrene hennes hadde kontanter, de var plassfolk med stor ungeflokk. Nå gikk Ingebjørg dagstøtt på postkontoret og spurte efter brev. Stod så fattig utenfor porten, og hadde ikke fått noe. Sa med den slørete røsten: De vet da, det kan komme ennå! Spurte inn i flokken av pratende jenter: Hvad ler de av? Fikk til svar: Ikke av noenting! – Det var brysomt å skrike og forklare allting inn i øret på en døvhørt.

Men *hun* satt da her og hørte hver eneste lyd! Katten, som spant. Knettet i koksovn. Finere lyd enn som så: farens gamle sølvklokke, som tikkete borte på veggen over uttrekkssengen.

Og Jakoba, som var uten tenner! Nå fikk hun vel ikke inn det nye settet på aldri den tid! Var så fremmed og snodig med den innfalne munnen, at de måtte le!

For Ladi blev det vel ikke annet enn sultejul. Så ulikendes den gamle jenten var, så var det synd om kroken. Unte sig ikke å lese i et blad engang for å spare på øinene – satt og sydde i lokalet etter sistemann var gått, stjal arbeidstid, satt der mens de sopte gulvet, så ulovelig det var! Men tjente snaut til kaffe og tobakk, lel!

Å, det var mange som hadde det verre enn henne. ^[19]Ja, det var ikke andre enn Gunhilde og Gyda som hadde det flust. Gunhilde, som bodde bak melkebutikken til mor sin. Og Gyda, som – ja, hun hadde fått følge med selveste junior nå, sa de; om det var sant da. Men hun var troendes til det. For – ja *Gyda!* Hun måtte smile – som kom hele jenten her inn i stuen med detsamme! Latteren hennes og de kåte øinene; humøret og likesælheten! Hun levde bare villig vekk, hun – gav sig og tok sig igjen – gjorde ikke mer av det enn en annen, som spiste og sov etter *sin* natur. «Angre? Nei, i den byen har jeg ikke vært,» sa Gyda. – Men da fikk en være skapt tankeløs, også. Og komme av folk, som aldri hadde vært åssen de stelte sig. Drikket til far, og mor som gikk på bygda og bad. Gyda var undskyldt, hun som ...

Karen Anna reiste hodet og lyttet. Katten sprang ned på gulvet. Det kom noen inn gangdøren. Det var ikke morens tunge steg ... Da det banket, spurte hun skarpt: «Hvem er det?»

En damerøst svarte. Det var fru Olsen, bokhandlerens kone. Hun strøk sig over håret og åpnet døren.

Fru Olsen var en liten, velfødd dame med stor barm under skinnkåpen, korte ben, tykke legger. Hun smilte svært. – Karen Anna knep ihop øinene.

«Er ikke Deres mor hjemme, frøken Hustad?» – «Mor er på møte i bedehuset.» – «Det var leit – ja, jeg mener ikke at det er leit, at Deres mor søker Guds hus; men jeg vilde gjerne truffet henne personlig.» – «Hun er hjemme i nitiden.» – «Det har jeg ikke ^[20]tid å vente på. Og jeg kan jo like gjerne gi vår lille

gave til Dem som til henne, naturligvis. Vi har jo tenkt på dere begge nå, fabrikkens står. Men jeg vilde ønsket henne også gledelig jul.»

Fru Olsen åpnet håndvesken, fant en pung frem av vesken, åpnet den og åpnet et rum i pungen. Hun tok frem to tikronesedler.

«Det er fra fattigpleiens damer, frøken Hustad. En liten hjelp til jul!»

Karen Anna så den brune hanskehånden, som rakte frem sedlene. Med det samme kjentes det bare i nervene – en rykking i kinnene, en smerte etsteds nær hjertet. Så jagde blodet mot hodet; og kroppen rettet sig i full høide, et sekund var det, som målte hun sig med den andre – et sekund kjente hun legemet sitt som en herlighet: slankhet og velskapthet; lytefri hud, små føtter ... Så bruste tankene frem: et villfremmed menneske kom hit inn – bød frem en almisse ... Hun la armene sammen under brystet.

«Ja værsgod om De ikke forsmår, frøken Hustad.»

«Jeg forsmår.»

Det runde ansiktet under skinnlue ble flammende rødt. «De – De vil ikke si at De ikke vil ta imot gaven? Den er skjenket av et godt hjerte – av bare gode hjerter!»

«Det kan være. Men vi har ikke bedt om noe. Mor og jeg klarer oss. Vi kjærer ikke om å bli diskutert i fattigpleien. De har ikke noe med å komme her.»

«Det må jeg si!» Mørkerød av harme snudde fru Olsen hodet og så sig rundt i stuen.

[21] Da så Karen Anna det, den fremmede så: sirtstrekket på divanputene, farvetrykket på veggen, filleryen, som var avslitt i kantene, papirskjermen over lampen. Og det blaknete åklæet borte på morens seng, og bolstren i gyngestolen, som hadde stopp i stopp. Rummet, hun holdt vedlike, gren nakent under godtkjøpsstasen.

«Jeg synes De skulde betenke Dem, frøken Hustad! Vi er alle mennesker.»

«Ja vi er mennesker. Jeg har en bankbok, jeg har innestående femti kroner på bankbok. De kan få låne dem av mig.»

«De er et makeløst hovmodig vesen!»

På vei mot døren fant ikke fingrene det rette rummet for pengesedlene – hanskefingrene skalv. –

I mer enn en time ventet Karen Anna på moren. Det meste av tiden gikk hun frem og tilbake mellom innerveggen og vinduet. Men hun var ute i kjøkkenet, også, og så til havresuppen, de skulde ha til kvelds. Og hun var borte ved veggskapet etter kåpen sin – hun kunde stikke op til Rakel ... Likevel blev hun der hun var. Da hun hørte moren komme, åpnet hun døren for henne, steg til side og holdt den åpen.

Kari Hustad var ennå en høi kvinne, skulderdryg og storvoksen. Under de mørke brynene lå de brune øinene dypt; nå glødet de med den halvt utbrente glansen, møtene gav dem. Lebene var rynket, men de sterke fortennene stod der uskadde; nesen var buet og kraftig, huden gul som løv om høsten.

[22] Hun holdt nakken bøid, da hun kom inn, trådde tungt og gikk frem til bordet. Der løste hun hendene fra salmeboken og la den fra sig.

«Mor!»

Hun reiste hodet og så på datteren.

«Mor! Her har vært et kvinnfolk – hun vilde gi oss tyve kroner fra fattigpleien. Jeg sendte henne dit, hun kom ifra!»

«Et kvinnfolk?»

«Kona til Albert Olsen i Storgata.»

«Du viste henne ifra dig?» Den gamle strøk det svarte hodetørklæet bakover. Det blev liggende rundt halsen. Småkruset og hvitt lyste håret under lampen.

«Vi er ikke trengendes for fattighjelp, mor!» – «Tyve kroner! Og du tok ikke imot?» – «Jeg sa, vi greide oss foruten.» – «Karen Anna! Karen Anna! Gud hjelpe mig for dig!»

Den syngende røsten steg i ordene; datteren kjente huden nupre sig ned efter ryggen.

«Nei. Vi blir vel ikke forlikt om dette heller, mor.»

«Hvad sa hun?»

«Hun blev sint. Hun gikk.»

Moren satte sig ved bordet. Hun skubbet vekk et papir som lå der. Så foldet hun de store, arbeidsslitte hendene fast og bøide sig over dem.

Karen Anna så på henne; vætet lebene; sank noe som vilde op i halsen.

«Ja, be for mig du mor! Be for mig! Har du gjort annet siden du fikk mig?»

Har du blitt bønnhørt? ^[23]Har du fått ham til å bryte mig ned? Hold op, mor! Du får ikke det, du ber om, lel! Sykdom får du og sorg for utkommet! Og barn du ikke kan kjennes ved! Det er det du har fått! Guttene i Amerika er likesæl, om du tigger Vårherre for dem! De vet de får kare for sig selv – de vet de har ikke andre å lite på enn sig selv! De vet det likegodt som jeg! *Han* gir dem ikke arbeid! *Han* gir dem ikke smør på brødet! Han er så langt vekke! Hold op mor – så for *vår* del! Hører du!»

Moren hadde ikke rørt sig. Med halvlukkete øine satt hun uryggelig; den blodløse munnen lå stram i det stille ansiktet; bare hendene lukket sig tettere, som for å gi de stumme ordenes rop og påkalling av sin kraft. Først da hun hørte datterens skritt over gulvet, rettet hun nakken. «Karen Anna. Kom hit.»

«Vi skal vel spise, mor?»

«Kom hit. Sett dig ner. – Han har minnet mig ved natt og ved dag. Tal ordet til henne, har Han sagt. Men jeg har vært som Peter – jeg har ikke våket og bedt – jeg har kviet mig og undslått mig. Salige ere de fattige i ånden. Salige ere de ydmyke av hjerte. Det er Hans ord, Karen Anna. Du vil ikke høre dem, usalige ba'n!»

Karen Anna kastet hodet bakover; åpnet lebene; lukket dem igjen. Satte sig på natteleiet sitt, på divanen ved veggen. Støttet albuen mot kneet og pannen mot hånden.

«Du lever livet ditt i verdens skinn og bedrag. Du setter dig op mot den høieste i tross – du vil ^[24]ikke søke frelsen der den er å finne og se, ditt hjerte forherder sig. Under Hans vrede henlever du dine dager – du, gresset, som er idag og imorgen kastes på ilden!»

«Jeg har ikke bedt om å få være til.»

«Nei. Du beder ikke. Men Han gav dig i min varetekt.»

«Far og du lekte dere vel litt. Det er vel altsammen om at jeg blev til! Bland ikke andre op i det!»

Det kom ikke no svar. Da hun tok hånden fra pannen så hun morens ansikt. Det lyste dødelig blekt ...

«Men det er sannheten, mor!» trasset hun. – Moren satt som før. Da måtte hun gjemme øinene igjen. Da må hun minnes det –. Hun er ikke mer enn seks-

syv år. Hun ligger i sengbenken sammen med den yngste broren. Hun er våken. Borte i uttrekkssengen hos foreldrene er det uro. Kan du ikke styre dig! sier morens røst. Sterkere uro. Farens pust sager gjennom mørket. Slår han moren? Hun vil skrike – da blir det plutselig stilt. Og hun hører morens gråt.

«Er det ikke sannheten om dig, så er det sannheten om han far,» hvisket hun mellom hendene.

«Jeg bad om styrke. Jeg bad om en skjerv av frelserens tålmod. Han gav mig barn. Han gav mig dem for at jeg skulde føre dem til Ham. O Gud, hvor lenge skal jeg ligge for døren din? Hvor lenge vil du skjule dine veier for mig, Herre Zebaoth?»

^[25] Et menneske løfter ansiktet mot det usynlige ... Et menneske i ytterste nød. Munnen er forvridd av smerte ...

«Mor!»

«Han betenkte mig med sykdom og prøvelse. Han la tunge byrder på mig og sa: bær dem! Langt vekke ifra folket mitt fikk jeg dem – iblandt fremmede fikk jeg dem. Mannen blev hjelpeløs, han far satt i stolen dér, du vet, korlenge han satt! I ni år drog jeg klærne av ham, i ni år la jeg ham ner til natta. Gud gav mig styrken. Han gav mig arbeidsmakten, så vi ikke måtte omkomme. I tyve år har jeg tjent til opholdet for mig og mine – jeg bøide ryggen, jeg bøide ryggen i alle dem! Ikke over vaskestampen, ba'n – dypere ner! Gavene jeg fikk, attpåskillingene, de gav mig – var det søtsaker for Kari Vehaug fra øian? Men det var Han, som gav, Han, som e alle gode gavers giver! Han, som sendte mig armoden på det at jeg skulde finne ydmykhetens skatt! Han, som la sin nåde til og dekte min synd med kåpen! Han, som gjorde mig ussel på det at han kunde bli min kjepp og min stav! «De fattige skulde I alltid have hos Eder» – det er Hans ord til oss. Så er vi da utvalgte, så har han valgt oss fremfor alle; og vi er som barnet, når det tar føden av faders og moders hånd. De små barn, som Han fører gjennom jammerdalen – hans omvendte flokk, som vandrer trygt mellom de fortapte, – forbi satans snarer, frem imot perleporten.»

Den bivrende, bristende røsten tidde. Bøid over sitt eget fang rugget den tunge kroppen sakte frem ^[26] og tilbake; armene, de utslitte hendene sluttet sig omkring noe, ingen så ...

Datteren tenkte: de holder enda omkring oss ... Omkring barna, hun fikk. De

tviholder enda på oss – vi er små som dengangen, vi er redd mørket og djevelen, som da vi var små og hun tar oss under vingen ...

Tung og lut reiste moren sig og gikk mot sengen. Løste tørklæet fra halsen, åpnet kåpen, drog den av sig etter ermet. Hektet op kjolelivet.

«Vi skal vel spise, mor?» – «Jeg vil ingen mat ha.» – «Når du er låk og ikke får i dig annet enn suppematen, er du nødt for å spise, mor!» – «Jeg vil ingen mat ha.»

Karen Anna skjønnte det var rådløst. Hun blev sittende.

... Her iblandt fremmede, hadde moren sagt ... Her hun hadde levd i fem og tyve år!

Den gamle tok av sig plagg for plagg. I nattroe og rutet understakk satt hun på sengkanten. Da hun hadde løst håret fra bakhodet spurte hun, ennå med hånden om den tynne, hvite fletten: «Ka har du å fare med, Karen Anna?»

Datteren bøide hodet. Nå er det pånytt som ser hun det, andre øine ser. Sitt eget liv, nakent ... Og hun kan ikke finne ord. Vil gå god for det, rekker efter det – når i ingenting ...

«Du svarer ikke? Du svarer ikke, stakkarsting? Nei, det finnes ikke svar for den som holder sig til verden. Før du har gitt dig over ba'n, før du har fått syn for, at livet ditt er djevelens bedrag, før du ^[27] har vendt dig ifra verden, før får du ikke svar på tungen.» –

Moren lå i sengen. Det hvite hodet imot den hvite puten. Ennå satt Karen Anna urørlig.

... Lengt ifra verden – den var morens. Lengt efter verden – den var hennes. Så langt var det imellem dem. Moren, hun hadde reist sitt eget fengsel. En annen var stengt inne imot sin vilje ... Men – moren hadde *feste*, hun. Som i kveld hadde hun aldri sanset morens styrke. Uten håp her på jorden, med alt håp på den andre siden, når legemet ikke *var* mer ... Og enda så full av makt, at hun tok imot ydmykelsen fra de *andre* – bøide slektsryggen sin, gjaldt det velferden for dem, hun hadde i sin «varetekt» ...

... Hvad har *du* å fare med, Karen Anna? Hvad hadde hun – hvad hadde hun? Lengt. Og fortærende uro i brystet ... Kav for å være til. Hadde hun annet? Men ut av det hadde hun reist sig imot dem – imot en fremmed; imot moren selv. Så liten var hun, at hun ikke hadde råd til å stå ved at hun var liten. Så bortbyttet at

hun ikke vilde se, det skal mer kraft til å ta imot enn til å gi.

«Mor!»

Øinene åpnet sig i det stille ansiktet derborte. Da hun kom frem til sengen, skalv hun.

«Jeg skal gå til fru Olsen og si, vi tar imot gaven. Imorgen går jeg.»

Et smil flakket over de rynkete lebene. «Du har fått erkjennelsen, Karen Anna?»

^[28] Frostent kåret nedefter nakken og ryggen hennes. Fantest det vei, et svar kunde gå på så forbitrende langt?

Stedig, ut av sitt, stirret moren på henne.

«Jeg har bøid mig, mor.»

«Da kan du gå og hente maten til mig.»

[2]

^[29] Det følger fritid med arbeidsløshet. Det blev mer enn nok for dem utenbygds fra, de, som losjerte hos fremmede. Men det falt ledige stunder for syersker som bodde hjemme også, selv om de hjalp til med vask og skuring og andre gjøremål.

De møttes ute i byen med kameratene og drev i gatene – stod i klynge på torvet, frøs litt i vinterkåpene, trampet med føttene for å holde varmen. Fjaste og lo og fortalte nytt. Madamen hans Olaus hadde lagt sig til skinntøi – grått med hvite spetter. – Frøken Brekke skulde reise til Paris. – Marit Rud hadde fått fast følge med en kjører ifra Gudbrandsdalen. – Og de gikk fra vindu til vindu og så på utstillingen – det var ikke kjedt lenger, nå, julekvelden var overstått. Nå kjøpte ikke andre folk heller. «Der ser du jumperen min, Anna – han er like usolgt!» – Perlekjeder lå og lyste på fløielsbretter; silkeblusene satt som før på bystene hos With & Co. «Gidamig, jenter, den røde er vel lekker!» – «Når jeg vinner i lotteri, ska' du få den pudderdåsa av mig, Mally!» –

Om kveldene var det underholdning av ymse slag. Kinoen var dyr, men både frelsesarméen og indremisjonen holdt juletefest: kaffe og julekake ^[30] og tendt tre

for femogtyve øre. Mange av arbeiderskene søkte dit, satt i den fullpakkete salen, sang salmer og åndelige sanger og stirret på granen som bar lys i lys helt op i taket. Det kunde bli litt langt for dem som ikke hørte til de vakte; men her var mangt å se og det var samvær under tak med hundre andre. De kjente sig takkskyldig mot soldatene og damene i misjonen, som hadde stelt til hyggen. Andre gjorde mindre for folk. –

Det var rart å slippe å stille vekkerklokken om kvelden – rart å skvette våken til vanlig tid lel i morgenmørket og huske, at en kunde legge sig til igjen. Men det var ingen rett glede ... «Har du hørt noe?» spurte de hverandre. «Tar han oss inn igjen til femtende, tro?»

Ingen dør av kaffe og brød tre ganger om dagen. Men det tok til å vise sig på dem, som drev med det. «Flott så du slanker dig, Bolette!» – «Nå kan vi snart se sol og måne tvers igjennem a Ladi!»

De som likte å lese, nyttet tiden. Hverdagene på biblioteket var travle, damene stod bakom hverandre utenfor skranken og skulde låne bøker. Det lyste ved sengene til langt på natt. –

Karen Anna Hustad og Rakel Iversen byttet romaner dagstøtt. Karna var den største lesehesten; men Rakel kunde ikke annet enn henge med, når venninden la ut om menneskene i boken, lastet eller roste dem som om de var levende. Helst vilde Rakel lese om fine folk og rike, om grevinner med diamanter og revolvermenn som stjal dem; om hushjelper som var damer og chauffører som var herrer. Fattige ^[31]stakkarer, nød og arbeidsløshet og sorgelighet var det nok av utenfor bøkene. Men hun gav sig når Karna sa, en aldri kunde få vite nok om virkeligheten; og at vers var det peneste.

De to pikene var jevngamle og hadde vært venner siden Hustads kom til byen for femogtyve år siden. Far til Rakel hadde skaffet Karnas far arbeid på bryggeriet – til Knut Iversen skrev Reinert Hustad, da han mistet skuten sin og vilde vekk fra «øian». Og Karen Anna, som bare hadde brødre, hadde tydd sig til Rakel og søstrene hennes som til sine egne.

Rakel var haremynt. Som barn hadde hun lidt meget; men legene hadde greid det, så ganen var blitt brukelig. Overleben var sydd pent sammen; men det hvite aret stod dér, en skrå strek nedover mot venstre, som snurpet leben et grand op. Det gav ansiktet en svip av no sårt – utståtte smerter hadde vel merket det også;

oftest holdt det sig gjennemsiktig blekt og de store øinene var snare til tårer. – Eftersom Karna hadde vokset sig stor og vakker hadde Rakels beundring for venninden steget. I overgangsalderen hadde den øket til svermeri; det hadde plaget den andre, så hun en tid drog sig unda hjemmet hos Iversens. Men i senere år, efter at Rakel også var blitt skredder på konfeksjonsfabrikken, hadde vennskapet blusset op igjen. Så meget, som hun betrodde noen, betrodde Karen Anna Rakel Iversen. –

En kveld mellom jul og nyttår gikk de to nedover mot byen. De holdt hverandre under armen og sklidde i de harde skisporene som stod tett i ^[32] den bakkete veien. Granene bøide sig i lia, mørke innunder baret, med snetyngde langs efter grenene. Et stjerneskudd lagde en lysende stripe foran dem på den mørke sydhimlen.

«Ønsket du, Karna?» – «Nei. Jeg har sluttet.» – «Har du sluttet å ønske?»

Karen Anna så op mot stjernehæren. Hun kjente, hvor stilt det var blitt inni henne.

«Jeg tror det kommer til å hende dig noe på nyåret, Karna. Jeg drømte så rart en natt.» – «Det kan vel hende dig selv!» – «*Mig!*» Rakel lo den sprø latteren sin; det var ikke bitterhet i den, den strøk bare ut noe urimelig.

Karen Anna drog til sig armen og sklidde alene den siste bakken mot byen. –

Foran klubben i Storgaten stod det fullt med folk. De stod på begge sider av den høie trappen med jernrekkverket. Det var ball på klubben ikveld. «Karna!» «Rakel!» ropte det fra en klynge av kameratene deres.

«Vi går videre,» sa Karen Anna.

«Nei, vi står litt og *ser!*»

Fra de åpne kjellergluggene stimte det matlukt ut i gaten. I raden av vinduer rørte menneskeskygger sig bak de lyse gardinene.

Parvis og alene kom folk frem til trappen. Når en slede skulde ha svingplass, blev det rop og skubbing blandt tilskuerne – ingen vilde vike, alle vilde se. Frøknene fra Korsgården med blondetørklær over håret ... Obersten i full uniform ... Skriverfullmektigen med hvite lovtotter ...

^[33] Bak pikeflokket hadde en åtte-ti unge menn tatt plassen. De fleste i skiklær, lange, blå bukser, østerdalslue med skjerm, brokete skjerf om halsen. De trykket

sig innpå mannjevnt, skudde på, til damene tok i hverandre og samlet skuvet bakover igjen. «Kan de ikke te dere som folk dér bak?» – «Er vi folk da?» – «Nei, de har støtt vært fe!» – «Ja, vi er på fesjå også!» –

Det kom et følge frem i lyktelyset mellom radene av nyfikne. Det var Gunner Strande og fruene hans og de to voksne døtrene og Julius. Pikene dyttet til hverandre og blev tatt av ustyrlig munterhet, kniste og hvasket og strakte hals. «Se på Gunner i flosshatt!» – «Han har figurpelsen på sig!» – «Skorsteinen er rent for lav, hun er høiere enn han lel!» – Da sjefen hjalp fruene op trappen, rakte ut armen og støttet henne, måtte de legge sig inntil hverandre for å holde styr på latteren.

Bare Karen Anna stod rak. Det var sant at Gunner var komisk i stasen og atferden sin – hun måtte dra på smilet. Men hun var ikke i humør – nei, hun følte de andres kåthet som noe vettløst ... Hun vilde vel ikke vært med dem som gikk inn i de lyse salene. Men hun hadde villet *kunne* det. Det hadde vært lettere å stå her, hadde kameratene kjent som hun ...

Under de mørke vippene gled blikket hennes fra ansikt til ansikt. Ladi var her også, så hun. På andre siden gaten. *Hun* gapte og lo ikke ... Den gamle jenten stod med hendene trædd inn i kåpeermene – stod mest som hun halvsov, med hengende ^[34]underlebe. Stod og frøs, så skuldrene ristet ... Hva stod hun her efter? Ventet hun å få se Olaus i ballstas? Hun hadde vært kjæresten hans engang, sa folk. Enda han var gift mann ... For det hadde han fått glemsel og tilgivelse for aldri så lenge siden. Olaus var gudelig; han var ikke medlem av klubben; han satt i menighetsrådet. Ventet krypet på ham, ventet hun omsonst!

Hun hørte en nevne navnet, før hun blev vár Albert Olsen og frue.

Nå så hun fru Olsen igjen ... Det hogget til i brystet. Den innpakkete skikkelsen vandret langsomt op trappen; holdt sig i rekkverket og steg.

... Det hadde vært en tung gang å gå til fru Olsen. Her hun står vet hun ikke, om hun gjorde rett. Men hun hadde gått den. – Da hun ventet foran gangdøren, hadde hun kjent det som hadde hun lagt igjen sig selv hjemme – ja, hun hadde vært nummen like til fingrene. – Fru Olsen hadde blitt brydd med det samme hun åpnet døren og så henne. «Jeg skal være snar,» hadde hun sagt. Men hun måtte inn i stuen. Der var det pent og orntlig, lite med stas. Potteplanter i alle vinduene. – De hadde ikke vekslet så mange ordene. Da fru Olsen hørte, hun

kom for å be om forlating, hadde overleben hennes tatt på å skjelve. «Mor blev harm på mig,» hadde hun sagt. «De får glemme opførslen min, kan De. Er det anledning ennå, så tar vi imot gaven.» Det hadde vært som sa *en annen* det. Og hun hadde syntes synd i mennesket som stod foran henne og blev skjelv i ansiktet. Det hadde vært ^[35] bedre for fru Olsen å se henne som «et hovmodig vesen» ... Det hadde vært naturligere for henne selv å være det, også! En tredje hadde stått imellem dem der i stuen; *moren* hadde vært der. Hun trodde fru Olsen også hadde merket det. «Kjære Dem – kjære snilde Dem!» hadde fru Olsen hakket frem. – Hun hadde bedt henne sitte ned, mens hun var borte ved skrivebordet. Hun hadde stukket tikroningene i en konvolutt. Rakte den ikke frem, la den fra sig på bordet og sa: «Værsågod, frøken Hustad.» – Hun hadde da *lært* ... Ute i gangen hadde hun sagt: «Vi har alle vårt. Det er ikke lett for noen i disse tider.» Fru Olsen hadde minket sig ned for å gjøre det lettere for en synder ...

... Ingebjørg hadde fått tikroningene – *moren* hadde gitt sig på det. Sedlene lå ikke og brente hull på lomma ... Ingebjørg hadde fått reise hjem. *Ingebjørg* hadde tatt imot. Men – de var kamerater, de var i samme båten, de hørte ihop!

«Karna!»

«Hvad er det?»

«Du står og stanger med hodet!» Rakel så engstelig op på venninden. «Å tenker du på, Karna? Nå går Gyda og de andre – skal vi gå?» –

Et stykke nede i gaten nappet en Rakel i ermet. Fem av herrene hadde kommet efter dem. Om de vilde være med på Kaffistova? Jonas Kruse og søstrene Flink og Gyda stod borte på hjørnet og ventet. – Pikene snudde og gikk med. Det var en av ekspeditørene hos Bakke & Co., Bertelsen fra ^[36]postkontoret, Gudbrand Østli, to av stasjonsbetjentene og Jonas som bød på kaffe. –

I Kaffistova blev to av de beisete bordene flyttet sammen. De satt rundt dem på rødmalte krakker. Her var trivelig med bjelker i taket, utkrotete skap og åklær på veggen. Kvinner i rødt liv og svart stakk, med hvite forklær og skaut på hodet, vartet op.

Herrene la luene sine under krakken og kjemte håret bakover med lommekammen. Damene løste på kåpene.

Ved siden av Karen Anna satt Rakel; på andre siden hadde hun postbetjenten. De snakket sammen to og to, mens de ventet på kaffen og vaflene. Bertelsen var

en høi fyr med magert ansikt og rolige blå øine – alvorsmann og stø kar. Han spurte Karen Anna om utsiktene på konfeksjonen – så på henne og så bort – som menn flest, når de satt nær henne. – Hun svarte at det var vel ingen som visste noe om de utsiktene, utenom sjefene. Bertel kunde være gla, som hadde staten til arbeidsherre. Hun for sin del kunde ikke tenke sig, åssen det måtte kjens å ha faste inntekter. Hvad kunde en ha å verke for da? – Å, en kunde nok koste på sig en og annen kjeihet lel, det var god råd på dem i alle livsstillinger! Staten var en vrien herre. – Nei, alle disse klagemålene på staten var hun så lei av å høre på, at! De visste ikke hvor godt de hadde det, statsfunksjonærene!

Alderdomsforsørgelse og allting!

Gyda skjenket rykende kaffe i de store, hvite koppene. Jonas Kruse tok den andre kannen og sørget for *sin* bordende. Det luktet liflig av nystekte vafler.

«Værsågo forsyn dere,» sa herrene.

[37] «Nå sku' du hatt med dig trekkspillet, Eilert, så sku' vi stelt til klubb-ball!»

«Det er ikke lov å danse her, du vet vel såpass, Gyda,» sa en av søstrene.

«Lov? Gjorde vi ikke annet enn det som er lovelig, kunde vi gå sta og henge oss op allesammen!»

Rakel skottet op på den djerve piken. Mennene lo. «Det blir nå en stund til *du* trenger henge dig da, Gyda!» – «Å vet du om det, Jonas Kruse-Brækken? Gjorde jeg det, jeg har lyst for, *da* sku' du få nyse, da!» – «Ja, hjelpe oss alle!» – «Du må ikke vettskremme oss heller, Gyda!»

«Å, de ser mig da ut til å kunne tåle litt, allesammen!» Hun lot de klare øinene danse over mannsansiktene. «Å langt var det du hoppet annen dag, Gudbrand?»

«Er det sant at Julius Strande vil gifte sig med dig da Gyda?»

«Jeg skal si dig et ord, Jonas far! Han kunde være dum nok til det!»

De helte sig bakover og lo.

«Han hoppet enogfemti. Jeg var der.» Berta Flink blev rød med detsamme hun hadde sagt det.

«De var bestemann ifjor også, De.» Karen Anna streifet mannen med et snart øiekast – hun var ikke dus med Gudbrand Østli.

«Åja – men det var ikke rare greiene ifjor.» Han bød henne av vaflene. «Jeg

syns De spiser så lite? Iår er her mer med sne.»

«Du har vel vært ute på skiene, Karna?»

«Ja hun da!» Gyda fylte på koppene. «Hu' flyr ^[38]verre enn en hare! Men gi mig ski, folk, så ska' jeg renne ikapp med hele hurven!» – «Har du ikke ski?» – «Nei, dem hang ikke på treet iår heller!» – «Du kan få låne mine, vil du,» sa Rakel, – «Takk, engelen min, men for det første skal jeg ut med sparken.» – «Har du spark da?» – «Hvem har sagt, jeg har spark? Men jeg er blitt kjent med en fin spark, altså.»

Mannfolkene pratet sig imellem om hopprenn og langrenn. Alle pakket sukkerbiter ut av papiret og drakk av de påfylte koppene. – Karen Anna likte sig – de var solide herrer allesammen ikveld, så nær som Jonas Kruse. Men hun hadde ikke noe utestående med ham heller, ikke noe å snakke om ... Da hørte hun en røst bakom ryggen sin.

Hun hadde ikke sett ham komme inn i lokalet. Ingen av de andre blev vár ham heller, før han spurte: «Her sitter bra folk før, ser jeg – er det plass ledig for én til?»

Alle så op. Det var den nye tilskjæreren på konfeksjonsfabrikken. Edvin Vold bukket.

Ja-a. Plass kunde her vel bli ...

Rakel drog setet sitt unda Karnas. Det falt stillhet over selskapet, mens den nykomne bar frem en krakk og skudde den inn mellom vennindene. Herrene var mellemfornøid – de kjente ikke karen større. Han var byfin i klærne – Oslomann. Blidheten hans stakk dem som litt for blid ...

Gyda satte i og lo, reiste sig og neiet.

«Jeg takker,» sa Vold og smilte til ørene.

«Men – er De i byen da?» spurte Gina Flink ^[39]og stirret. – «Neida. Bare tilsynelatende.» – «Janei – for jeg har ikke sett Dem i hele helgen.» Gina bøide hodet – ingen hadde så rare øine som Vold, han gjorde et kast med dem og så på én og så ikke på én ...

«Det falt noe ekstra-arbeid på fabrikken.» Han vendte sig mot Karen Anna.

«Så?» Hun satt og blikket bent ut for sig. Hun hørte at ekspeditøren fortalte en historie og at de lo av den. Hun sanset det hvite skjorteermet på damen som

satte kopp og sukker og fløte foran Vold. Jeg må greie det – tenkte hun. Da brøt sveden frem på pannen hennes. Hun reiste sig – hun greide det ikke.

«Skal du gå?» spurte Bertel på andre siden av henne. «Du tenker vel aldri gå hjem i bya, Karna?» ropte Gyda. «Nå vi er kommet i slikt fint selskap da, jente!»

«Jeg må hjem til mor.» Hun fikk frem ordene – skjøv krakken unda sig.

De protesterte, allesammen. Gudbrand Østli rakte sig frem over bordet og vilde ha tak i henne. «Det er løgn at De får rømme ifra oss, frøken Hustad!»

«Jeg må hjem. Mor er ikke frisk.»

Herrene så op på den slanke, høie skikkelsen. Hun var vakreste pynten, de hadde her ved bordet. Av annet slag enn damer flest; ikke til å ta omkring for hvemsomhelst. Men den vakreste.

«Jeg også må gå.» Rakel vilde op. Da kjente hun en hånd om sin under bordet. En tynn, kald hånd, som sluttet fast til om hennes.

^[40] Edvin Vold smilte op til Karen Anna: «Vi beholder venninden Deres til erindring, frøken Hustad.»

Han sa De – – og frøken Hustad – – «Rakel gjør som hun vil. Godkveld allesammen og takk for mig.» –

Hun skalv, så hun ristet, da hun kom ut i trappen. Han hadde tatt sig krakk og satt sig like innpå henne! Han hadde ikke undsett sig for å snakke til henne! Han var djevel og ikke menneske! –

I gaten op til hjemmet gikk hun bent på Ladi. Ennå drev det gamle støvet ute i kulden ... Hun stanste. Det var noe så forkomment over skikkelsen i den usle kåpen, noe så fortærende ensomt, at det skar gjennom henne: Ta Ladi med dig og gi henne no varmt i kroppen!

«Men er du ute så sent da?» – «Jeg har vel lov å gå i gata, jeg som en annen!» – «Ja kjære, jeg mente ikke annet.» – «Jeg gir fan i å du mente! Gata er vel ikke di!»

Hun blev stående og se efter henne. Og det drog sig til med uhygge, så hun snaut kunde puste. Ladi gled vekk som en skygge – hadde aldri vært annet enn en skygge iblandt dem ... Til raseriet ikveld med ett hadde lyst ut av øinene hennes.

Hun hadde sett slike villdyr-øine før. Ladi og Vold var av samme folk. De var ifra underverdnen ...

[3]

[41] Raket og tilskjæreren gikk bakken opover mot Iversens hus i lia. Vold hadde spurt om han fikk følge henne hjem fra Kaffistova. – Hjertet småflakket i brystet, hun kom ikke lenger enn til å tenke: han vilde følge mig hjem!

Lang og tynn i den svarte frakken gikk han ved siden av henne og snakket. Rett som det var lo han litt i praten. Røsten hans var dyp og pen. Latteren hans satt langt inne ... Det var blitt månelyst – skyggene deres fulgte hverandre og dekket hverandre på snevolden langs veikanten. Når hun så opp på ham, glimtet det i øinene, som lå så fremme i ansiktet; munnen hadde slik buet overlebe ...

... «Så dere er bortimot uatskillelige, da?» – «Vi har holdt isammen siden vi var fem år, så.» – «Det er ellers merkelig, at hun og De kan passe ihop.» – «Hvorfor det da?» – «De, også det kalde kvinnfolket.» – «Karna er ikke kald!»

Men hun kjente en heting i kinnene – han hadde senket røsten, som sa han en hemmelighet til henne.

«Hvordan vet De det?» spurte han. – «For hun er real og trofast. Hun er den realeste på hele verkste'. Det sier alle.» – «De tror det, alle sier?» – «Når [42] jeg selv vet det så,» – «Hvordan kan De vite no, da?» – «Det kan jeg vel!» – «De har visst en sterk innbilningskraft, De. De drømmer visst meget?»

Nå kjente hun heten i kinnene igjen.

«Karna finner på mye mer. Når vi var små, fant hun opp historier selv. Hun fortalte om en pike som ikke var rett barn til foreldrene sine. De hadde funnet henne i skogen. Og neste kveld hadde hun kommet på mer, og den historien varte mange, mange kvelder. Og ellers så er hun i slekt med Hellig-Olav.» – «Heisan! Ja, han hadde vel svart hår?» – «Det var tipoldefaren hennes som var mørk. Han kom ifra Romsdalen. Der er det mange som har mørkt hår og brune øine, sier hun.»

Han lo. «Ja, hun er visst svært så god til å narre folk!» – «Fy å stygg De er!» – «Langtifra. En kan få folk dit en vil med bare prat! Jaså! sier folk. En kan snu dem akkurat dit en vil – folk flest. Det skal være et bra tidsfordriv, har jeg hørt. Har De aldri prøvd på det, Raket?»

Forvirret så hun ned på snesokkene sine. Han brukte fornavnet hennes ... Men han sa *De*. Han sa ikke frøken Iversen ... Men likevel sa han *De*.

«Det er derfor snakken er opfunnet. Den kan være et gjemmested, den. Hun er ikke så dum at hun ikke vet det, venninden Deres.» – «Karna er real –» hun fant ikke nye ord; gråten vilde op i henne. – «Det har jeg min egen mening om.» – «De vet det godt! De var ofte isammen med henne i førstningen!» – «Har hun sagt *det*?»

Han var så kvass i røsten – forskrekket så hun ^[43]op. «Nei, det har hun ikke. Men det så vel alle.» – «En totre ganger. Hun er pen å se på. Men jeg likte henne ikke. Pen sånn med det samme. Men hun er ikke etter min smak.» Han stakk hånden inn under armen hennes. «Jeg har en annen smak.»

Hun kunde ikke få frem lyd. Tause gikk de opefter den blåhvite veien. Dødelig stilt stod granene. Bare skrittene deres mot den kalde sneen hørtes i lydløsheten.

Om en stund sa han, lavmælt: «De har lang vei til fabrikk?» – «Nå er vi straks fremme.» – «Liker De Dem på fabrikk da, Rakel?» – «Det er godt å ha arbeid.» – «Ja. De er svær til å sy, hører jeg.» – «Karna er den beste – nest etter frakkesyerskene.»

Han drog armen til sig, bøide sig og smilte inn i ansiktet hennes. «Å lenge skal en være sammen med Dem, før en kommer lenger enn til «Karna»?» – «Hun er det beste jeg har, så.» – «Det var fan.»

Skjelv på skjelv. Hun rettet sig op for å få pust, drog sig nærmere veikanten, trakk av sig den ene votten og strøk håret op under luen.

«Folk her i byen er hovne,» sa han. «De holder ihop som klunger.» – «Vi kjenner hverandre, så. Vi er ikke hovne for det!» – «Bønder! Bønder som vil være byfolk! Her er ingen hygge for en fremmed. Her er ingen interesser. Skiprat – det er alt, de driver det til!»

Hun så med ett for sig ansiktene rundt bordet på Kaffistova. Han hadde fristet å komme med i mannfolkpraten; de hadde ikke vørt ham...

^[44] «Nei –» sa hun langt. «Det tar tid å bli kjent. Men de er ikke hovne. De er tilbakeholden.» – «Hjemmeføinger! De skulde hatt sig en omgang i Amerika!» – «Har De vært i Amerika?» – «Nei. Men jeg tenker mig dit en av dagene.»

Hun blev rar og vék, fikk tårer i øinene. Litt efter stanste hun og sa: «Her er

det, jeg bor.»

Hjemmet lå et stykke op fra veien. En bred gangsti var måket op til det.

«Jeg kan vel få følge Dem til døren?»

Det er ikke verdt, vilde hun si. Hun sa: «Det blir som De vil.»

Det var et beiset hus med kvister og et lite utbygg over trappen. Alt blev så svart i månelysset. Rundt bygningen lå en hardtrampet sti mellom høie snevoller.

«Herfra ser en langt.» – «Ja her er fint om sommeren, når sjøen er åpen.»

De stod foran inngangen. Hun skottet urolig op til vinduene. Men det var mørkt i foreldrenes rum.

«Er De redd noen skal se oss?»

Hun smilte det vesle, skakke smilet op imot ham: «Jeg pleier ikke å ha følge. Far vilde bli ugrei.» – «Er han så morsk?» – «Ja, han er da det også. De er nøie, begge to.» Hun lo litt.

«Er det dér De ligger?» Han pekte på det østre vinduet; det elektriske lyset stod klart ut gjennom glasset. – «Nei, det er kjøkkenet vårt, det. Jeg har rummet mitt på baksiden.» – «Kan vi ikke gå rundt?» – Hun dreide nervøst på sig. – «Kom nå!» han ^[45]tok etter armen hennes» Da sprang hun foran ham mot hushjørnet»

Under kammersvinduet hennes blev de stående igjen.

«Der er hybelen min. Jeg fikk den for mig selv da Mali – da den eldste søsteren min giftet sig. Når jeg betaler for mig, så.»

Han gikk ut i sneen, bort til det lave vinduet. «Hadde det vært lys derinne, kunde jeg sett hybelen Deres.» – «Å, det er ikke stort å se på. Men det er bra å ha noe for sig selv.» –

Da han kom tilbake, tok han hånden hennes. «Skal De til byen imorgen kveld?» – «Jeg skal til ... Det er én som skal hjelpe mig med å klippe en bluse.» – «Så «Karna» hjelper Dem med slikt også?» «Jeg har ikke sagt, det er Karna!» – «Nei. Men De er ikke smart nok enda!» Han lo. «Kan De ikke møte mig klokken syv? Vi kan gå på kino.»

Hun hadde aldri vært alene med en herre på kino ... En herre hadde aldri bedt henne med på kino før ...

«Nei – jeg vet ikke – – Når jeg har avtalt så!» – «Frøken Hustad har

venninder i hver krok. Jeg kjenner sågodtsom ingen.»

Nå sakk det rart og sårt i brystet igjen. Hun virret med hodet. «Jeg kunde ha god lyst også ...» – «Så er det avtalt. Vi møtes utenfor hotellet.» Han rettet sig i full høyde og hilste med hatten, en stor armsving. «Det er en fin film. Vi kan sette oss bakerst, hvis De er redd.» – «Jeg er ikke redd!» – «Du er så redd som e lita mus!» hvisket han inn i øret hennes.

^[46] Hun rørte sig ikke før han blev vekkt bakom huset. Da gikk hun frem og rotet sne over sporene som stod i sneen under vinduet hennes.

*

Annen nyttårsdag satte Rakel på sig skiene ute på det vesle tunet. Småsøsknene var rundt henne. «Spenn hardere til da, Rakel!» – «Buksa hans Guttorm er for trang til dig!» – «Nå ser jeg a Karna attmed storgrana!» – «Her er stavene dine!» – «God tur da, Rakel!»

Ør skuvet hun sig unda dem med stavene.

«Vi ska ha medisterkaker til middag!» skrek yngstegutten efter henne. –

Det var sol og bare få kuldegrader. Sneen, som hadde falt tett siden nyttårskvelden til igårmorges, lå som bolster over tuene, kuplet sig på granspirene, tyngde ned grenene – glitret og skjen fra skog og jorder. Hele verden var ny. Var ny ... Hun møtte Karna i svingen.

«Så sen du er,» ropte hun. «Klokka er straks elve.»

Karen Anna pustet efter bakkene – rød i kinnene, mørkblå i øinene; brystet gikk på henne. Hun hadde anorakk med belte om det smale livet; men hun gikk i skjørt og hadde tynne strømper på leggene ovenom laddene.

«Snøen er dyp – du skulde hatt buksen i støvlene!» – «Buksa mi var så tynnslitt, at jeg så dagen igjennem. Jeg var nødt for å ta skjørt.» – «Idag sku' vi vært på *fjellet*, Karna!»

Svært så sprek Rakel var ... Hun myste imot ^[47] det overhendige lyset – venninden stod midt i det som en mørk strek, blåklædd og spe, med den vesle luen bakpå det glatte, korte håret.

«Jeg er så slapp at. Jeg har fått slik hjerteklapp, at.»

«Vi kan gå smått.»

Hun hadde vel spist for skralt i helgen, tenkte hun, mens hun kavet og hang

på stavene etter Rakel opover kjøreveien. I arbeidstiden tok hun middagsmaten i kaféen – for tre kroner og seksti øre uken fikk de god og rikelig mat hos fru Gundersen. Men i «ferien» laget hun mat til sig selv hjemme. Det blev for det meste til at hun spiste grøt eller suppe som moren. Det falt billig; og hun sparte sig bryet med å gå ut og kjøpe; med å stå ved komfyren og søle til ekstrakjørler. Men det hadde vel blitt for tynt ...

Få løpere hadde vært ute etter snefallet. De tok et skispor, som bar vestover inn gjennom skogen. På slett mark gled det fint; kom de nær grener, røk den lette sneen ned over dem i sølvblankt dryss. Rakel blev nedstrødd over hår og skuldre – slik så vel en skihulder ut, tenkte Karen Anna. Tyst gled de etter hverandre, lange tak, skudde med stavene og seilte avsted. Det var friskt ... Siden bar det opover igjen, mot Langsåsen. Om en stund måtte Karen Anna stanse og puste på. «Bare gå du! Ikke vent på mig! Jeg kommer vel efter.»

Men Rakel hvilte på stavene og stod – snudde hodet og så på Karna over den hvite skuldren. «Det har vel ingen bråhast!» Den skjære huden hadde ^[48]rødblå flammer helt opunder Karnas svarte hår. «Vi får fint renn nedover» – trøstet hun.

Den andre skjøt frem lebene. Det var uvant å være den ringeste ... Imorgen vilde hun kjøpe sig knakkpølser.

«Å var det med dig og Edvin dengangen, Karna?» Spørsmålet kom så brått at hun ikke fikk op mælet.

«Dengangen dere gikk isammen?»

«Med mig og Vold? Ingenting.» – «Var det ingenting?» – «Det kan være det samme hvad det var.» – «Ja når du ikke vil si det.»

De gikk igjen.

Nå slo Karen Annas hjerte verre. Et minne jagde det – et øieblikk kjente hun det som måtte hun overende. Hun festet blikket på skikkelsen som ploggikk opover lia foran henne. – Vilde det letne, om hun engang fikk fortalt det til et menneske? Rakel var anelsesfull – – hadde skjønt det var noe mellem henne og Edvin – enda hun aldri hadde nevnt det med et ord. Rakel var gla i henne.

Midtveis til toppen kom de til en glenne i skogen. Solen lunket godt mellem de tette granene. «Skal vi bryte oss bar og sitte litt, Karna?» – «Ja. Jeg har en sjokoladeplate.»

Grenene var lette å knekke; de sanket hver sitt fange, ristet det for sne og laget sig såte tett inn ved hverandre foran noen småbusker.

«Her er pent,» sa Rakel.

Ja pent. Så hvitt, så lunt; men så dødt også. Det var uråd å la være å tenke på sommeren. På ^[49]gjøkesyren og på lyngen, på alt som sov under teppet.

«På øian var det aldri sne, å snakke om da,» Hun brakk sjokoladen i to og la den ene delen i Rakels fang. «Så liten jeg var, mins jeg så vel det nakne berget. Været fór over det med store snøfiller. Blev de liggende en dag eller to, var det det meste. Da laget vi baller og kastet og blev rent kåte. Ja, mor har da fortalt om det, også. Ski hadde jeg ikke sett før vi kom hit.»

«Det måtte være ødt og rart.»

«Det er ødt med slik snemengde, også.»

Begge to satt litt og så inn gjennom skogen, dér sol og skygge skiftet; gul sne og blå sne.

«Jeg kan da fortelle det også, når du spør, Rakel.» Karen Annas ansikt blev med ett så blekt, at det var nifst å se. «Men i jøsse navn, Karna!» – «For det er ingen solskinnfortelling.» – «Men å er det da?» – «Han prøvde voldta mig.»

Rakel sakk sammen. Armene falt ned i fanget hennes – vidøid stirret hun på venninden.

«Vi hadde spasert noen ganger. Han passet på å treffe mig. Han er svær til å snakke for sig. Ikke for at jeg trodde alt han sa; fra første stund var det som jeg tvilte. Han skiftet ifra dag til dag – sommeganger var han veldig til kar og kjente idelig storfolk og var kommet hit bare for et innfalls skyld. Andre ganger klaget han over at han var ensom i verden og uheldig og måtte ta den jobben, han kunde få. Ja, han tror vel det han sier, imens han sier det, jeg vet ikke, jeg. Men jeg likte ham på ^[50]et vis, også; det er ikke formange herrer her i byen som har sett sig om i verden – i Tyskland og i Amerika.»

«Har han vært i Amerika?»

«To ganger. Når han fortalte om det, syntes jeg det var moro å høre på. Det var ulykken min.»

Rakel rørte sig ikke.

«Det var en dag i høst –. En søndagsformiddag var det –» – «Var det den

søndagen i september, jeg møtte dere utenfor huset til Vangensten?» – «Møtte du oss? Det mins jeg ikke. Ja, vi gikk Villaveien.» – «Jeg husker det,» hvisket Rakel.

«Vi hadde med kopp. Vi skulde sanke bær. Vi tok landeveien og kom op i skogen bak Korsgården. Og – men det kan være det samme alltsammen! Jeg satt på bakken og pillte tyttebær i koppen. Da kastet han sig over mig og veltet mig rundt, og da jeg fikk se øinene hans, blev jeg livredd. Han holdt over munnen min – jeg kavet ifra mig og slo; men han var oversterk. Da fikk jeg satt tommelen imot øiet hans, jeg trykte til alt jeg var god for – det gjorde vel såpass vondt at han måtte slippe mig akkurat såvidt, at jeg kom mig på føttene. Jeg sprang og han efter. Da var det noen som lo nede på veien. «Nå skriker jeg,» ropte jeg. Da gav han sig.»

Det blev tyst. Fra en overtung kvist skredde snetyngden ned, fylte luften med glitter.

Rakel hadde rettet sig op. Øinene hennes lyste selsomt. «Hadde du tirket ham?»

«Tirket ham?» Karen Anna bråsnudde sig. «Hva mener du?»

[51] «Du tirtter ofte folk, du. Det er det at du er så vakker. Du drar dem til dig.» – «Det vet jeg ingenting om.» – «Det er vel naturen din. Du er kald; men de tror no annet om dig.» – «Kald? Åssen er det du prater? De er *efter* sånne som oss! Vi er til å ta efter for hvermann! Vi har ikke folk til å verge oss! De risikerer ingenting med en fabrikkjente, tror de.»

«Det er vel ikke lett å være mann heller.»

«Jeg hadde ikke trodd, det var slike ord, jeg skulde få høre av *dig*.»

Rakel vilde ta hånden hennes; hun rev den til sig. «Karna! Jeg mener – jeg mente bare at de er ikke som oss. De har det verre enn oss, når de går alene. Og det er vel ikke alle som kan styre sig. Det er vel ikke alle som kan greie ensligheten og at de ingen kjenner.»

Karen Anna reiste sig; børstet sne av skjørtet.

«Det var vel det siste, jeg hadde tenkt, at *du* vilde forsvare en usling!»

«Du kunde meldt ham.»

«Meldt ham? Meldt mig selv, mener du! Du så åssen det gikk henne som blev

ødelagt på sætra ifjor! *Han* blev frikjent. *Hun* fikk skammen – og navnet sitt i avisen. Og – og *mor* da? Ånei! Vi har ikke forsvar. Ikke dér vi venter det heller.»

Enda satt Rakel på barsåten. Dirrende bøide Karen Anna sig ned efter skiene. Da tok venninden efter skjørtet hennes, gled ned i sneen, gjemte ansiktet i skjørtet og gråt, så hun hikstet. – Fælen stirret hun ned på henne. Hvad var det med Rakel? Brydde ^[52]Rakel sig om Edvin? ... Het og harm nesten ropte hun:

«Jeg skulde aldri fortalt dig det! Jeg skulde aldri vært så tosket at jeg fortalte det! Du skulde holdt dig for god til å spørre mig, også!»

Mer blev det ikke sagt. Da Rakel hadde grått fra sig, fikk de på sig skiene. – Enda en halvtime fulgte de det opgatte sporet. Det bøide sydoover, før de nådde åsranden. Efter hverandre rente de den lange løipen mot byen. På tunet foran gamlehjemmet svingte den op.

Det store huset lå og blinket med vindusradene i middagssolen. Et utgammelt, krokete kvinnfolk stod oppe ved uthuset og håndskygget mot lyset. – Da Rakel kom op på siden av henne, sa Karen Anna:

«Hit bar det med oss!» Hun lo ugla. «Og hit bær' det med oss tilslutt også. Og det er det verste vi har å tenke på! Jeg tåler snaut å se dette huset! Men det er bedre å ende her, enn å kaste sig bort til en uverdige, det skal du bli vår, da!»

Rakel så bent ut for sig med de rødkantete øinene. «Du skal ingen sorg ha for mig.» – «Nei. Om det var så vel, Rakel.» – «Det er ingenting. Ingenting,» hvisket hun.

Og løgnen spredte sin flamme over det oppløste ansiktet.

*

De var en liten flokk som fulgtes opover til Iversens hus kvelden den åttende januar: Gyda Hansen, ^[53]Flinks, Marit Rud, Birgitte Andersen, Anna Kleve og Karen Anna Hustad. Det var Rakels fødselsdag og de var bedt til kaffe klokken åtte.

De gikk to og to på den smale kjøreveien mellom de høie snemurene. Bakerst kom Karen Anna alene. – Hun måtte tenke på, hvordan det vilde ha kjentes å være på farten til lag hos Rakel bare for en uke siden ... Disse kaffefestene hos kameratene var den største hyggen, de hadde året rundt. Komme i søndagskjolene sine, ha med sig blomsterkvast; sitte lunt sammen og prate, få

god traktering og hjemmelaget likør. Sang gjorde de sommetider også. Ikveld hadde Anna gitaren sin med.

... Men nå var allting skiplet. Såvidt hadde Rakel vært innom henne en dag siden skituren deres. De hadde lagt godviljen til, begge to; men det var blitt så *formeget* av godvilje. De hadde hatt vondt for å se hverandre i øinene ... Lå vel for mange tanker bak ordene hos Rakel også. Brydde hun sig om Edvin, hadde vel det, hun hadde fått vite, gjort slutt på det. Om det var så vel! Men den som kommer imellem en pike og ham, hun er forelsket i, den blir gjerne lagt for hat, om hun har aldri så sikre ting å fare med. Hun hadde sett det gå slik med andre. Rakel var så gla i henne at hun aldri vilde gi etter for en slik følelse; men noe kunde henge i allikevel – ingen rår for det innerste i sig. Hun hadde da merket at Rakel satt og sloss med noe den dagen, hun var hos henne ...

«Du trækker og filosoferer for dig sjøl du, Karna!» – «Jeg går og hører på alle gullkornene *deres*, jeg!» ^[54] – «Hørte du å jeg sa ista, da!» – «Ingen kan vel høre alt det *du* sier, Gyda!» – «Jeg sa at dersom vi satte han Gunner på toppen av Olaus, så blev det ikke mer enn en mellemstor Olaus lel!» Karen Anna måtte le. «Nei – Olaus blir da hodet for altsammen, om han så sitter underan!» – «Ja det er det jeg sier. For han er ikke menneskelig!» Og de blev ved å drøfte sjefene; det var uuttømmelig. –

Hos Iversens gikk de bent inn i kjøkkenet; bakom det lå hybelen til Rakel – det var som en leilighet for sig selv; resten av familien med stort og smått holdt til på andre siden gangen og ovenpå.

Rakel og den gifte søsteren hennes tok imot dem. Mali var liten og tuspel, bare et par år eldre enn Rakel, men slitt av barnefødsler og små kår. Hun hadde de samme store slektsøinene, men kunde ikke riktig styre ansiktet – overstadig munterhet og mismot vekslet uavbrutt, hun lo av ingenting og fikk tårer for ingenting. Heftig ristet hun gjestene i hånden. – Rakel selv hadde rød kjole og nytt perlekjede; håret hennes var blitt permanentkrøllet.

Alle ropte til, da de så det, og hun smilte det skakke smilet sitt og strøk sig over buklene og bad dem sitte ned.

Litt efter måtte de op igjen og hilse – fru Iversen kom inn og ønsket dem velkommen. Nei, hun skulde ikke forstyrre, hun vilde bare si at nå måtte Rakels venninder hygge sig og kose sig og late som de var hjemme! «Og nei for blomster

du har fått da, barn – du verden som dere har satt dere i bekostning for Rakel vår!»

[55] «Ja har du sett slikt, mor!»

De blev stående sålenge fru Iversen var inne hos dem. Det fulgte respekt med den vesle, rundmavete konen; alle visste hun var et jern, fantes ikke mer flidde og lydige barn enn hennes; ikke mer velstelt hjem heller. – Damene så ærbødig på henne, rede til å svare pent, snakket hun til dem.

Hun klappet den gifte datteren på kinnet: «Og du da, tulla mi, åssen skal du greie dig isammen med bare frøkner?»

«Vi skal fare lekkert med henne,» sa Birgitte. – «Vi skal sitte og lære,» sa Gyda og foldet hendene.

«Og det er mer kaffi på kjelen, så dere kan bare fylle på, Mali og Rakel. Og så får dere innerlig hygge dere!»

«Tusen takk!»

«Nei ja, traktemanget står Rakel for, det er til ingenting å takke mig.» Med de store, trette øinene så hun over dem alle, før hun gikk. Hun blev blank i øinene av det: så pene piker, så forsiggjort i klærne, velstelte på hår og hender; dannete i snakken ... Arbeidsfolks døtre, som hun selv, men du verden slik fremgang fra dengangen *hun* var ung! –

De slapp sig til med det samme, hun var ute av døren – kastet sig ned i stolene og på divanen, lot snakken springe. Her var makeløst trivelig! – «Men har du fått ny speile også, Rakel?» – Hvit duk på bordet, allslags godt på duken: brød med pålegg, småkaker, frukt og vinglass, sigaretter på en blank skål...

[56] Og Mali bar inn fra kjøkkenet de rosete koppene på brett, en fin røk stimte fra dem, skjeen klirret muntert mot skålen. Gyda tendte en sigarett.

«Nei du er vel ram til å røke, vel!»

«En røik til kaffilukt er det beste som fins! Nest efter en god kyss på morrakvisten, da!»

Karen Anna måtte smile – ja Gyda! Hørte med overalt. Fikk venner hvor hun kom. Blev ikke bakpåsnakket og utskjemt av lettsindigheten og munnbruket sitt! Men det var *rart* ... Aldri hadde hun hørt andre enn moren kalle henne «den stygge jenten». Moren var den eneste som ikke bar over – ikke med Gyda engang

... Og nå var de *her*. Hun drakk dypt av koppen – den venlige, velsignete drikken!

En god stund gikk praten om moter og kjolefasonger. Alle holdt de øie med damene i byen, som fikk sig klær fra Oslo; nye påhitt undgikk dem ikke – med øvete hender gjorde de efter snitt og pynt, billige stoffer kan skapes flott til, har én gaven. Eveline ovenpå hos Hustads holdt «Pariser Chic» – Karna hadde på sig en liten cape, hun hadde klippet efter motebladet – hun måtte ta den av sig og sende den rundt, mønstret blev nøie studert. Den gifte søsteren til Rakel satt taus; det var lenge siden hun kunde pusle med slikt. Hun hadde ikke noe, hun skulde ha sagt før samtalen skiftet.

Men hadde de hørt at oberstinnen var blitt operert for en svulst så stor som et menneskehode?

De grøsset – å er det du sier! Som et *hode*? Og nyfikne spurte de Gina Flink ut. De var sunde og hele, det var godt å grøsse litt; de fikk ^[57]trang til selv å fortelle noe grufullt også. Og nå var Mali fremst i laget: operasjoner! struma! tuberkler! – men *barnefødsel* – var det noen her som hadde tanke for hvad *det* var for tilskikkelse?

Storøide lyttet de til konens skildring av netters og dagers kval og pine.

Da sa Birgitte: «Det skal bli slutt på slikt for den som ikke *vil*! Nå rår vi snart over vår egen kropp. Og det er det største som har hendt sia jora blev skapt – når det *blir* da.»

Alle skjønnte, hvad Birgitte vilde innpå. De kjente til det nye lovforslaget, det hadde stått om i avisene. Det hadde vært holdt foredrag i byen også om retten, doktorene skulde få til å forhindre fødsler; de hadde sittet tett på benkene i Arbeidersamfundet og hørt på den kvinnelige legen. To og to hadde de drøftet det sig imellem både vel og lenge. Men da snakken brøt løs om denne saken herinne, hvor de satt mange sammen i fullt lys, var det et par som slo ned øinene og ikke kunde få frem ord. Marit Rud krammet lommenørklæet mellem fingrene; i små, blanke dråper brøt sveden ut på den hvite pannen. Karen Anna Hustad brakk en kake op i småbeter på asjetten sin og lot den bli liggende. Farven steg under den skjære huden.

De fleste snakket ivrig, de hadde hver sin mening og ingen var helt lik den andres. Men pikene holdt på at det var rett og riktig at det blev ordnet op – alle hadde de sitt å fortelle om ulykkelige hendinger, om kvinner som skulde vært

hjulpet, før de kom i ^[58]elendigheten. Det var bare den gifte konen, som kavet fra sig med hendene imot alt som blev sagt – at de kunde forsvare den stygge tingen, det var det verste, hun hadde hørt! Det skulde bli seendes ut i verden, om alle kvinnfolk kunde gå bort og bli kvitt *følgene!* Hvad forskjell blev det på gift og ugift da?

Skulde det være forskjell? spurte Berta Flink.

Nei, sa Birgitte, for det var ikke annen forskjell, enn at de ugifte forsørget sig selv! Og nå vilde hun spørre, hvorfor en selverhvervende pike som tjente tusen kroner året eller mer, skulde gå bort og gi det op for en mann, som kanskje tjente to tusen og skaffet henne en bråte med unger? Var det rart om hun betenkte sig? Men skulde en slik dame være nødt til å leve som en eremitt all sin dag?

«Ja, det skal hun det, Birgitte, det skal hun det, om det fins rettferdighet til!»
Tårene fylte Malis store øine. «Hvad skal en ellers ha igjen for å gifte sig!»

«Ingenting!» Gyda lo.

«Folk blir klokere. Folk blir oplyst. Vi er ikke gammeldags nå mer!»

Karen Anna så fort op – den fremmede røsten var Rakels ...

«Dere preker som dere har vett til! Vent til dere kommer i senga! Vent til mannen kommer full hjem en lørdagskveld!» – «Vi holder oss til avholdsfolket!» – «Dere skulde holde dere til *Gud!*» – «Ikke gråt da, menneske!» Gyda la armen omkring Mali. «Det fins da midler, Mali!» – «Jeg er et kristenmenneske! ^[59]Jeg vil leve og dø som en kristen! Jeg får de barna Vårherre vil!» – «Ja du vet det er verre ...» Gyda tørket den vesle, gråtende konen med lommeørklæet sitt.

Anna Kleve reiste sig: «Nå skal jeg synge en strofe for dig, Mali.»

Karen Anna plukket i sig det, som lå på asjetten. De hadde vært så kjekke i munnen, kameratene ... Av skrekk for å få barn hadde hun aldri latt en mann komme så nær sig. Av lengt efter et barn lå hun våken såmangen natt. Slik var det. Slik var det for de andre også, hvad de så preket og sa ...

Litt vekk fra bordet satte Anna sig med guitaren over fanget. Rakel skjenket likør i glassene. De nippet til den søte drikken, mens de lyttet på sangen.

Navnet Jesus blekner aldri,
tæres ei av tidens tann.
Navnet Jesus det er evig,
ingen det utslette kan.

Det har bud til unge, gamle,
skyter stadig friske skudd.
Det har evnen til å samle
alle sjeler inn til Gud.

«Den lærte jeg, da jeg stod i arméen.» Anna tok det siste draget over strengene.

De satt tyste. Ingen, som ikke hadde skjelve til da tonene fra instrumentet klang ut. Ingen, som ikke følte uro ved Jesus-navnet, som hadde manet dem og kalt på dem og skremt dem med så mange slags røster, helt siden de var små.

[60] Gyda sukket høit. «Syng mer!» bad hun og tømte glasset sitt.

«Dette er sangen om mor. En jeg kjenner, har diktet den ihop. Den går på denne melodien.»

Hun spilte tonen først. Så sang hun med høi, slepende røst:

Du brukte aldri hatt og fjær, ei silkekjole fin.
Men du er den, du alltid var, og du er moren min.

Nu er du bøiet grå og tung og gangen din er sen,
nu husker aldri nogen på, at du var ung og pen.

Du bar mig under hjertet ditt, kanskje med håp og sang,
du tenkte aldri, det blev stritt, og veien tung og lang.

Og jeg har raset ond og tverr, med hårde ville ord,
og spurt dig, hvad jeg skulde her på den fordømte jord?

Da blev ditt sterke blick så vekt, et smil lå om din munn,
da tenker jeg, du mintes søtt en liten lykkestund.

Ja du fikk mann og du fikk barn – men jeg, hvad fikk vel jeg?
Jeg fikk en ensom, lang og tung, ja en usalig vei.

Du kalte mig din ville fugl, da vingene tok flukt;
da gav din Gud så hård en tukt, jeg glemtes bort i skjul.

Nu er du, mor min, åtti år, med blikket fjernt du går,
du synger med så tynn en røst en salme til din trøst.

Og når ditt liv har brent sig ut og striden din er endt,
en engel kommer fra din Gud, med vinger til dig sendt.

Men jeg skal stå tilbake her, og tenke på ditt ord:
at ingen, som ei elsker Ham, kan finne fred på jord.

[61] Karen Anna reiste sig og sprang ut – ut gjennom kjøkkenet og gangen, til hun stod på trappen under stjernehimlen.

Hjertet hamret, lebene skalv – med hodet i nakken trykket hun fingrene mot øielåkkene.

Hun kunne skrevet den sangen ... Her var fler som hadde det som henne! Det var blitt for meget – det hadde blitt så formeget!

Natteluften la sig inn mot ansiktet. Hun så op og lot stjernene skinne på sig. Så gikk hun ned trappen – drev på stien rundt huset til kulden hadde nådd hele legemet og dekket det som et panser. –

I døren mellom kjøkkenet og Rakels rum stanste hun. Røken fra sigarettene drev i lyse flak under taklampen. Kameratene lå inn mot hverandre på divanen, lente sig bakover i stolene – nå var her stort latterkor herinne. Birgitte Andersen satt og fortalte skrøner på det knappe Oslo-målet sitt; det stive ansiktet hennes rørte sig ikke til smil, hun skuvet bare underleben litt op, mens hun hermet en gammel lasaron; steinalvorlig sa hun frem de komiske reglene sine.

Rakel så op gjennom den røkfylte luften: «Det er ikke lys på doen vår; men du fant vel frem likevel, Karna?»

Hun var vék i røsten ... Det var som hun sa: det er ikke lys hos mig heller, men du finner vel frem likevel? ... Karen Anna flyttet stolen sin bort til henne.

«Vi hadde en gammel kall på loftet', siste julen hjemme. Han døde i romhelgen. Da mor vilde lese ^[62]fadervår med ham, sa han: Det lyt eg gjera sjøl, ska det vinne fram. Så bad han mor kveike på pipa for ham. Han tok et drag før han døde.»

Alle hadde snudd sig, da Marit Rud tok på å snakke så langt. Det var uvant ...

Den rundlette, lyse jenten var fra nord i Gudbrandsdalen. På verkstedet holdt hun sig med den andre landsungdommen – de var de fleste også. Men hun arbeidet nest Rakel ved bordet, så hun var bedt med i kveld. Nå satt hun oprett på divanen mellom søstrene Flink – kinnene hadde høi farve. Den smårutete verkenskjolen strammet om den runde barmen; en sølje holdt den utsydde lerretskraven sammen foran den sterke, hvite halsen. Alle kjente at Marit var god å se på.

«Fortell om julekvelden hos dere da, Marit,» bad én.

Hun så sig om, før hun våget sig ut på det. Men sangen og vinen hadde minket avstanden mellom henne og de ferme byjentene. Med en skjelv av et brydd smil

begynte hun å fortelle om dagen som var ulik alle andre fra morgningen av. Hun regnet op all maten og bakverket, de hadde til målene; de hørte om lefse og skriverbrød, om røkekjøtt og poteteskake, om hjemmebrygget øl og gammelt, lagret brennevin. Til hun kom frem til julegrøten med det gule smørøiet. Fra jul til jul hadde alt vært likt sig; langs efter kjøkkenbordet satt hele huslyden og hørte evangeliet, faren leste ut av bibelen. Så bar moren frem grøtbollen, så satte faren skjeen i fatet, så resten av husbondsfolket, så drengen og budeia og de andre på ^[63]gården. Det var tyst mens de spiste. Men siden var det sang og felespill og allslags moro – en jul hadde drengen gjort rundkast hele gulvet over og sopt med sig brisken, de hadde hakket og strødd ut det siste de gjorde før kveldsmaten. Den luktet så fint ... Men – de visste vel, at julenatten ved midnattsleite fikk dyrene mæle?

Det siste spurte hun med et lønsk smil.

«Nei hutetu lel!» – «Nå får du gi dig, Marit!» – «Jeg har da *hørt* det,» sa Anna Kleve.

«Vi trodde det, da vi var små. Vi trodde det så fast!» Og hun fortalte om dengangen hun og de to største brødrene hadde stiltret ned til fjøset julenatten for å lye – de hadde krøpet frem til selve fjøsdøren og lagt øret innåt ...

«Du hørte vel sauene si bæ til dig da, Marit?»

«Nei, vi hørte ingenting, vi. Angen fra de varme kukroppene stod nedmed dørsprekken. Men da sa han Ola, eldste bror min: Du veit, dei kan kviskre so lågt at me ikkje høyre noko. Dyra ha folkevit.» Hun lo.

«Fortell mer!»

«Nei – nå kan *de* fortelle!»

Karen Anna hadde blitt rar og kløkk mens hun lyttet på Marits blide, lave røst. Marit Rud kom av *folk*. Bak henne stod gården med hus og uthus, ætten med nedarvet skikk, med ubrytelig skikk fra gammelt. Det var ikke andre enn Marit og hun herinne som hadde slikt i ryggen ...

«Men at du reiste *hit*, du som har gård,» sa Mali.

«Han far måtte gå ifra gården,» svarte hun stille.

^[64]... Far måtte gå ifra, han også. Og måtte han det ikke, gjorde han det lel, tenkte Karen Anna.

Da satte Gyda i: «Ja, somme er huskjent i himmerik! Jeg for min del har aldri vært innenfor døra! Julekvelden sloss jeg me'n far, så jeg fikk ryggverk. Mor hjalp mig, hu stakkar.»

«Uffa mig, Gyda!»

«Uffa *dig*? Han var full som e øltønne! Han vilde være nærgående imot mig!»

«Hysj da, Gyda!»

«Hysj? Sku' vi ikke *fortelle* da!»

«Ute på øian –» Karen Anna helte sig frem over bordet. «Jeg var ikke mer enn fem år, men jeg mins da den siste julekvelden. Vi hadde ikke tre, for det vokste ikke gran på øian; fire rognebærtrær var alt som grodde der, vi hadde huset vårt. Men mor tendte lys og satte dem i vinduskarmen – det var skikken, så det kunde blinke ut over sjøen. Far spilte på munnharmonika for oss. Siden sang mor – det var Brorsons salmer, hun likte best dengangen. Vi hadde lutete torskenakker til kvelds, det var skikken; far drakk genever, han hadde hatt med sig hjem ifra Holland. Mor har mangan gang snakket om julekveldene på øian ... Ute blåste det; rett som det var slo røken frem ifra ovsnhullet. Vi brente torv; den lukten har jeg ikke kjent siden.»

«Fikk dere gaver da?»

«Nei. Vi brukte ikke gaver.»

«Ikke vi heller,» sa Marit.

Rakel tok sig op til det nye perlekjedet. Hun drog et dypt åndedrett: «Ja – skål da, skreddere!»

[65] De så på hverandre og smilte – ordet gjorde dem til ett igjen. –

Det var over midnatt, da gjestene brøt op. Hete i kinnene og opplødd toget de nedover de hvite bakkene – i stjerneskinnsang sang de tostemmig:

Rett som ørnen stiger
op mot himlens blå,
gjennem luftens riker
sangens toner gå,
løftende din sjel
op mot lysets veld!

Rakel hadde heftet av den øverste haspen på vinduet før hun la sig. Han hadde sagt, han vilde komme inatt ...

Med hendene sammen over brystet lå hun og lyttet. Angst gjorde henne het og kald igjen: om han kom sig op fra storveien uten å møte noen? Enn om faren eller moren våknet og fant på å gløtte ut? – Slik hadde hun skjelvet mens hun ventet hver natt, han hadde vært hos henne. Og dette var den femte natten.

Hun husker dem alle. Men den første er fremst i minnet.

Så vondt kan noe være ... Så vondt for den ene og så salig for den andre ... Så lykkelig kan en mann bli ... Så stort kan det kjens å gjøre vennen sin glad, at smerten blir *god*.

Nå ligger hun og vet det. Ligger lenge stummende still, i redd og lykkelig vent. Til hun med ett må røre på sig, legge armen over øinene. Ikveld vil ^[66] hun spørre om det. Ikveld må hun spørre ham om det med Karna.

Hun skulde gjort det gangen før, og gangen før den igjen. Hun har ikke tort; hun har ikke hatt råd til det heller. Bare én natt til – bare en natt til som om ingenting var! For det er til *henne*, han kommer. Hun er ikke alene mer – hun er i armene hos en mann – hun har en mann å elske. Å Gud, allting er blitt anderledes – allting har fått mening! Før har hun ikke levd – ikke visst hvad liv var! Edvin ... Edvin ...

Det knakket sakte på ruten og hun kastet sig ut av divanen. Stilt lirket hun den nederste haspen av kroken, stilt skjøv hun ruten op, – skimtet noe hvitt ute i mørket – stiltret tilbake til leiet, smatt ned under teppet og drog det over sig.

Lydløst svang han sig inn. *Var* her. Lydløst lukket han vinduet – trakk gardinet for.

Han satte sig ned hos henne, fant ansiktet hennes og kysset henne. Og ennå tenkte hun det samme: han kysser den stygge munnen min ... I ordløs takk slo hun armene om halsen hans.

De hvisket sammen. – Nei, han hadde ingen møtt, ikke en katt. – «Er klokka mange?» – «Den var tolv, da jeg gikk.»

Han rakte op armen og slo på lyset i den vesle skjermlampen over hodegjerdet.

Så så de hverandre.

«Du er blek?» – «Jeg var så redd noen skulde se dig.» – «Jeg greier mig.» – Hun drog ham ned til sig. «Takk for perlekjedet, jeg fikk av dig. Jeg ^[67] hadde det

på mig om kvelden. Jeg sa det var ifra a tante.» – «Hadde du en fin fest? Hvem var her?» – Hun regnet op navnene. Da hun kom til Karnas, løsnet hun hendene fra nakken hans. Han rettet sig op. Hun så blikket skifte på ham.

«Edvin!» hvisket hun.

Han hadde reist sig, vrengte av sig frakken.

«Edvin – det er noe, jeg må spørre dig om.»

«Spør vekk.»

Nå tok han av sig jakken.

«Har du ... Var det noenting mellom dig også Karna?»

«Mellom mig og ... Hva er det du prater om?» Han stod rak og rørte sig ikke. Øinene hvelvet sig så nakne under pannen; de så bent på henne uten uttrykk.

Hun svelget for å mestre skjelven i strupen. «Du – du har prøvd på – du har prøvd på ...» stotret hun.

«Hvad har jeg prøvd på?»

«Du – du har villet ha henne.» Hun satte sig op i sengen og gjemte ansiktet.

Han svarte ikke. Det kom ikke lyd fra ham. Så kjente hun fingrene hans om håndleddene sine – han rev hendene vekk fra ansiktet hennes. Bøide sig over henne – åndedrettet hett imot henne: «Hvem fan sier det?»

«Karna selv.»

«Hå!» – Han kastet kroppen bakover og gikk vekk fra divanen.

«Er det ikke sant da, Edvin?» – «Om det er sant? ^[68]Om det er sant!» – «Hysj, Edvin!» – «Det er den jævlige løgn noen har tatt i sin hals! Ha *henne*? Kyss mig på mandag! Jeg vilde ikke ha henne om så bispen kom trekkendes med henne! Den frekke jenten! Den tøsene! Går og byr sig frem med brystene, går og gliser med de fordømte øinene, stoler sig og tror hun er noe! Lager kyssmunn med de røde lebene! Fan selv har skapt henne!»

Ansiktet hans var grått og fortrukket. De lave ordene hveste frem; øinene skar i grønt.

Rakel stirret på ham. «Du – du er gla i henne!»

«Gla – i *henne*?» Han tok et steg og grep henne om armen. «Vil du ti' still? Vil du holde munn? Hva?» – «Slipp mig! Det gjør vondt!» – «Det skal gjøre mer vondt, gir du dig ikke!» – Tårene strømmet fra øinene hennes. «Karna lyver ikke!

Karna lyver ikke!»

Han slengte armen hennes fra sig; tok etter jakken.

Han vilde gå. Han vilde gå ifra henne ... «Edvin!»

«Ja jeg heter så.»

«Det – det kan være det samme, Edvin!»

«Ja. Nå kan det være det samme.»

«Drep mig da!» Hun kastet sig frem over de optrukne knærne, grov ansiktet ned i teppet.

«Drepe *dig*?» Han lo lavt og hardt.

Han hadde fått jakken på sig. Han så mot det tildekte vinduet. Utenfor der var mørket. Kulden og mørket ...

«Hvad er det, hun har sagt.»

[69] Den tynne ryggen derborte blev ved å riste.

«Du vil ikke ut med det?»

«Joda, Edvin. Vent litt, Edvin ...»

Om en stund fikk hun samlet sig, rettet sig op. Støtvis, tumlete i ordene kom Karen Annas fortelling om hendingen i skogen.

Han stod som før. Da hun var ferdig og satt lenet mot veggen bak sig, stripet av gråt i ansiktet, så han på henne.

«Og slikt tror du på, *du*?»

Det var godhet og mildhet i det ene ordet. Hun rakte armene ut mot ham.

«Hvis du vil slutte med det kvinnfolket, Rakel?»

Armene hennes sank. Slutte med *Karna!*

«Du får velge.»

«Karna og jeg ...»

«*Du og jeg.*»

«Ja det vet du vel, Edvin!»

Han strøk håret vekk fra pannen; satte sig hos henne igjen.

«Hun har sin mening med å ødelegge dig for mig. Hun har vel skjønt noe, hun er ful nok til det. Hun er sjalu på dig! Du skal slutte å gå til henne. Du kan si, du har ikke tid. Når hun kommer, kan du finne på utflukter, du skal ut med en av de

andre vennindene dine. Du kan prate henne vekk.»

Han hadde tatt hånden hennes. Den brennende hånden lå inni hans.

«Jeg kan så lite med det, Edvin!»

«Du har kommet dig. Det har jeg selv hørt.»

«Du vet, jeg lærer ...» Hun så op på ham, det ^[70]store blikket skalv usikkert.

Da løftet han den nakne, spe armen op til munnen, spente lebene omkring den myke huden og trykket ansiktet imot. Hun lukket øinene. Verden raste ikoll, allting gled og glapp. Blind og svimmel sank hun inn til ham. –

Hos ham. Sammen med ham –

Han som hadde stått her og løiet ... Han som elsket Karna. Han som ikke aktet henne mer enn en leke ... Utenfor i mørket står det og flammer. Utenfor i mørket. Legemet er hos ham; det enser bare sitt eget.

«Vær forsiktig, Edvin! Du er vel forsiktig?»

Han kysser henne.

Og skrekken sviner under kjærtegnene hans. Til den pånytt skal reise sig – den ville redslen for å bli svanger.

[4]

^[71]Søndag kveld den 24de januar blev vekkerklokkene stilt – arbeidernes på konfeksjonsfabrikken var blitt tilsagt å begynne mandag morgen klokken åtte. De hadde trodd, de skulde bli tatt inn igjen midt i måneden; den siste ukens venting hadde gjort dem ampre.

Karen Anna sov urolig hele natten; da den skingrende ringingen brøt ut, grep hun nikkelluret og stakk det under dynen. Men det hadde vekket moren likefullt.

Ferdigklædd knyttet hun på sig strieforklæet; mens hun fylte koks i ovnen og vasket over stuegulvet, fulgte moren henne med øinene. I kjøkkenet hadde hun satt over kaffekjelen. Da hun var ute og smurte på et par brødsriver, kom det inne fra stuen: «Kan du ikke ta maten din hit?» Hun drog lebene ned i uvilje. Men da kaffen var ferdig, skjenket hun i koppen og bar frokosten med sig inn i stuen. For enden av det smale bordet – et gammelt skutebord, faren hadde

fraktet med sig hit – satt hun under lampelyset og prøvde spise.

«Lov og takk at du har fått arbeid igjen, ba'n.» – «Skam vi ikke har fått det før!» – «Tenk på mannfolka ^[72] som har gått ledig aldri så lenge, Karen Anna. Tenk på Kårstad sine!» – «Enda verre skam!» – «Det e Guds straff for syndene våre.» – «Da vet jeg ikke bedre, enn at både Kårstad og Jørgine går på bedehuset trutt.» – «Han har utvalgt dem. Fattigom og gudsfrykt skal vekke den sovende.» – «Jeg ser ikke annet enn at de sover likegodt jeg, mor – de andre.»

Jeg også – tenkte hun med ett – la brødstykket halvspist fra sig og reiste sig.

Moren holdt ved å snakke. Hun hørte lyden av røsten som brast, når den blev for høi – hørte en og annen setning også, mens hun klædde på sig yttertøiet. – Guds veier er uransakelige – Trakter efter de åndelige gaver – Dårers straff er deres egen dårskap –

«Ja,» svarte hun, mens hun knappet igjen kåpen.

«Har du godt på føttene, ba'n? Jeg ser det e roser på ruta. Han e streng idag.» – «Jeg springer fort. Melken din står på benken.» –

Ja, «han var streng». Kulden bet ansiktet, da hun kom ut i mørket. Med vesken under armen, tett inn til kroppen, løp hun gaten frem til Ramstadbakken. Andre var foran henne, fullt med piker, som småsprang i lykteskinnet – op den brede trappen til fabrikkene, inn de vide, åpne dørene. Den store murbygningen suget dem til sig – nå var den sulten igjen. Så lenge det varte ...

De stimte inn gjennom den hvitkalkete gangen og op trappen til lokalene; nå *var* de her. På knaggrekkene i den smale garderoben hang det alt fullt ^[73] med kåper og jakker; de byttet på sig arbeidsforklærne – foran det vesle speilet trengtes de for å stille på ansikt og hår. Dørene til de to W. C.-ene var alt i sving.

En og annen lo og fjaste; men de fleste var fåmælt og hastet inn til plassene sine. Vel var det godt å komme i arbeid igjen; men det var ikke bare Karen Anna som kjente gnag av bitterhet. Gjelden, de hadde satt sig i, den fortærende ventetiden, alt de hadde måttet forsake, minnet sig og blev til en dunkel kjensle av å ha lidt overlast, til en hjelpeløs følelse av å være avmektige brikker i et spill.

Det stod kulde fra det store gulvet på verkstedet – gården hadde ikke vært ildet på lenge. Av radiatorene luktet det metall; men den kjente lukten av farve og av klæde slo op mot dem også, når de bøide sig over arbeidet. Febrilsk fattet

hendene om stykkene, de skulde føie sammen til plagg – nå blev det å henge i og vinne inn igjen tapt tid.

Men øinene hadde da rukket å ta med det, som var av nytt på salen. Gunhilde hadde kommet igjen. Flakket og fór, tok sig arbeid i Bergen og Haugesund, men kom støtt tilbake, hadde godt hjem i byen, mor med melkebutikk – det stod ikke på for Gunhilde. Skulde, når rett var, ikke ta plassen op for en annen. Men kunde bli artig å høre, hvad hun hadde å fortelle om konfeksjonen i Bergen. De betalte bedre dér, hadde de hørt. – Rakel Iversen satt ved ett av bordene på nordsiden. Hvad skulde det være godt for å flytte Rakel? – Ingebjørg Dale hadde lagt på sig.

–

^[74]I den første matpausen klokken ti tok de frem brød av veskene sine – satte sig bort til venninder eller blev sittende på plassen sin og spise. Det gjaldt å få det undagjort så fort råd var ... Gyda gjorde sig ærend inn på «knappullet». Hun turte ennå med junior ...

Da kom Gunner inn i salen. Han stanste oppe ved døren til presseriet, Snakken tystnet, de sluttet å spise – alle så på sjefen. Han hostet litt før han begynte – farven steg i det fregnede ansiktet.

Det var bare det han vilde si ... Ja, han ønsket dem velkommen tilbake for det første. Også var det det han vilde si, at nå skulde allesammen begynne å vrensy, så alt arbeid blev likt. De, som kunde det ifra før, fikk lære fra sig til de andre. Når de fikk øvelsen, skulde de få se, det gikk raskere enn før. Og ellers hadde han fått tak i en mann også, som skulde rettlede dem. Det var skredder Engelsveen, som skulde hjelpe dem.

Det flyktet et smil over mange ansikter. Det var no komisk ved Engelsveen.

Og så håpet Gunner, de vilde være flinke og lærenemme, så vrensyingen ikke skulde sinke arbeidet.

Ingen svarte. Idag var den dagen, de hadde lite med krefter og mot. Det nye påbudet la sig på toppen av byrder fra før. Det visste vel alle at vrensying var intrikat – det skulde stor akkuratesse til, skulde det bli jevnt og pent. Det vilde sinke stykkarbeidet – nå, de kunde trenge fortjenesten og få plaggene unda.

«Vi begynner imorgen,» sa Gunner. Så gikk han.

^[75]Utover dagen snakket ikke arbeiderskene om annet enn dette. Her var to damer som hadde vrensydd før – de blev utspurt; men ingen av dem kunde si

det var snarlært.

Kunde de ikke hatt nok med skulderstoppen og eggingen og alt pirkeriet, det var blitt mer av for hvert år som gikk? Plagåndene! –

I middagstiden klokken halv ett blev det opbrudd. De som hadde hjem i byen, sprang for livet for å vinne tid til matmålet. En hel del spiste på fru Gundersens kafé, som lå ved foten av Ramstadbakken. Men fler enn vanlig blev sittende igjen på verkstedet idag. Det var forbudt av tilsynet, likevel var det uråd å få slutt på uskikken. Vinduene blev slått op, kulden trakk fra vegg til vegg i det store rummet; men arbeiderskene tok på sig kåpene og blev sittende. Fire og fire slo sig sammen om en kanne kaffe til tyve øre, som en av dem hentet fra kaféen. Når de hadde fått den første ukelønnen, kunde det være tid å tenke på middagsmat. –

Karen Anna vilde begynne å spise ute igjen. Hun skalv i knærne, da hun stomlet ned den glatte bakken til kaféen. Men hun stivet sig op med å tenke på den varme maten: de kunde vanligvis velge mellom to fiskeretter, karbonade, fårestek og ribbe på denne tiden av året. Hun vilde ta fårestek og rødgrøt etterpå ... Og det lå aviser utlagt hos fru Gundersen. Sitte og lese mens en spiste ... Hun blev mindre svak ved tanken på den gode stunden. –

De siste timene av arbeidsdagen letet alltid på. Da gjaldt det å øke farten, sette hele kraften inn for ^[76]å få gjort mest mulig innen en gikk om kvelden. Men aldri var disse timene så vriene som den første dagen efter lang ledighet. Når de var kommet i sving med jevnt arbeid, og sjefene hadde fått tillatelse, holdt de det ofte gående til både ni og ti om kvelden uten å gjøre større av det. Nå, de var ute av vane, kjentes den nitimers dagen lang som et døgn. – Det var en kamp om strykejernene også; de var fire-fem om hvert jern, når de skulde presse sømmene. Vannbøtten stod på en krakk; den, som brukte jernet, vridde klædet, så den varme fuktigheten fra det fresende jernet bredde sig ut over de nærmest sittende.

Mens Karen Anna ut på eftermiddagen stod og ventet på tur, med den nesten ferdige mannsjakken over armen, kjente hun med ett at hun holdt på å trille forover ... Hun fant tilbake til plassen sin, lutet hodet mot hånden. Det var nesten stilt for snakk i det store lokalet. Alle hang i; dueren av motorene fikk rummet til å dirre, innunder motorlarmen sang tråmaskinene lik iltre insekter.

Da ropte en forskrekket røst:

«Ladi faller!»

Karen Anna reiste sig ikke; hun bare så op. Ladi var en av de atten som satt ved samme bord som henne selv. Men bak maskinen, bak den halvannen meter bordplass, hver syerske hadde å rå over, dér var ingen Ladi mer å se. Hun lå på gulvet. Damene stimet sammen omkring henne; løftet henne op; sprang efter vann.

Et øieblikk fikk Karen Anna et skimt av det gamle ansiktet. Hun så det som i halvdrøm: de ^[77]lukket øinene, den halvåpne munnen, de liggule kinnene ... Og plutselig våknet hun til i et raseri, så hun måtte kroke sig sammen. Og nå var det, som kjente hun all overtretheten herinne, underernæringen, viljespenningen som et skred over sig. Fra de bleke ansiktene rundt omkring stod det gufs av dødskulde – hennes egen svimmelhet grep hele rummet – et sekund var hun utenfor sig selv, gled sammen med alt liv herinne, blev ett vesen med alle.

«Blir du dårlig, Karna?»

«Jeg er så harm at jeg går for det!» mumlet hun.

«Vil du ha vann?»

Hun ristet på hodet. Jeg vil gå til Olaus, tenkte hun – jeg vil gå til sjefene på kontoret. –

*

Gunner Strande var i ulag, da han kom tilbake til arbeidet i tilskjæreriet, efterat han hadde holdt sin tale på verkstedet.

Det hadde vært dårlig stemning derinne idag. Arbeiderskene hadde ikke åpnet munnen; kvikke eller uforskammete svar – han likte bedre å ta imot dem enn å møte trassig stumhet.

Han hadde en annen grunn til å være nedfor, også. Julius, den eldste sønnen, drev med denne Gyda Hansen. Var ute med henne rett som det var, undså sig ikke for å ha henne foran på sparkstøttingen ved høilys søndag. – De hadde snakket til gutten, både han og moren; men Julius var som bortbyttet; den stille, troskyldige gutten var blitt umedgjørlig. Og igårkveld, da moren hadde spurt ham, om han kanskje tenkte gifte sig med en sypike (hun var for ^[78]brå, Klara, rent for brå!), da hadde Julius svart at det var vel ikke umulig.

En mann hadde skjellig grunn til å miste humøret ...

Som han nå stod og risset op klædet til mannsfrakkene og smått lyttet på samtalen mellom formåleren og en av de andre tilskjærerne, kom han til å kaste et blikk på Vold, som hadde arbeidet sitt midt imot ham ved bordet. Og blodet ruste til hodet på ham.

«Åssen fan er det, De står og klipper, mann?»

Edvin Vold så op, stinn i de lyse øinene.

«De har skamfært stykkene – det ser De vel!»

Vold smilte. «Saksen glapp. Det var feil i stoffet.»

Gunner strakte sig frem over bordet, stakk pekefingeren inn i svingen mellom arm og rygg på den oprissete jakken, befølte stykkene opefter og nedefter.

«Feil? Det er glatt som e barnerompe!»

Vold skar videre i splitten med den store, kvasse saksen; sa likesæl: «Det kan syes sammen så det blir brukbare jakker likevel.»

«Ja det kan det saktens, ja! Vi kan gå over til å levere siste kvalitet, ja! Vi kan ødelegge renomméet vårt! Hva fan skiller det Dem?» – «Ånei. Ikke større.» – «De er uforskammet!»

Det var blitt kirkestilt i det store rummet. At Vold ikke tålte å bli tilsnakket, visste alle.

«Det er ikke mig som ypper.» – «*Ypper?* Er det Dem eller jeg som er sjef?» – «Det er dessverre Dem.» – «Ja, det er nok *dessverre* mig, ja.» – «Men ^[79]som tilskjærer har jeg kanskje en del solidere erfaring enn hr. Strande.»

Målløs stirret Gunner på mannen som hadde skiftet over til skjæremaskinen og rolig blev ved å føre den.

«I Amerika for eksempel –» fortsatte den kalde røsten.

«Jeg akter ikke å høre mer av den fordømte kjeften Deres!» Gunner tok et heftig tak i bukselinningen og stormgikk ut av rummet.

Vold stod og så efter ham med et halvsmil. Men han var blitt dødblek.

«Nå får du sparken, Vold,» sa kontrolløren. – «Å, det henger vel ikke tilskjærere på trær her i byen heller! Forresten vilde det passe mig temmelig bra,» – «Det var fan!» – «Når en er vant til større forhold. Når en er vant til human behandling og dannet optreden fra de overordnede, gjør én sig ikke til hund for en bondetamp.»

Det bleke, forbitrede ansiktet sendte en gufs av uhygge imot dem. De kjente en slags skrekk for denne karen, som aldri blev svar skyldig, som satte hele stillingen på spill for en filleting. Hvad slags mann var han?

*

Nede på kontoret satt Olaus og hadde en god stund. Han hadde gått gjennom bøkene så løselig, hadde gjort sig op en omtrentlig mening om resultatet av fjoråret. Det tegnet bra. Langt inne våget han sig til å tenke, at det blev bortimot et rekordår for forretningen ...

[80] Det kunde han for det første takke Levy & Sønner for. Bestillingene fra Oslo-firmaet hadde stadig øket – med Vårherres hjelp vilde ordrene fremdeles bli større. – Kontoen for lønningene hadde holdt sig pen og jevnt lav; det takket han i all ydmykhet sig selv for. – Solide folk på alle ansvarsfulle poster. Stadig fler av sin egen slekt hadde han fått anbragt i fabrikken: Simen som formåler – begge brødrene fra Strandvika i presseriet – Kornelius på lagret. Pålidelighet og den rette ånd over det hele. Det var bare når tanken streifet Gunners eldste sønn at den skjevret litt: Julius var en veik gutt; en ferskvannsfisk ... Det hadde Gunner igjen for å gå bort og gifte sig over sin stand, det var straffen for Gunners verdslige forfengelighet! Embedsmanns-datter til kone; snau for midler, men nesa i sky! Barn, som ikke måtte nekte sig noenting; armbåndsur før de var konfirmerte. Julius bød frem sigaretter av sølvetui ...

Hadde han, Olaus, hatt sønn! Men avkom hadde Vårherre i sin visdom nektet ham. Og de visste det for vel, Gunners barn, at formuen, farbroren gnudde ihop, den gikk ikke ut av slekten – den gjorde ikke det, nei.

Tanken var både besk og søt. Han tendte en av de tynne, svake sigarene, han sommetider kostet på sig, når det var grunn til det. –

Da Gunner buste inn i kontoret, satt den eldste broren godt bakover i bikkestolen foran skrivebordet. Tobakksrøken sjev over det runde hodet, som dampet det av selve den tette, grå hårpelsen.

[81] Gunner var rødflekket i ansiktet, de små øinene gnistret. «Nå skal Vold slutte her i forretningen!» brøt han ut og slo knoen i skrivebordet.

Olaus endret ikke stilling. Hvad slags atferd var dette? Brudd på all sømmelighet. Folk skal lee sig inn mot en sak med sindighet. «Sett dig ned.»

Gunner gjorde det ikke. Han skrittet omkring i rummet, tok en bunt klædesprøver på bordet og slang den fra sig igjen.

«Vi kan ikke bruke den fyren lenger! Han har *optrådt* imot mig! Han forderver disiplinen for oss! Han er ikke vel bevart!»

«Krrr,» kom det fra Olaus.

«Idag skamferte han tre ryggstykker. Mellem jul og nyttår satt han og røykte sigaretter på lagret, sier Kornelius.»

«Han er en rask tilskjærer. Den raskeste.»

Gunner blev rød: «Det er fan så lett å være rask, når en ikke vører, om én klipper for langt inn på stoffet!»

«Det kan hende den beste. Hvor vil du få en ny ifra på denne årsens tid?»

Gunner kastet et sint blikk på den urokkelige ryggen ved skrivebordet. «Han er ute etter damene våre også. De sier, han har vært ute etter Hustad på sjofel vis.»

Olaus lot stolen bikke forover. «Det har jeg ikke hørt.»

«Nei, åssen skal du høre noget? Du, som aldri er utenom en dør? Når du ikke går i kjerka da!»

«Madamen pleier å underrette mig.»

^[82] Gunner stanste sin vandring og gjorde front mot broren. Med hendene i bukselommen og den runde maven fremskutt sa han:

«Det er ikke endetil å vite, hvad han har hatt for sig med Hustad. Vaskekonen vår, Petrine, hadde vært ute på bærpilling en søndag i høst. Da hun og følget hennes gikk forbi Korsskogen, hørte de en som ropte; straks etter kom Hustad springende ut av skogen. Hun var ulik sig og som forstyrret. De fulgtes imot byen. Du vet hvor Petrine bor? Det er det første huset ved veien bortenom Korsgårdjordene. Hun stod i vinduet og så Vold komme slengende et kvarterstid etterpå. Så en kan tenke både det ene og det andre. Siden har han vært sett på kino og på kafé med Rakel Iversen. Det er bestevenninden til Hustad. Det er mangeslags veier å gå for fanten.»

Olaus hadde lagt fra sig sigarstompen. De korte, bustete brynene rørte sig, op og ned i små rykk.

«Petrine har fortalt det til stupika vår. Stupika har fortalt det til Mina. Mina

har fortalt det til Klara. Petrine farer ikke med løst snakk.»

«Krrr. Vi bør ha det i kontrakten da, mener du, at funksjonærene skal holde sig fra samkvem med arbeiderskene? Hva? Det vilde sette en stopper for diverse.»

«Gjerne for mig!» Gunner blev blekere. «Og hvis det er så at du sikter på Julius, så har vi tenkt å sende ham vekk.»

«Jaså? Jaja.»

«Jeg har spekulert på å sende ham til Levy & ^[83]Sønner – om han kan komme inn i forretningen dér et års tid. Julius vilde ha nytte av det.» – «Jeg holder på Bergen.» – «Ja, Meyer & Co. er bra firma, det med. Hvorfor Bergen?» – «Mindre by. Færre fristelser for den ubefestede.» – «Julius er en bra gutt! Han er en solid gutt! Det skal godt gjøres å finne maken til denne Gydajenten – om det så er i Oslo!»

«Når hadde du tenkt, Vold skal slutte?»

Gunner stirret på broren. Tok et tak i bukselinningen, drog et dypt åndedrett. «Fjorten dager idag.»

«Vel.»

«Det skal du ha takk for, Olaus!»

«Jeg har som snarest gått igjennom bøkene. Jeg har satt op et og annet på papiret her. Om du vil se det.»

Med de korte, brede hendene foldet over maven og lukkede øine satt han urørlig, mens broren leste utdraget av de forskjellige konti. Han tenkte på Karna.

—

Ved sekstiden om eftermiddagen, da begge brødrene stod ferdig til å forlate kontoret, banket det på døren. Det var Karen Anna selv.

Hun hadde ennå arbeidsdrakten på sig – det svarte lastingsforklæet over kjolen. Utenpå det en kort, rød strikkevest. Det mørke, blanke håret rammet inn ansiktet. Hun var blek og de store øinene lyste som stjerner ... Olaus blev god og varm.

«Krrr.»

«Kan jeg få snakke med dere,» spurte hun lavt.

«Sitt ned, Karna, sitt ned!»

[84] Med frakken på tok han selv plassen ved skrivebordet. Gunner blev stående.

Hun satte sig i stolen, han hadde pekt på. Drog lebene litt inn og over hverandre før hun sa: «Jeg kommer for å snakke med dig om lønningene våre»

Olaus møtte stjerneøinene; knep sine egne litt sammen. «Er det noe i veien med lønningene, Karna?»

«Det er det i veien med dem, at det er mange som ikke kan leve av dem. Vi er så usselt lønnet, at de som ikke greier sy fort nok, for dem blir det for lite både til mat og annet. Om de ikke bor hjemme da, og får hjelp av sine egne.»

«Du synes vi skal sette ned for de andre da?»

«Sette ned for oss! Dere skal legge på, så vi kan leve på skikkelig vis!»

«Det er så ...» Olaus stakk tommeltotten på plass mellom peke- og langfinger. «Det er så, at vi tar inn på verkstedet rubb og stubb, rubb og stubb. Alle vi er god for å ta inn, strekker oss, sier ikke nei, når damene kommer og vil ha arbeid – såsant det fins mulighet sier vi ikke nei, nei! Det er strenge tider, trange tider – kan de sy? Somme kan; somme kan ikke. Det er dem som aldri har sydd før. Vi tar dem inn, vi lærer dem op; det blir siste sort arbeid, det kommer plagg ut i presseriet, som vi rettelig burde kassere.»

«De lærer sig fort!»

«Begge deler, begge deler! Vi har skreddere, vi ikke kan gi annet enn B-arbeid. Vi har C-arbeid. Du som er gammel på verkstedet, vet det.»

«Plaggene blir solgt unda, så meget vet jeg. [85] Det er dem som ikke vinner sy mer enn bukse og en halv vest på dagen. Det blir tre kroner og femti, det, til losji og til mat og til klær! En kan tenke sig hvadslags levemåte det blir!»

«Vi truer ingen til å søke arbeid hos oss, Hustad,» sa Gunner. «Hvad de klarer å sy, blir deres egen affære. Det står dem fritt for å ta arbeid, de greier bedre. Vi tvinger ingen.»

«Nei – det er nøden som tvinger! Og skal det bli arbeidsstans en tid, så blir vi attpå tilsagt å slutte på dagen så å si. Kvelden før! Vi får ikke områdd oss, før det er slutt! Idag besvimte en dame på verkste' – Ladi sakk rett i gulvet, og jeg var ikke stort likere selv! Når en skal gå ledig i ukevis og ikke har noe å tære på, aldri en øre å legge sig op – ikke har annet enn tomme hendene, da går både kraften og motet! Det er evig skam!»

«Sett –» Olaus la hendene flatt ut på bordplaten. «Sett at vi lot fabrikken stime og gå året rundt. Til vi måtte låse dørene og slutte for godt. Var det velgjerning, Karna?»

«Og herrene på presseriet! De har op til en krone pr. stykk! Er det bra tøy, presser de plagget på under en halvtime! Er det mening i slikt? Om jeg gnur hvert minutt blir det en jakke til fem, femogtyve!»

«Pressearbeid er tungt. Det er mannsarbeid.»

«Ja det er mannsarbeid! Og en mann går ikke for sultelønn! Han vet å han er verdt, han! Vi bruker jernet mer på plagget under syngen, enn presseren gjør for å presse hele jakka! Det er vel ikke tungt, tror de, å trå maskin i timevis, å innrette ^[86]og presse unda og snaut ha tid til å synke maten, skal én bli ferdig på økten? Se på ryggen til dem som er svake! De får bære med sig slitermerket sitt all sin tid – de får det i ungdommen!»

«Jeg skal tenke på det,» sa Olaus.

Hun reiste sig – søkte sjefens øine. Mistro og håp vekslet i blikket hennes.

«Du mener det da? For det er ikke gjort med å *tenke!*»

Olaus flyttet hånden bort på hovedbokens slitte perm. «Jeg har sittet her og regnet over, Karna. Jeg har sittet her og grublisert. Jeg har tenkt på tuppene mine. Jeg gjør ikke innskrenkninger så langt og så lenge, jeg kan forsvare å la bli – for driften. Jeg er ingen hård mann. Du vet det, Karna, jeg er ingen hård mann!»

Hun så fra den ene til den andre: «De er handelsmenn,» sa hun.

«Vi skal drive med en tilskjærer mindre. Foreløbig innskrenker vi på tilskjæreriet. På verkstedet blir det som før inntil videre,» sa Gunner.

Hun kjente kulden nedeften nakke og rygg – tenkte de *innskrenke?* Svimmelheten fra før vilde ta henne. Hun klemte neglene inn i håndflaten for å stå imot.

«Jeg måtte si fra,» sa hun.

«Ja. Du er ikke frøsen, Hustad!»

«Nei, du er et bra menneske, Karna, et bra menneske.» –

Da hun var ute av døren, sa Gunner: «Det begynner å bli urolig derute.»

^[87] «Det har ikkeno på sig. Hun har hjerte for de små. Hun har olje på lampen.

Hun må blusse og brenne. Hun er en for sig selv.»

Olaus stirret frem for sig. Han enset ikke brorens latter. Det lå et atterskinn i rummet av en rød vest. Og han tenkte: Når madamen dør, gifter jeg mig med Karna.

[5]

^[88]Tilfots og på ski drog en strøm av mennesker veiene og jordene mot hoppbakken i Langåsen. Det var første søndag i februar, den store skirenndagen. Solen skinte, den strenge kulden hadde plutselig slått sig, termometret viste tre grader under null; i skidrakter eller vinterkåper hadde arbeiderskene fra konfeksjonsfabrikken lettere jobb opover bakkene enn de pelsklædde damene. Storbønder fra bygden svedet innenfor ulveskinnsplansen i sledene.

Sammen med Birgitte, Marit og Ingebjørg drog Karen Anna avsted i rekken av skiløpere, som snodde sig lik en lang orm efter de hvite bakkene nord for byen. Til høire for dem levde veien av folk og kjøredøninger – sola hadde kommet høiere på himlen, det var ny låt i skjæreskrattet, svip av vår i luften, festlig med liv og røre! Vennindene hang i og gikk, seigt og jevnt – idag blev det storfint renn! Mesteparten av hopperne var landsgutter, Marit kjente fler av dem: om det var så vel at de *stod!*

Fra toppen av bakken lyste det norske flagget, såvidt foldet det sig ut i vinddraget, sendte en hilsen av rødt ned over den bratte, skogkranste bakkerydningen. To vimpler merket op det veldige hoppet; på begge sider langs granene stod det tett med ^[89]folk. Nede på jordet hadde et par handelsmenn stelt til disk av løse bord, de solgte kaffe fra høikasse, appelsiner og gotter. – Øverst på bakkekammen mørknet det i den blåklædde flokken av hopperne, som alt hadde samlet sig. Lenger nede slo solen gnister i messinginstrumentene, musikk-korpset stelte med.

De fire fant sig plass et stykke nede i undarennen. Med de små matsekkene på ryggen hvilte de på stavene og så sig omkring efter kjente i menneskesvermen. Karen Anna lette efter Rakel. Det var lenge siden hun hadde sett henne. Fåfengt hadde hun fler ganger prøvd å få henne med ut; da hadde hun lært: Rakel brydde

sig ikke om å være sammen med henne mer. Grunnen var ikke vond å skjønne: Rakel hadde følge med Edvin. Mange hadde sett dem sammen i det siste, både på veiene og på kino.

Men for en uke siden på verkstedet hadde Gyda fortalt at Vold var blitt sagt op. Det hadde vel Gyda fra første hånd, de hadde ikke årsak å tvile på, det var sant. Og siden hadde ikke Rakel vært ute av Karen Annas tanke. Det fikk ikke hjelpe om det var Edvin – nå hadde Rakel det *leit*. – Var Vold opsagt, hadde ikke Gunner fart med løst snakk, heller, da han sa de skulde innskrenke på tilskjæreriet – *for det første ...*

Men nå tinte bekymringene vekk under den høie himlen. Da hun ikke kunde finne hverken Rakel eller Edvin så langt og så lenge hun søkte efter dem med øinene, rettet hun ryggen og smilte: «Har de sett maken til fin søndag?»

^[90] «Nei,» svarte Birgitte. «Idag kunde én tro, hele væra var skapt *snild!*»

Karen Anna stakk stavene ned i sneen og armen inn under Birgittes. Når én tenkte sig om, var det mye mer *ved* Birgitte enn ved Rakel ... Hun hadde kommet fra Oslo til fabrikken for fem år siden. Hun var stram og sveisen – knapp og rapp i snakken; mange hadde tatt ord og uttrykk efter henne, – ja, hun hadde da gjort det selv, også ... Birgitte var første sort, hun ...

«Jeg tror helst det blir Gudbrand som tar pokalen,» sa Ingebjørg og speidet i ansiktene efter svar. De nikked.

Guttekorpsset hadde villet gjøre ære på dagen og bydd sig til å spille, blev ikke kulden for streng. Nå satte de instrumentene for munnen og tok på å blåse. Tonene blev tynne og fattigslige under himmeltaket, somme blev helt vekk for dem som stod nede i bakken; det låt så snodig når horn og trompet syknet bort, at de måtte le.

Da rennet begynte, og en mørk skikkelse synte sig øverst på bakken, satte utfor, huket sig foran hoppet og seilte ut i luften, stilnet snakken og sjauen fra folkemengden. De første løperne hentet håndklapp og hurrarop. Men eftersom tiden led og mann efter mann kom utfor, blev det bare de beste som fikk den store, samstemmige hyldesten. Kjente vennindene løperne, tok de i hverandre og fulgte spent med; innimellem gjorde lyset og solvarmen dem slappere; de gjespet litt og Birgitte slo alt frempå om nisten, de hadde i ryggsekkene.

^[91] Tilslutt stod Karen Anna i halvdøs; solen lunket ansikt og bryst, i ryggen

frøs hun litt; den sterke luften gjorde matt; skogen og menneskemyldret fløt ihop, den glitrende sneen plaget øinene – hun festet blikket på trærne og åsene langt borte. Og mellom dem og henne skjøt pånytt og pånytt en skikkelse gjennom luften, seilte og forsvant. Av hele rennet så hun ikke annet enn svevet nå.

Med ett mintes hun, når hun i drømmen bredde ut armene og fløi ... Når noe vondt var etter henne og hun i *drømme* husket, at hun jo kunne flyve, jo. Og plutselig kom lengslen lik et anfall. Det var lenge siden sist... Da hun var yngre, hadde den ofte falt over henne, mest som blev hun forgjort. Og nå var den her igjen, et trykk for brystet, en higen, som var smerte. – Billeder fulgte. Det gamle farvetrykket på veggen hjemme. Grønne palmetrær, røde stammer, blennende blått hav; og på stranden små svarte menn og kvinner som lekte sig. Å gud, hun hadde ønsket sig dit!... Stuen hos Vangsten. Dengangen hun fikk sitte i den og vente, når hun skulde prøve kåpe på den syke fruen. Bøker op efter alle veggene – å, de var pene. Alle farver, gull på noen. Ta ut én for én, sitte i den dype stolen og lese ... Mannen, som gikk forbi henne i kveldingen for tre år siden og hadde snudd sig efter henne, da hun snudde sig. De måtte se efter hverandre. Aldri skulde hun få vite, hvorfor han måtte se efter henne. Hadde det blitt *ham*, om han ikke hadde gått *forbi*?

«Nå vil jeg ha mig en opkvikker og e kringle,» ^[92]sa Birgittes kjappe røst. «Nå får dem greie sig uten mig en stund.» –

Elver av mennesker rant ned over veier og løiper, da rennet var slutt ved tretiden.

På den siste, svake hellingen mot byen svingte en skiløper op ved siden av Karen Anna. Det var Bertelsen. Hadde det vært en annen, tenkte hun. Var utidig og blev rød. Han gled nedefter ved siden av henne, ben i ryggen, snakksom og godlynt.

Gudbrand Østli hadde vært fordømt uheldig, hadde ikke fått skiene på stell i lufta efter siste hoppet, den ene skar ut i nedslaget, det var derfor, han datt. Fikk han annen premie, var det det høieste ...

Så spurte han om hun tenkte komme på premieutdelingen i gymnastikklokalet i kveld?

Nei, det hadde hun da ikke tenkt.

«Det blir dans etterpå. Om du vil være damen min?» – «Jeg kan så dårlig med å danse. Jeg har hatt så liten anledning. Du skal ha takk, men du får finne dig en likere.» – «Jeg er ingen stordanser selv, jeg tenker vi passer ihop. Det kommer mange ikveld.»

Hun fikk lyst. Men så tenkte hun på kranglet med moren. De par gangene hun hadde gått på dans, hadde hun måttet bøte for det i dagevis etterpå.

«Det er visst best jeg blir hjemme, Bertel.»

Han så fort på henne fra siden. Profilen hennes stod fint mot luften, – litt av det mørke håret hadde vildret sig frem, lå og kruste sig mot kinnet og muntret på ansiktet. Men munnen hadde et sørgmodig drag ...

«Nei om du skal da! Det er ikke for ofte vi har ^[93]høve til å svinge oss litt her i byen! Her er det sju hverdager i uka!»

«Ja» Det er da sant, også!»

Det blev til at hun lovt Bertel å møte utenfor gymnastikken klokken ni. –

Hun hadde tenkt å si fra til moren før hun gikk. Men mot kvelden kom det fler og fler kvinnfolk inn i stuen. De fleste hørte til menigheten og kom for å få en god stund hos Kari Hustad.

Karen Anna kokte kaffe på den største kjelen, bar inn kopper, satte frem fløte og sukker. De takket og priste henne, spurte og grov om arbeidet på fabrikken, lovet Vårherre for at Olaus Strande var et gudsbarn, og vilde vite, om det var sant at eldste sønnen til Gunner holdt sig med Gyda Hansen?

«Det vet jeg ingenting om.» Det blev uråd å si no til moren om dansen ikveld!

Da de seks-syv kvinnene var benket ved bordet, og moren hadde fått varm melk i *sin* kopp, gikk hun til skapet og hentet frem kjole og sko. Fra kommoden tok hun kammen og neglesakene sine. Hun fikk klæ sig på kjøkkenet ...

«Skal du ut?» – «Ja.» – «Kor ska du, ba'n?» – «Det kan være detsamme. Jeg er utbuden.» – «Vi tenkte du vilde synge fore for oss, Karen Anna.» – «Det gjør du, Jørgine.» – «Jørgine er forkjøla.» –

Jørgine Kårstad hostet. Den gamle skomakerenken, som losjerte på andre siden gangen, sukket og sa: «Ånei. *Ungdommen.*»

Moren lutet tung i stolen. Et par ynket henne med øinene; de andre så nyfikent på Karen Anna, ^[94]som stod med hendene fulle og staskjolen over armen.

De mistenker jeg skal på dansen, tenkte hun. Snudde og rømte ut i kjøkkenet. Hun vilde hatt utringet kjole ikveld! Kjole uten ermer! Hadde hun eid lebestift, vilde hun gjort sig rød på munnen! Hadde hun hatt en rose, vilde hun båret den på barmen!

Da hun var ferdigstelt, med blankt hår og blanke negler, i den blå kunstsilkekjolen og med parisercapen over skuldrene, så hun inn i sitt eget ansikt i det vesle stett-speilet. Skjelv og trassig smilte hun til det. Det skal bli *moro* ikveld tenkte hun, så hun sitret. –

Den store salen med alleslags apparater opefter veggene var fullstappet med folk. Bertelsen hadde ventet utenfor – sammen fikk de trengt sig gjennom unggutt-flokken, som stod tett innenfor døren. Midt på gulvet var plassen ryddet; dér var premiesølvet stilt op på bord med hvit duk. Da utdelingen skulde begynne, blev Lisbet Ekholdt, oberstens datter, hentet frem fra klyngen av damer, som holdt til under et av de flaggdekte vinduene. Hun skulde gi pokalene.

Karen Anna hadde sett sig om i lokalet. Her var ikke andre av kameratene hennes enn Gina Flink, Gyda og Marit og den vesle jenten fra Nordnorge, som nylig var kommet på systuen. Hvem var *hun* ifølge med? Hun hadde hatt tæring, sa de, og det var ikke fritt for, de var redd henne. På det gamle verkstedet hadde de hatt tuberkulose nok – ikke mindre enn ti stykker hadde dødd av den, bare ¹⁹⁵¹ mens hun arbeidet dér. På det nye hadde de ikke hatt mer enn et eneste dødsfall. Nå likte de ikke å få inn en som kunde smitte dem ned. Men den nye piken bar sig som var hun sprekest av alle, drakk av blikkbegret ved springen og bød det frem til nestemann, som om ingenting var ... Var hun ifølge med én som tore kysse henne, tro?

Marit og vennen hennes stod sammen. Gyda stod alene. Men ikke mange skrittene fra henne pratet Julius med en herre. – Hun følte godt for Julius, som våget *stå ved* Gyda på en slik kveld – Og *Gyda* hadde kjole uten ermer – vinket hitover, med sølvringer på armen ...

En efter en løste mennene sig ut av mengden, strammet og gikk frem til premiebordet, når navnet deres blev ropt op. De klemte frøken Ekholdt i hånden – en kunde se, hun sommetider ømmet den hvite hanskehånden sin. Men da Gudbrand Østli kom frem, bukket han bare. Han var stiv og sint i det lyse ansiktet, stakk tredjepremien sin i lommen med et lite jeip. – Han var uten dame

også. Og det var vel heldigst for damen, det ... *Hun* var bedre faren med Bertel.

Mange av byens kondisjonerte hadde møtt op. Det var første gang, hun var under tak med dem utenfor kirken ... Og da musikken oppe på tribunen i enden av salen spilte op, og dansen begynte, stod hun lenge og så på, før Bertelsen fikk henne ut på gulvet. Varmen i lokalet steg, lukt av fettlær og folk blandet sig med den søte duften av parfymmer. Her blev danset på mangeslags vis; det var trøstelig. Men det var noen ^[96] som førte sig så vakkert at hun ikke kunde ta øinene av dem.

Frøken Ekholdt danste med en ung løytnant i uniform. Det var som lekte gullskoene hennes sig på gulvet; ja, hele *hun* lekte. Begge de små, hvite hendene hennes lå på mannens aksler; kjolen satt som en hanske efter den slanke kroppen, og hun holdt den helt inn til danseren sin. En mørk og en lys kjerne i samme skallet ... Men de nakne skuldrene og hodet med lokkene i nakken bøide hun såvidt bakover, og hun lo og smilte til kavaleren ... Det var ufattelig å se på. Det var så fritt, så ledig – det var ifra en annen verden ... De skal ikke le, når de er ute iblandt folk! Brødrene og hun hadde hørt det fra de var små. Moren likte ikke de lo hjemme, heller ...

For femte gang spurte Bertelsen om de ikke skulde ta sig en svingom? – Ja ... Jo ... Hun måtte vel ut i det!

Han la en stor, litt sved håndflate mot hennes høire, tok henne fast om livet, blev alvorlig og besluttsom i ansiktet. De beveget sig på gulvet.

Men det gikk ... Og de gikk mer enn de danste, også. Støtt og rolig førte han henne mellem vrimlen av par; ansikt efter ansikt gled forbi: Ginas spisse, Gydas rakkerfjes over juniors skrå skulder ...

«Du danser bra, du,» sa Bertel, da de slapp hverandre. «Du har lært.» – «Det er vennindene mine som har lært mig op – Gyda og Birgitte – andre lærere har jeg da ikke hatt.» – «Du er musikalsk da.» – «Jeg kan bare synge og kleint det også.»

^[97] Bertel tørket sveden av pannen. Karen Anna så på Marit Ruds kjæreste. Han rengte det hvite ut i øinene, mens han danste – han var blek som lerret i ansiktet; han holdt Marit i armene; men han var borte; han var borte i Marit ...

Utover kvelden steg livet i salen. Mange av skiløperne, som de første timene hadde rottet sig sammen i krokene og diskutert rennet, gav sig ut på gulvet og bød op til dans. Her var fler menn enn kvinner, og ikke før slapp kavaleren

damen sin, så stod en ny ferdig til å ta henne. Karen Anna var ute med mange – skoene tok på å kjennes for trange – alt i ett måtte hun op med pudderdåsen og fare sig over det varme ansiktet. Men det var da moro? Ja, nå var det like ved å bli moro ... nå skulde hun riste av sig det siste, som hang igjen! Neste dansen vilde hun synge med, når de andre sang!

Da klappet en av løytnantene i hendene. Denne dansen skulde foregå slik at parene slapp hverandre på et signal, så dannet alle damene ring, utenom dem laget herrene ring. Så skulde de dreie i motsatt retning og stoppe på signal igjen. Og de to skulde være par, som da stod midt imot hverandre.

Rop og morskap – ja, ja!

Karen Anna danste ut med en tilreisende, en liten, sprek fyr fra nabobygden. Da kvinningen blev sluttet, kom hun mellom en av serveringsdamene fra Grand, som hun kjente, og den nye farmasøiten på apoteket. Idetsamme de tok hendene hennes i sine og skulde til å dreie, fikk hun øie på Edvin Vold i mannsringen.

^[98] Knærne vilde knekke under henne. Han hadde ikke vært i salen før, det var hun viss på. Hun stomlet og snublet da farten øket – farmasøiten lo og drog i henne.

Var Rakel her? Var Rakel her også...? Hun prøvde snu hodet og se bak sig – stirret langs efter sin egen ring. Ingen Rakel.

Stopp!

Han stod midt imot henne. Hun så det voldsomme rykket, han gjorde for ikke å komme overfor frøken Larsen fra hotellet.

Han bukket for henne. Førte armen om livet hennes ...

Her midt i salen ... her, midt for alles øine kunde hun ikke rømme.

Hun la hendene på skuldrene hans som hun hadde sett Lisbet Ekholdt gjøre det; da slapp hun å røre ved hånden hans.

«Ja, gjerne slik,» sa Vold og la den andre armen omkring midjen hennes.

Han forsøkte ikke å trykke henne inn til sig ... Men han halvt bar henne gjennom dansen. Frembøid snakket han lavt til henne. Det luktet vin av ham.

«Jeg har sagt op. Jeg skal slutte på tirsdag. Jeg visste, du var her. Jeg visste, jeg skulde stanse, der du stod i ringen. Du så det gikk som jeg vilde. Det var mig

som førte mannsringen. Du tror, jeg vilde gjort dig vondt dengangen. Du skulde fått visst noe annet. Det fins ikke et menneske jeg bryr mig om uten dig.»

«Rakel ...»

[99] «Ja, det liker du ikke, det? Det kom på tverke for dig, det? *For det skulde vært du og jeg.* Vi skulde dradd opover sammen. For det er *dit*, du vil! De andre er treller og du vet det. Jeg vilde hjelpe dig ...»

«Du lyver.»

Han kastet hodet bakover, det kom en strupelyd fra ham. Inn mot henne hvisket han igjen:

«Ikke dennegangen! Men *du* – du har ikke mot til å lyve, ikke *det* engang har du mot til!»

«Slipp mig!»

Han la armene tettere omkring henne.

Salen hvirvlet, menneskene duvet omkring dem som sjø – orkestermusikken jagde over altsammen.

«Du vilde ikke. *For du er redd dig selv.* Du har is omkring ilden din, og den skal tære dig op innover, og det skal bli aske av allting i dig og slik skal du dø.»

Hendene hennes gled ned. Enda førte han henne med sig.

«Bli med mig, Karna! Følg med mig på tirsdag! Du skal aldri angre det!»

Hun stemte føttene mot gulvet. Et sekund stod de midt i myldret av de dansende.

«Før gikk jeg på sjøen!» Hun snudde albuen mot brystet hans og skuvet. Da slapp han henne. –

Bertelsen kom inn utgangsdøren; idetsamme møtte han Karen Anna. Han så ansiktet hennes – så, at hun ikke *så*; han fulgte etter henne.

Hun lot ham hjelpe sig med kåpen.

«Og nå, jeg hadde bestilt øl og mat!» Det magre [100] ansiktet stivnet i undring og skuffelse. «Og nå, her er blitt slik sveis på det!»

Hun gråt så hun svaiet, førte hendene til munnen, til pannen, snublet og sprang frem etter gaten, fulgt av Bertels lange skritt.

Foran husdøren forsøkte hun å si noe – vendte sig imot ham – gav det op og

gjemte ansiktet.

Han fant nøkkel i kåpelommen hennes, låste op døren og holdt den oppe for henne. Og sa stille: «Det var jamen leit – at du skulde bli syk, Karna.»

[6]

^[101]Han kom ikke ...

Rakel hadde ventet over to timer. Lampen var slokkes; fra trekkhullet på etasjeovnen lyste det rødt og tungsindig. Hun satt i mørket borte på divanen, med kamtrøien lukket over brystet.

Det var siste natten. Imorgen tidlig skulde han reise. Og han kom ikke ...

Hun hadde bedt Gud om at det ikke måtte sne igår. Når det var nysne på veiene, blev sporene efter ham stående der. Da tore han ikke komme. Og hun hadde bedt, det ikke måtte løsne med sne fra skyene – enda Vårherre vel aldri vilde høre så syndig en bønn ... Men det stod at han «så til kjertene»; og da så han at Edvin var blitt alt på jorden for henne. Hun var ikke viet til ham for menneskene, men Gud visste, at for henne blev det aldri noen annen mann. – Han var ikke så gla i henne som hun i ham. Men engang hadde han grått i fanget hennes, for fjorten dager siden hadde han grått i fanget hennes; hun hadde ikke spurt, hvad han gråt for; men ingen gråter hos én, han ikke er litt gla i. Og når hun fikk være hos ham bestandig, skulde den dagen komme, da han ikke kunde være henne foruten. Han hadde sagt det engang: du blir ^[102]e snild, lita kone, du Rakel. Så han tenkte da *fremover*, han også ...

Men nå skulde han reise. Han skulde reise ifra henne. Om noen timer ... Med det første morgentoget.

Han hadde sagt op. Han var for nærtaken. For flink og for nærtaken. Kunde ikke arbeide under så små folk som Olaus og Gunner. Edvin skulde hatt eget verksted, han ...

Men hvad skulde det bli til med henne, når han var borte? *Ventetiden* ... Den skulde vare både måneder og år, kanskje. Men – hvor han var, hvad han var, hun skulde komme til ham på første ord! Det visste han, det hadde hun sagt alle de

siste gangene, de hadde vært sammen.

Hun rev av en fyrstikk og holdt den inntil skiven på vekkeruret. Fem minutter over halvtre! I mer enn to timer hadde hun –

Da sanset hun lyd utenfor ruten. Da hun snudde sig, så hun hånden hans mot glasset, i det siste blaffet av fyrstikkflammen så hun de lange fingrene spredd over glasset. –

Da han var vel inne, møtte hun ham fremme på gulvet, slo armene omkring ham, skimtet såvidt ansiktet hans og la sitt eget inntil – drog det støkt tilbake igjen. Edvin var drivende våt av sved.

«Har du sprunget?» hvisket hun. – «Ja. Eier du noe drikkendes?» – «Jeg har ikke annet enn vann.» – «Gi mig vann da.»

Hun famlet sig frem mot veggen, vilde slå på lyset. Han stanste henne. «Vi trenger ikke lys. La bli!»

^[103]Hun fant vannkaraflen. Hørte han drakk dypt og lenge. Så satte han sig på stolen ved bordet.

Hun vilde vært i fanget hans ... Tore ikke. Hvorfor tore hun ikke? Han hadde vært så rar i røsten. Han vilde ikke ha lys.

«At du kommer så sent! Klokka er over halv tre!» – «Halv tre? Jeg måtte pakke. Jeg blev heftet.» – «Er du så kjei, Edvin?» – «Jeg er ikke akkurat i humør.»

Nå satte hun sig ytterst på knærne hans, følte sig frem nedefter frakken, knappet op knapp for knapp. «Skal du ikke ta av dig?»

Han strøk armen hennes; strøk den og svarte ikke.

«Edvin – er det sant, at du var på dansen om søndag?» – «Hvem har sagt det?» – «Gyda.» – «Jeg stakk innom. Såvidt det var. Jeg hadde en ting å utrette.» – «Du danste med Karna. Så gikk dere. Edvin, fulgte du med Karna?»

Han skuvet henne ut på gulvet. Hun helte sig mot bordet.

«Om jeg fulgte henne? Gyda visste vel *det*, også?»

«Nei – det var bare jeg som tenkte det.»

«Då får du tenke omigjen! Jeg fikk gjort ved frøken Hustad den kvelden. Nå har hun fått takk og betalt. Hun skal ikke glemme det for det første! Jeg reiste ikke herifra, før hun hadde fått sitt.»

Røsten skjævret og skalv på ham ... Han hadde bøid sig ned – han mumlet noe dernede ... Hun kunde ikke skjelne, hvad han sa.

[104] Var det så at han hatet Karna allikevel? Var det så at Karna hadde løiet på ham – likevel?

«Edvin! Hvorfor vil du reise?» – «For jeg er sagt op.» – Hun halvt stupte fremover, rakte efter ham med begge hendene. «Er – er du *opsagt*? Men du sa ...» – «Det er slikt én sier.» – Hun fikk armen om nakken hans. «Har *Olaus*?» hvisket hun. – «Gunner. Han tåler ikke at jeg er overmannen hans. Jeg er den beste på tilskjæreriet. Det tåler han ikke, stømperen!»

Hun knyttet den fri hånden. Det skulde Gunner ha igjen! Det var *Gunner*, som tok Edvin ifra henne! Men hun skulde – å, hun skulde! Hun skulde si det til Gyda! Gyda skulde si det til junior. Junior skulde forlange, at Edvin blev tatt inn igjen!

«Ikke reis! Reis ikke!» Hun sank i kne innved ham. «Vent noen dager, Edvin! Alt kan bli godt igjen, alt kan ordne sig!»

«Godt igjen?» Han klemte til om skuldren hennes. «Godt for *mig*?»

Og han slapp henne og rettet sig op.

«Ja, jeg skal komme igjen en dag! Jeg skal få slått overende den elendige fabrikken hans en dag! Jeg har råd for det! Jeg skal gå til far min, til han som er far min – han vil ikke nekte sig hjemme dennegangen! Jeg skal skrive og varsle ham! Slik og slik er jeg blitt behandlet, skal jeg si, men du trenger ikke skamme dig over sønnen din! Du har makten og midlene, du skal slippe å angre, at du forstrekker mig med kapital, du skal få igjen med renter, når jeg har etablert mig! Jeg skal slå under mig konfeksjonen [105] her i landet, jeg skal lage trust, jeg har planen ferdig! Da skal mester Gunner få kjenne, åssen det kjens å få sparken!»

Fingrene hans dirret under hånden hennes.

«Hvem er faren din, Edvin?»

«Statsråd. Eller noe lignende.»

«Å ...»

Han satt bare og diktet ... Han satt og fant på noe ... For han var *opsagt*.

Hun bøide sig helt ned og kysset hånden hans. Da løftet han henne op i kneet sitt, sluttet armene hardt til omkring henne, grov ansiktet ned mellom hals og

skulder på henne.

«Du er det eneste jeg har, Rakel.» – «Jeg kan reise med dig.»

Han skaket til; hele kroppen skaket på ham.

«Jeg kan bli med dig inatt, Edvin!» – «Ja; du gjorde vel gjerne det også du, tulla.» – «Vil du da, Edvin?» – «Nei. Nei, for –»

I samme øieblikk blev en dør åpnet etsteds i huset. Stive lyttet de. Det var ikke ovenpå ... Det var hernede, på andre siden gangen dér foreldrene sov.

Edvin Vold kom sig løs, kom sig op av stolen. Lebene hans streifet Rakels kinn – neste sekund var han ved vinduet, hadde gardinet til side, skuvet op ruten.

Forsvant over karmen som en skygge, ut i mørket. –

Noen kom inn på kjøkkenet ...

Hun smatt ned under teppet på divanen, drog det op under haken. Så redd var hun at hun knapt ^[106]sanste at Edvin var borte. Hun hørte morens røst:

«Rakel!»

Svarte ikke.

Moren banket i døren: «Rakel!»

«Ja.»

«Du får kaste på dig og komme ut og hjelpe mig. Far er blitt dårlig for oss.»

Moren tok i dørhanken. «Men har du *stengt?*»

«Nå kommer jeg.»

«Vi får sette over vann og legge omslag. Han har fått slike smerter i ryggen.»

«Ja, mor.»

... Først måtte hun ut. Først måtte hun gjøre sig et ærend ut. Måtte kare over fotefaret hans under vinduet ...

*

«Tysssj!»

Det var Olaus Strande, som sa det. Sa det formiddagen lang, hele denne lange tirsdagsformiddagen inne på sjefskontoret – til Kornelius, til Gunner, til de to damene. «Tysssj! Tysj! Snakk lavt, folk. Veggene har ører!»

Minuttet efter han hadde hørt lagerformannens beretning, hadde han det klart for sig: ikke noen innblanding! Ikke noe forhør! Ingen skandale! Det som

hadde foregått, skulde stanse her mellom murene, – hysj! «Bruk vettet, Gunner! Det tjener til ingenting å få straff på ham. Det tjener til å ødelegge forretningen. Vi skal ikke ha utenforstående til å rote i sakene våre.»

Det var ikke med *hans* vilje, de to damene blev ^[107]avhørt. Det var Gunnars strihet, som voldte det. Hva sikkerhet hadde han for at de vilde tie? Han kunde ta dem i ed. Men de var kvinnfolk. Karna var en Sarons rose; men kvinnfolk likefullt ...

Og han fikk rett. Historien lekket ut – gjennom usynlige sprekker lekket den tilslutt ut. Men da var måneder gått – før byen fikk tak i den, var det blitt full sommer. For sent for politiet å gripe inn; men en godbit for godtfolk; en spørring og en gjetting, som firmaet kunde vært spart for. –

Kornelius ringte til ham i privaten straks etter klokken syv tirsdag morgen. Såvidt hadde han fått på sig underbuksene, da telefonen på sengebordet kimte. – Det var mest stotring og stamming å høre fra lagerformannen, dunkle talemåter; men ildløs var det ikke i fabrikk, såpass hadde han fått ut av fyren. – For at madamen ikke skulde få teft av noe, hadde han drukket kaffe og spist til som vanlig, før han gav sig avsted. –

Og da han omsider satt med Kornelius bak lås og slå på kontoret (Gunner var ikke varslet, Kornelius hadde konduite) – satt og fikk vite, at det ikke dreide sig om mer enn seks A-jakker, så kjente han en stor lette. Tapet var til å bære – om affæren var av styggeste slag. Kornelius fikk da greid den ut på en vis, da han hadde områdd sig og fått synt frem ødeleggelsen:

Han hadde holdt til på lagret til bortimot halv tolv mandag kveld. Han var ungkar og lagret var mest som hjemmet hans – han hadde for vane å gå der og pusle utover kveldene rett som det var. ^[108]På langbordene hadde han ordnet med dressene, som skulde pakkes neste morgen – jakkene for sig, småplaggene for sig som ellers. Notert op og gjort istand. Ti minutter før halv tolv – han hadde sett på klokken – låste han porten og gikk bent til losjiet sitt. – Et kvarter før syv hadde han vært på pletten igjen som den maur, han var. Hadde tatt på med å legge ned dressene – det var ingenting, som kunde tyde på, her hadde vært uvedkommende. Men da han kom til den øverste av de stripete A-jakkene, da blev den hengende som en fille mellom hendene på ham ...

Pånytt hadde Kornelius hentet op et av de sundskårne plaggene fra gulvet og

holdt det frem for Olaus.

Det var et stygt syn. Ermene var skåret ifra innenfor sømmene, såvidt hang de på jakken efter en strimmel over skuldren. Midt efter ryggen var det et langt snitt, som delte den i to. Jakken var *partert*, den. Og som den ene, så den andre – presis på samme vis var de rispet op, allesammen.

«Det er ikke fler enn disse? Du har undersøkt?» – «Ikke fler. Disse seks.» – «Hvis merke er det?» – «Det er Hustads merke. Det er ukearbeidet hennes.» –

Olaus hadde kulset, så han kjente det lenge etter. Som var det Karna selv, banditten hadde flenget i ...

«Har du noen mistenkt, Kornelius?» – «Efter min formening kan det ikke være mer enn én, som har gjort hæverket.» – «Tysj. Tysj!»

De hadde tidd en stund, begge to. Oplagt ikke ^[109]mer enn én ... Det var siste hilsen fra Vold. Det var takk ifra Vold til Gunner.

«Hadde han nøklen, Kornelius?» – «Nøklen *min* har jeg på knippet. Den andre henger på veggen i tilskjæreriet, veit du. Den henger der – jeg har vært sta og sett efter.» –

Olaus hadde grunnet lenge, da han var ferdig med lagerformannen. Men da han kom i tanker om, at Vold hadde hatt fri adgang til fabrikken mellom jul og nyttår, hadde hatt ekstraarbeid og låst sig inn som han vilde, blev han glohet og tok på å svede. Fyren hadde beholdt nøklen til bakdøren! Hverken han eller Gunner hadde hatt omtanke og krevd nøklen igjen ... Det hadde vært endetil for tilskjærereren å komme inn i fabrikken, hvad tid han vilde på døgnet ... Tok han på å bli for gammel? Tok han på å bli *sløv*? –

Gunner mistet besinnelsen, da han fikk høre om affæren. Han vilde ringe til politimesteren på flekken. Det hadde tatt mer enn en halvtime for Olaus å få broren til å sanse sig. Å få ham fra å *undersøke* hadde han ikke greid.

«Vi er vel mannfolk!» hadde Gunner ropt. – «Tyssj! Tysj!» – «Vi lar oss ikke trække ner!»

Gunner var blitt svært til kar. Slo knoen i bordet og vilde ikke la sig si. Menn, som er under kjerringvelde hjemme, får det på det viset – hevder sig og slår i bordet, når de er utenomhus. Jaja ... Broren fikk i Guds navn «forhøre» som han vilde. Når han lot det bli med det.

Først hadde Gunnar tatt sig en tur i byen, hadde ^[110]vært i losjiet til Vold og spurt om han hadde vært hjemme den siste natten? Hadde fått vite at mannen hadde gått ut ved halvtolv-tiden, og kommet tilbake en halvtime før toget gikk klokken seks.

«Så det er klart som sola!» hadde han ropt, da han kom inn på kontoret igjen. – «Tysj! Ja, det er som det er! Ryggstykkene er spolert. Ermene kan vi anvende til gutt. Ferdig med det.» – «*Ferdig!*? Vennindene hans skal inn her! Har han hatt planer, skal de for en dag! Har han sagt, han vil drepe mig, skal han i heisen! En fyr som står mig efter livet, skal fan pine ikke bli gåendes løs!» – «Han er reist.» – «Å vet du om det? Han kan ha gått av toget hvor det skal være! Han er mann for å myrde! Jeg har sett øiet hans. Hustad og Iversen skal hit inn!»

Olaus krøp ihop i stolen. «Du gjør det du angrer, Gunner.» – «Jeg gjør som jeg vil! Det er jeg som har sagt ham op. Det er mig han er ute efter!» – «Krrr. Karna vil sørge over jakkene sine.» – «Karna» hermet broren. «Hustad kan si oss en ting eller to om den karen.»

Olaus ristet på hodet. Gunner kjente ikke Karna ...

I matpausen klokken ti hentet den yngste sjefen selv de to damene. De fulgte efter ham ned trappen og gangen frem til kontordøren.

«Dere kan komme inn én for én. Om du vil vente herute, Iversen?»

«Sett dig på kassa derborte så lenge.» Karen Anna rørte ved Rakel – mennesket var hvitt som veggen. –

^[111]Det var Gunner, som snakket; Olaus satt i stolen, så ned og tidde.

Så og så var skjedd på lagret inatt – mellom halvtolv og syv. Her kunde hun selv se, åssen jakkene hennes var blitt tilredt.

Da hun fikk øie på det fillete plagget, blev hun blussende rød. Og da hun mintes slitet med å få stripene til å stemme på det vriene stoffet, slo hun foten i gulvet. «Det er det verste jeg har sett!» – «Tysssj!» – «Det er vel én som har hatt et godt øie til oss – til dig med, Hustad, som har gjort det.»

Edvin! Ja! Det var ikke andre enn Edvin Vold som kunde gjøre slikt! Ingen uten han! Det var det samme omigjen, det var det styggeste engang til!

Hun åpnet lebene. Da hørte hun lyd ute fra gangen; noen rørte sig ute på gangen ... Det var *Rakel*.

«Så du har kanskje en mening om hvem det kan være, Hustad?» – «Nei. Det har jeg ingen mening om.» – «Det er så at Olaus og jeg mistenker en bestemt person.»

«Krrr.» Det rikset i stolen ved skrivebordet.

Karen Anna tidde.

«Vi mistenker Vold. Han reiste ifra byen imorges. Han blev opsagt for fjorten dager siden. Det kjenner du vel til?» – «Ja.» – «Så vi tenker, han har villet hevne sig. Er det så, han har nevnt for dig at han var vill på noen?» – «Jeg snakket ikke med Vold.» – «Du danste med ham søndag kveld.» – «Det var ikke med min vilje.» – «Så? Men han fortalte ^[112]dig kanskje, han var opsagt?» – «Han sa, han hadde sagt op selv.»

Gunner lo hardt. «Ja. Han var stor nok til det! Sa han mer?» – «Ikke om den tingen.» – «Han sa ikke, han vilde svi av fabrikken her, da? Eller – eller slå ihjel en eller annen? Eller – gjøre *ved* oss på en eller annen vis?» – «Nei.» – «Men du vet hvad slags kar han var, Hustad?» – «Jeg kjente ham ikke større.»

Gunner prøvde få tak i brorens øine. Men Olaus satt som før.

«Du vil ikke ut med noe? Om du kom i offentlig forhør, måtte du ut med det, du vet, Hustad!»

Da dreide Olaus sig i stolen, så op og sa: «Her blir ikke mer forhør. Du har sagt nok som det er, Karna. Men det som har gått for sig her idag, det blir imellem oss. Vil du sverge på at det ikke kommer utenfor veggen her?»

«Jeg skal ingenting si.»

«Det sverger du i Guds navn?»

«Det får være med det, jeg har sagt.» Hun møtte den gamles blikk med de blå, sterke øinene.

«Nei, nei. Du kan være den, du er. Du har en gudfryktig mor. Du kommer av godt folk.»

Hun blev rar og vek; hun smilte til ham.

Ute i gangen bøide hun sig fort over Rakel og hvisket: «De vil spørre om Edvin. Du er ikke nødt å svare!» –

Rakel satte sig på en stol ved veggen. Gunner gikk frem på samme måten – fortalte om det som hadde hendt inatt mellem halvtolv og syv, synte frem ^[113]en av

jakkene. Spurte om Iversen kunde ha en mening om hvem ugjerningsmannen var?

Rakel ristet på hodet.

De, sjefene, hadde mistanke til en bestemt person.

Rakel satt med nedvendt ansikt og sa ingenting.

Men hun visste, Edvin Vold var blitt opsagt for fjorten dager siden?

Det kom ikke lyd fra henne.

Hun hadde vært sett sammen med Vold diverse ganger i det siste. Hun kjente ham godt?

Den tynne nakken bøide sig til ja.

Det var tydelig for enhver, sa Gunner langsomt, at gjerningen var gjort av hevnløst; av en mann som vilde skade fabrikkene. Hun som altså kjente Vold, måtte vite, om han gikk med slike tanker?

«Det vet jeg ingenting om,» hvisket hun.

«Han har vel fortalt dig, han var opsagt?»

Ikke en lyd.

«Du vil ingenting si, du heller?» Nå dirret røsten av utålmod. Han øiefor den spee skikkelsen, de lute skuldrene, de tynne hendene. Da han kom til ansiktet med den vanskapte lebe, snudde han sig vekk, mens han sa: «En slags venn med dig var han vel på en vis – du vet han blev opsagt, du vet hvem han la for hat, også!»

Hun rørte sig ikke.

«Ja, du kan bli nødt til å si frem det, du vet, Iversen! Like gjerne kan du komme ut med det for Olaus og mig, som for retten. Vold reiste ifra byen imorges. Forbrytelsen er gjort inatt mellem tolv og ^[114]la oss si fem. Det blir ikke vanskelig å finne mannen på fingeravtrykkene.»

Det gikk et voldsomt rykk gjennom henne. Lebene rørte sig.

«Jeg hører ikke, hvad du sier!» satte Gunner i.

«Tyssj!» Olaus så op fra papirene.

Plutselig reiste hun sig. Vaklet litt med det samme, la høire hånd på stolryggen.

«Det er ikke Vold.»

«Er det ikke ham? Kan du bevise det?»

«Han ...» Hun strøk sig med håndbaken over pannen og tidde igjen.

«Snakk ut!»

«Han var hos mig inatt.»

«Han – han var hos *dig*? Inatt?»

«Ja. I hele natt.»

«Dere – dere var kjærestefolk?»

«Ja.»

Gunner gikk til nærmeste vindu. Blev stående med ryggen til. Litt etter spurte Olaus: «Når kom han?»

De smale brynene drog sig sammen på henne. Pånytt strøk hun sig over pannen. «Klokka – klokka var litt over halv tolv.» – «Halv tolv? Du *vet* det da?» – «Jeg tendte fyrstikk og så på uret. Han brukte komme ved den tiden.»

Olaus ordnet på fingrene. «Når gikk han?» – «Han – han reiste med første tog.» – «Det vet vi. Gikk han bent på toget ifra dig?» – «Han gikk så han hadde tid å hente kofferten sin.» – «Hvad var klokken da?» – «Ty – tyve over fem.» – «Har du vidne på det?»

^[15] «Hvem skulde det være?» Et mørkt, fiendtlig blikk streifet skrivebordet.

«Foreldrene dine kjenner til at dere var forlovet?»

«Dem vet ingenting.»

«Han kom bare om natta?»

Hun nikket.

Olaus falt i tanker. Inn et vindu nattetider. Den ene som den andre. Dengangen som nu ...

«Det er ikke lønt å spørre henne om mer,» kom det fra Gunner.

«Kan jeg gå?»

«Du får sverge først at dette blir imellem oss, tuppa mi.»

Hun rakte op hånden.

«Det trengs ikke!» Gunner svang sig op i vinduskarmen. «Du kan tidsnok få sverge, Iversen. Du kan gå!» –

De tidde en stund, brødrene, da de var blitt alene. Så lo Gunner kort.

«Han var neigu ingen kostforakter!»

«Krrr. Der ser du, å langt vi vilde komme for retten. For hun vil rekke op hånden og ta eden – hun vil sverge sig inn i svarte helvete, kommer det an på å berge ham.»

«Her kan være fingeravtrykk! De undre jakkene er bortimot urørt. Han kan bli tatt på fingrene. Vi skal melde ham, annamme mig!»

«Vi melder ingen. Det blir som jeg har sagt.»

[7]

^[116]På verkstedet gikk dagene som før – lysnet litt, mørknet til igjen i snefall, blev tindrende hvite, når solen brøt frem, minnet alle herinne om at mars måned var kommet.

Skredder Engelsveen ruslet rundt og lærte fra sig, svedet smått i hodet under de lange hårene, som lå skjønnsomt ordnet over blankskallen. Åssen så han ut på morgenkvisten, tro? Hadde han utslått hår da?

Ellers var de ikke større oplagt til spøk, damene. Med vrengsyningen gikk det så som så. Når kraven endelig var innrettet til foret og sydd sammen og tråklingen begynte, kom det an på å få knepet *til*. Det gikk trått og blev kluss for mange – når jakken var ferdig stod de dér og så over, og mer enn en gang måtte de ta op igjen. Det skulde slik nøiaktighet til at de kom ingen vei liksom – blev elendigheten for stor, klaget og brukte de sig høit. «Tålmot, tålmot, tuppene mine!» sa Olaus. *Han* kunde be dem være spake – *han* satte ikke til kroner av fortjenesten på dette nye påhittet!

Våren var over dem, også. Det tinte fra taket, klukkingen i takrennen blev hørlig, straks maskinene tystnet litt. Og kraften tok på å tine hos mange av ^[117]de yngste – de blev veke i knærne og rare oppi hodet. Himlen blånte inn gjennom de store rutene og vilde dem noget. Alt som hendte, alt de hørte, fikk en svip av vemot og av lengt eller sorg.

Marit Rud skulde slutte, Marit skulde gifte sig. Hun hadde fått en svart skygge

under øinene og måtte bort til springen og drikke vann rett som det var. Hun var nok med barn – ingen sluttet vel for å gifte sig, var hun ikke det. Stjålent så de på henne – øinene hennes var trette, men glade lel. Kjørekaren, hun skulde ha, var en pen, lys gutt. Snart skulde Marit stå brud ...

Gunhilde begynte å snakke om at hun vilde til Oslo og sy. Hun var som fuglen, fri til å lette når lysten tok henne. Det stod ikke på for Gunhilde. Andre måtte bli der de var, om lysten huserte aldri så vilt i brystet.

Den vesle jenten fra Nordnorge stupte en dag i trappen op til lokalene. De som var i følge med henne, så blodet bryte frem over lebene hennes. Hun blev kjørt på tuberkulosehjemmet med én gang. For slike var våren overmektig; men den var streng og mektig for alle, som måtte sitte over maskin fra morgen til kveld – ingen kunde vite sig sikker ...

Den ene dagen svant og den andre kom, somme var verre, andre litt bedre enn den forrige, eftersom de fikk arbeidet til å gå. Men forandringen var ikke *her*; det var utenfor murene, i skog og mark, at den store, lyse forandringen var på marsj fremover.

Nei, *her* var ikke blitt noen endring til det bedre ... Karen Anna tenkte på *det*, også, mens ^[118] hun satt bøid foran bordet eller satt oppå det og tråklet nye jakker av stripet stoff. Den dagen, Gunner hentet henne og Rakel til kontoret, hadde det fart gjennom henne: nå hadde Olaus summet sig, nå hadde han tenkt sig ferdig og vilde rådføre sig med arbeiderskene sine om pålegg på lønnen! – Det hadde gått anderledes. –

«Jeg skoster arbeidet i eфта,» sa Gyda en dag, de sprang ned trappen side om side i middagstiden. – «Jeg var tilfreds, jeg kunde gjøre det samme,» svarte Karen Anna. – «*Jeg* var tilfreds, jeg slapp!» – «Du er vel ikke nødt å skofte, vil du ikke?» – «Nødt og nødt ... Jeg skal be farvel med én ...»

Det kom noe frem under de lange, lyse øienvippene. Karen Anna blev stående pal og se efter henne, da hun sprang fra henne utenfor porten. Det var da *tårer*? Men det var da *Gyda*? –

Samme kveld holdt en tilreisende predikant møte på salen hos indremisjonen. Det var en svenske, og det gikk stort ry av ham – lenge før tiden strømmet folk til og fant sig plass på benkeradene. Dette var et særsyn – høsten og vintermånedene er vekkelsesens tid; utover våren blir det mindre med dem, da får

folk det med å drive ute de lyse kveldene.

Kari Hustad var blitt dårlig tilbens; men denne predikanten vilde hun høre. Hun bad datteren følge sig.

Karen Anna tidde lenge, før hun svarte. Hun hadde sydd til klokken syv, hadde såvidt fått i sig aftenmålet. Ute i luften hadde hun knapt vært hele denne måneden, mer enn turen til og fra fabrikken. ^[119] Men akkurat ikveld hadde hun tenkt å stikke opom Rakel. De hadde ikke sett stort til hverandre siden Vold reiste; men enda visste hun, de var blitt venner igjen. Rakel hadde satt sig bort til henne en to-tre ganger i frokosthvilen; pratet de ikke så meget, så hadde de en *hemmelighet* sammen. Så hadde de *utstått* noget sammen ...

«Jeg greier gå dit, tar du mig under armen,» holdt moren ved. – «Ja, du vet, jeg kan følge dig til døra.» – «Du kan vel følge med *inn*, ba'n?» – «Det har jeg mindre lyst for.»

Hun satt på divanen, da hun sa det – satt med lukkede øine og pute bakom ryggen. Hun vilde sitte slik resten av livet ...

«Det blir vel ikke så mange gangene, jeg ber dig om noe herefter, Karen Anna.»

Den leksen kunde hun. Den hadde hun hørt lenge. Hun rørte sig ikke.

«Nei. Når du slår dig rang ...» – «Jeg skal følge dig til døra, hører du!»

Det kom ikke no svar; da hun så op, satt moren og tørket øinene.

«Uff, mor!» – «Det lakker med mig; jeg trenger gudsord; men den som e hjelpelaus, får slå sig tiltåls.»

Moren var som hun hadde vært ... Det var bare føttene som hadde hovnet på henne; det gav sig, når varmen kom i været ... Men – hun vilde ikke ha noe å *angre* på.

De tok på sig og gikk på møtet.

Der var fullt hus og trangt om plassen; men ^[120] vennene flyttet sig sammen og gjorde rum for Hustads på en av de midtre benkene.

Predikanten satt alt for foten av talerstolen. Han hadde lang frakk med opstående krave; over den reiste halsen sig naken og kraftig. Hodet var stort, ansiktet bredt og munnen fyldig. Blikket holdt han nedslått, de hvite hendene foldet. Alle øine stirret på ham.

På opfordring av snekker Billing, som ledet møtet, sang de første vers av salme nr. 592.

Karen Anna sang ikke; men hun fulgte med i den storstilete boken, moren holdt med begge hender. Den gamle stemmen lød like innved øret hennes, brast på de høie tonene; skalv av forkynnelse i ordene:

At hvad vi bede, så få vi og finde,
at når vi banker, oplukkes din dør.

Hun drog lebene ned i et slags smil. Og da taleren kom på stolen, så hun hardt på ham: det skulde bli rart å få vite, om de fikk det, de bad om i Sverige!

Han hadde sterke øine ...

I førstningen talte han lavt. Likevel var det lett å høre at det bodde en veldig røst i ham. Og det spredde sig en spenning i salen: når vilde han slippe den til?

Han snakket en blanding av svensk og norsk – mange bøide sig frem som for bedre å fatte de fremmede ordene. Men bibelstedene hjalp dem – han brukte mange, og de fleste som satt her, kunde sin norske tekst.

I innhold skilte ikke talen sig større fra de utlegningene, ^[121] Karen Anna før hadde hørt på slike møter. Svensken skildret tidens frafall og ugudelighet – lavmælt og sorgfullt snakket han om dans og om sport, om kino og forlystelser og usedelighet. Om kirkens avmakt og foreldres slapphet. – Det var, da han tok på å fortelle om straffen, som skal ramme alle gudløse, at røsten steg. Eftersom han malte ut helvetes gru og pine tonte ordene sterkere og sterkere; tilslutt fylte den dype, vakre mannsrøsten hele lokalet. Og leber skilte sig, øine tendtes, farven steg i ansiktene: nå kom det, de hadde ventet! Nå hadde ingen gått hit omsonst!

Hellige menn og kvinner, ja til og med kunstnere hadde sett helvete i syner, i åpenbaring. Vel var der ild, men der var også evig kulde! Vel var der én satan, men der var også tusen djevlere, nedstyrte engler, satans hjelpere! I flammehavet vred de fortapte sig; men i islagte svovelsjøer satt også de usalige nedfrosset til halsen!

Predikantens store, hvite hender rørte sig heftig, han beveget dem med flammene, han lot dem langsomt gli over isflaten, han krummet dem på djevlers vis.

Midt i salen sank en kvinne ned av stolen og begynte å tale i tunger.

«Nei! Nei! Vi anvender ikke tungetalen! Den hør inte hit! Sätt människan på plats! Hon skal få bekjenne, når jag har slutat!»

Kvinnen blev løftet op. Hun gråt høit, men taleren overdøvet henne:

Den som hadde danset her på jorden, skulle ^[122] få danse i evighetens evighet, danses tildøde i djevlefavn uten å dø! Den som hadde bedrevet hor skulle fortæres av ild i lystens organer uten å fortæres. Brennevinet skulle evig stå ut av drankerens strupe lik en blå flamme! Hver forførerske skulle få brystene gjennemboret av glødende spiker ...

Karen Anna snudde hodet vekk. Hvorfor så han slik på henne? Hun hadde bare *danset* ... Hun kjente en svie i brystene; hun kjente, hun dirret. Hun klemte armene inn mot kroppen, stemte føttene mot gulvet for ikke å synke ihop. Røsten der oppeifra sang gjennom henne som et vær ...

Da så hun et mannsansikt borte ved veggen. En mann som stod lenet mot veggen. Han vendte det hvite i øinene ut.

Hvor hadde hun sett et slikt ansikt før? Det var ... det var ... det var kjæresten til Marit, da han danste med Marit.

Plutselig blev hun rolig. Plutselig kjente hun at skjelven i kroppen var over. Hun bøide sig frem og sa inn i øret på Jørgine Kårstad, som satt foran henne: «Jeg må gå. Vil du følge mor hjem, når det er slutt?»

Det blev en ørliten stans mellom predikantens ord, da den høie, mørkkledde piken banet sig vei mot utgangen.

Karen Anna husket at moren hadde tatt bort på henne, da hun stod op fra benken. Og at hun hadde skuvet morens hånd vekk ...

Like ved døren reiste én sig og slo følge med henne. Det var Gyda. Arm i arm gikk de tause de første minuttene bortefer gaten.

^[123] Hun syntes, predikantens øine enda brente henne. Og enda engang skalv hun til. Så nære på å gi sig over hadde hun aldri vært! Noget hadde villet frem og ta makten ... hvad det så var. Hvad det så var? Han, som rengte det hvite ut i øinene, visste det! Det var det *innerste*. Det var det, som ikke lar sig styre, slipper én det løs! Kvinnfolk faller i gulvet av det – menneskene blir styrløse av det!

«Det skulde ikke være lovlig! Det skulde være forbudt! Han kan få folk dit, han vil, bare med røsten sin!»

«Jeg hørte ikke på'n.»

«Men at *du* kom på møte, da?» Hun stirret på stubbnesen og det lyslette ansiktet – som blev hun først nå vår, at det var *Gyda* som gikk her ...

«Likegodt kunde jeg sitte dér som en annen ste'. Jeg vilde ikke hjem. Nei – *hjem* ... Jeg så folk gå inn på salen. Det var en plass akkurat innved døra.»

«Bli med, skal du få kaffe.»

Det hadde overgått Gyda noenting. Hun var så blek og skrapt – hun var så ulik sig, som hadde hun ligget på sykehus! –

Hun varmet op kaffen ute på kjøkkenet, la duk på brettet og fant frem det som skulde til. Da hun bar inn i stuen, satt Gyda og sturte, med bena opunder sig i gyngestolen. Hun satte brettet fra sig.

«Har du vært borti no leit, du?»

«Jeg? Jeg tok mig bare en tur i eфта. Jeg skoftet; jeg sa det til dig.»

«Du kan være gla, du slapp å se øia på Ladi, da ^[124] kontrolløren kasserte vesten hennes, straks før vi sluttet. Hun bante, så det lyste på hele verkste'.»

«Det letter å banne,»

«Var du alene på turen din da?»

«Jeg var ifølge med Julius.»

«Var det *han*, du skulde be farvel med?»

«Han reiser imorra. Han skal i forretning i Oslo.»

«Skal *Julius*?» Karen Anna satte sig ned. Kaffen fikk stå der den stod ...

«Det er ikke med *hans* vilje! De har tatt'n med makt! Både mora og Gunner. Han bare ber mig vente på'n, han. Han vil komme hjem og *gifte* sig med mig, han! Akkurat som jeg vilde ha'n! Nei aldri i verden, sa jeg, vil jeg gifte mig med én som dig, sa jeg. Bare reis du, sa jeg, og kom igjen med e frøken, jeg er ikke dummere, enn jeg skjønner, det er det dem vil! Han sa, han bryr sig ikke om andre enn mig på hele kloden – ja, da lo lomma mi! Ja, du gjør vel det du, Julius, sa jeg, jeg har da syn for saken! Og lykke på reisen, sa jeg, det fins mannfolk nok på jora, og jeg er ikke snauere, enn at jeg kan greie mig foruten én som dig! Men da gråt han.»

Gyda la hodet ned på stolarmen og hikstet.

Karen Anna rørte sig ikke. Hun satt og så på den krumme ryggen, på

skuldrene som ristet, mens stolen gynget frem og tilbake. «Det er vel ikke sikkert, han greier sig uten dig,» sa hun lavt og tvilrådig.

Gyda reiste nakken – ansiktet var vått og elendig, men øinene lyste kvast: «Du tror vel han har ^[125]hatt mig? Han er den verste unge, han! Han tror ikke, jeg er bevandret! Han tror, jeg er folkeredd! Han tror ikke, jeg vet, åssen en dame bruker opføre sig! Han tror ikke, jeg er *dame!* Han har gitt mig både kjole og strømper og såpe og alt, jeg kan nevne. Sparken sin tesmers! Han er så snild, han kan ikke leve op! Han er så tosket at det fins ikke råd! Nei røre mig, før vi hadde vært hos presten! Han er så full av tanker som e nålepute!»

«Han kommer igjen til dig,» sa Karen Anna. Og nå trodde hun det.

«Kommer igjen til *mig!* Er du født igår? Han kommer igjen ja, om et år kommer han og ser ikke til den kanten, jeg går! Han kommer igjen med hansker i neven og blankpolert, han som dem andre når de har vært dér! Han kommer igjen og tar sig en tur igjennem verkste' og ser på skredderne sine ut av øiekriken – og dér sitter ingen dér, som har venta på noen, det kan du være blå for, da! Du tror vel ikke, jeg er så kadaver at jeg bryr mig *om 'n?*»

Hun reiste sig, rakte armene over hodet og lo stygt. «Her er mannfolk nok, og det sa jeg til'n. Jeg tenker ikke gå barføtt herefter heller! Fabrikken skal ikke få gjort *mig* til et spøkelse! Jeg har det, jeg har – og er det ikke mening med det, så ska' jeg sette mening på det! Det er ingen, som kan leve som folk for fire kroner dagen, når dem tar kronene ifra en til mat for sig og ungene! Å er vi *skapt* for, kan du si mig det?»

Karen Anna hadde ikke svar.

^[126] «Å har en igjen for å holde sig for god, kan du si mig det, du, som vet det!»

«Ti still nå, Gyda,» – hun vendte sig unda de ville øinene og tok efter kannen. «Kom og få dig kaffe.»

«Jeg vil ingen kaffe ha. Hadde det vært brennevin så.»

Karen Anna skjenket i begge koppene, helte fløte i, la sukker på skålen og rakte den ene til kameraten. Gyda stakk sukkerbiten i munnen og drakk i små super.

«Vi skulde få glødende spiker i brystene, hørte du!»

«Du hørte hvad han sa lel da, Gyda?»

«Men å skal *han* få som sier: sult og frys alt du er god for, jente, men gir du dig bort og får en gave igjen, da skal djevelen komme med spikerne sine?»

«Du er ifra dig, nå!»

«Jeg? Asj! Jeg er den jeg har vært! Imorra er han reist. Imorra ...» Hun satte fra sig koppen og la armen over øinene. «Han er så snild, at frua hans kommer til å tulle 'n om fingren!»

«Nå ska' jeg følge dig hjem. Nå straks kommer mor og Jørgine.»

«Jeg vil ikke hjem! Jeg vil gå til Ladi og ta med mig e halvflaske.»

«Jeg skal følge dig hjem. Ta på dig kåpa. Du skal hjem og legge dig.»

[8]

^[127]Fire brev lå i kommodeskuffen, Rakel satt og skrev på det femte. Det stod mest det samme i alle; ord er vanskelige og hun hadde aldri hatt mange av dem. Men i dette brevet skrev hun ikke om lengslen og kjærligheten; nå skrev hun ut av angsten.

Kjære dig!

Hvis jeg ikke snart får brev ifra dig, vet jeg ingen rå. Det er Sikkert nu, og hvis du ikke hjelper mig, er det slutt med mig. Når jeg ikke vet vor du er i Verden. Det er snart gåt 7 uker, Edvin, og det er Sikkert. Du sa, du vilde skrive, men du skriver ikke. Jeg har ingen mer enn dig i hele Verden ...

Tårene kom og hun la ned pennen. Utenfor vinduet, i granen bakom huset, satt en tertit og kvitret de to strofene sine. Solen sendte de siste strålene over sneflekker og brun bakke – mørkt og lyst fløt sammen for øinene og blev en dirrende flekk. Det var april – det var april måned – det var tredje april. Syv og firti døgn hadde gått siden hun hadde hatt det ... Hun hadde bedt Gud hjelpe sig, bare denne ene, ene gangen! Hun hadde drukket ^[128]kaffe så sterk som lut, hun hadde båret vedfang store som hus ... Hun hadde ligget på kne og bedt Gud. Hun var så istykker av å tenke, at hun ikke kunde se – igår på verkstedet hadde hun sydd foret i det ene ermet rangt i ... Hun hørte ikke at folk snakket til henne –

imorges hadde moren ristet henne og sagt: du går og sover, du får være våken nå, det er dag! – – Hun hadde vært på posthuset og spurt etter brev ... Hun var så fortullet, at hun ikke kunde synke maten.

Det skrek og ropte etter ham. Hun lå og ropte navnet hans bakom hendene sine om natten. Edvin, Edvin, dersom du bryr dig om mig! Edvin, Edvin, hvor er du? – Bare hun fikk brevet hans, skulde hun reise. Hun skulde gå landeveien, om det var aldri så langt. Fikk hun vite hvor han *var*.

Men det kom ikke no brev.

For det kom aldri no brev.

For han var en stygg mann ...

Å nei – han var ikke stygg – ikke imot henne! Hun var det eneste, han hadde, hadde han sagt. Og han vilde ikke skrive, før han hadde godt å fortelle. Før han kunde skrive og si, hun skulde *komme*.

Kanskje han sultet ... Kanskje gikk han ledig på veiene og hadde ikke losji. Kanskje lå han ute om natten og hadde pantsatt frakken sin ... Hvor skulde han få frimerke ifra, var han blank?

Han tenkte på henne. Hun kjente det ofte ... Hun tok pennen, gjorde øinene fri for tårer og skrev igjen.

[129]... Men jeg vet da, du tenker på mig.

Jeg legger frimerke i brevet ...

Så husket hun de fire brevene som lå i kommodeskuffen.

Det tok i kammersdøren. Og Karna stod på terskelen. – – –

*

Neste dag ved åttetiden om kvelden gikk Karen Anna den pene veien mellom villaene op til doktor Vangenstens hus.

Det var leit å komme utenfor kontortiden; men hun fikk friste det. Vangensten var en hyggelig mann. Likevel hadde hun hjertebank.

Han stod utenfor veggen, da hun nådde frem til huset. Holdt på å binde op espaliertreet, så hun. Hun stanste innved det hvite sprinkelgjerdet. Han merket henne ikke. Så flyttet hun sig høiere op – da blev han vár henne. Drog kjensel på henne og smilte: «Er det Dem, frøken Hustad? De er ute og tar Dem en spasertur

i det fine været?»

«Jeg vilde gjerne snakke med doktoren. Jeg kunde ikke komme før, jeg er på fabrikken til syv.»

«Naturligvis. Det gjør ingenting – kom denne veien.»

Han åpnet grinden for henne og lot henne gå først op verandatrappen. Inne i stuen var det som hun husket det: overhendig pent og lyst allesteds, blått teppe på gulvet og bøker opefter alle veggene. Hun mintes, hvor ofte hun hadde drømt sig hit.

«Ja, De er jo kjent her, frøken Hustad? De var her og prøvde et eller annet på min kone for noen år siden?»

[130] «Jeg rettet på en kåpe for fruene.» Hun så på ham. Han var like rank og pen; men han var blitt litt grå i det brune håret. «Hvordan står det til med henne?»

«Å – det går vel kanskje fremover. Men hun må bli på sanatoriet ennå en stund. Hun har ikke store kreftene.»

Med ett blev det så ensomt herinne ... Den pene stuen og den pene mannen; også ingenting mer.

Han åpnet døren til kontoret: «Vær så god, frøken Hustad.»

Da hun satt i stolen ved siden av skrivebordet og kjente øinene hans på sig, blev det enda vanskeligere enn hun hadde trodd. Nå kunde hun ikke huske det hun hadde ligget inatt og tenkt ut, hun vilde si.

«Hvad er det, det gjelder da?» spurte den lave, rolige mannsrøsten.

«Det – det er ikke no hyggelig akkurat. Det – det er én som er kommet i ulykken. Det var, om De kunde hjelpe henne.»

Han vendte sig helt imot henne; blikket hans blev strengere. Da kom ordene til henne.

«Det er en pike som er blitt med barn. Hun bor hjemme hos foreldrene sine – og der er små unger og en gutt i konfirmasjonsalderen, og foreldrene er bra folk og svært nøie på det, og de vet ingenting om det, og hun vil bli aldeles utskjemt. Og når det ikke er gått lenger enn omtrent syv uker, tenkte vi at hvis hun kunde bli kvitt det, vilde ingen få vite om det og da var hun berget.»

«Mannen?» spurte han.

«Han er reist ifra byen og hun vet ikke hvor han ^[131]er. Hun kan ikke sende så meget som et brev til ham engang. For hun har ingen adresse.»

Ansiktet hans blev trett og gammelt. «De går ikke for Dem selv?»

Hun blev brennende rød, ristet på hodet.

«Nå nei – tilgi, at jeg spurte! Jeg har jo hatt mange av denslags – patienter. De fleste vil nødvendig ut med sannheten. Men naturligvis – De er ikke av den sorten.»

«Det kan vel hende den beste.» Lebene hennes skalv.

Langsomt vendte han sig bort – en svak rødme spredde sig over hans eget ansikt. «Det er så. Men – jeg driver ikke denslags praksis. I en liten by – her i byen vilde det være ugjørlig, også.»

Karen Anna bøide sig frem – Rakels fortvilelse igår kveld brøt op i henne – hun så det hvite, fortrukne ansiktet, hørte gråten og røsten som tryglet: hjelp mig da, Karna! Hjelp mig!

«For denne ene gangens skyld, doktor! Hun er en bra pike – å, hun er troskyldig og lett å narre! Og hun vil gå for det i skammen, og det er den verste skammen, at han har gjemt sig for henne! Nei, hun går aldri igjennem det, hun kommer til å gjøre ende på sig, for hun har hatt så mye vondt *før!*»

Han hadde vanskelig for å se på henne lenger. Her var sterke følelser ... Det fine, smale ansiktet glødet av dem; bønner i de mørkeblå øinene var større enn ordene. Og enda var det en *annen* hun bad for ...

Han tendte en sigarett. Senket røsten: «Slik ^[132]tér det sig for alle første gang, de kommer ut for det dér, frøken Hustad. Vi vilde ha mange selvmord her i trakten, skulde alle de ugifte kvinner som blir svangre, gå bort og ta livet av sig. Når den første fortvilelsen gir sig, kommer de på bedre tanker. Det er jo ikke utelukket, hun enda kan få høre fra faren.»

«Det skjer aldri.»

«Hvorfor ikke?»

«For han er en dårlig person.»

«Så? Jaja. Men om nå dette barnet blir hennes lykke senere i livet da?»

«Det skjer aldri. Hadde hun vært en annen, så.» Karen Anna drog et langt, skjelv åndedrett – hjertet bultet vilt i henne.

Han satt og stirret på sigaretten han holdt mellom fingrene.

«Jeg – jeg har gjort denslags, et par ganger. Hvor det gjaldt morens liv eller helse. Når det var uforsvarlig å la henne sette barn inn i verden. En av dem, jeg måtte gjøre det med, kommer aldri over det. Hun ...»

Han tidde, drog det siste draget av sigaretten og knuste den mot bordplaten. «Det er av de ting, jeg nødvendigst går til selv også. Og – en ung, *frisk* kvinne! Nei.»

«Si ikke nei! Hun kan komme hit selv imorgen kveld, vil De! Når De får se henne!»

Igjen satt han taus. Han så ikke på henne. Men to ansikt skiftet for synet: hustruens og denne unge pikens. Om det hadde gjeldt *henne*? Han gjorde en heftig rørsle med hånden:

[133] «Jeg beklager det, frøken Hustad. Jeg kan ikke hjelpe Deres venninde.»

Hun reiste sig og drog jakken ned over hoften.

«Jeg trodde, De var et snildt menneske.»

Hun var blitt fiendtlig i øinene ...

«Hvor langt er det kommet, sier De?»

«Nære på to måneder.»

Han gikk bort til et skap ved veggen; drog ut en skuff og blev stående dér og stelle med noe. Uten å snu sig sa han: «Jeg kan gi Dem med noen piller. Hun kan ta fire, tre ganger om dagen. Det er et forsøk – jeg vet ikke, om det vil nytte. Men det er det eneste, jeg kan gjøre for henne. Og selv *det* ...» Han kom og gav henne en liten eske. «Jeg gjør det sgu mest for Deres skyld, frøken Hustad!»

Han var mild og forandret i ansiktet. Et sekund stod hun urørlig. En vill tanke for gjennom henne: slå armene om halsen hans ...

Stivere enn ellers rakte hun frem hånden og sa: «Tusen takk, Vangensten.»

Det gikk noen dager. Rakel spiste alle pillene, hun tok syv og åtte av gangen. Hun *sprang* alle bakkene op til hjemmet. Det skjedde ingenting. Hver kveld møtte hun Karen Anna, så på henne med de samme forstyrrete øinene: De måtte finne på råd! Det hastet – de måtte finne på råd!

Da var det bare en eneste utvei. De måtte spørre Gyda. Og Karen Anna var villig til det – hun var villig til å gå på glør for Rakel; slik var det blitt ...

Visste Gyda om noen som var blitt kvitt følgene [134] av lettsindigheten sin? Hun

spurte, da de begge to var kommet vel tilskogs en skytung søndags formiddag.

Gyda bråstanste og gjorde store øine: «Du har vel aldri vært ute på det, Karna?»

«Jeg spør ikke for mig selv. Og det *vet* du.» – «Nei, du gjør vel ikke det? Nei, kom ikke dér san! Isjomfrua!» – «Ja, bare kall mig. En er den, en er.» – «Da sku' du heller bli en annen du, og det litt svint! Hvem er det du spør for, da?» – «Det kan være det samme.» – «Det er én av vors! Det er vel aldri Rakel?» – «*Rakel!*» – «Nei, sola går ikke op i vest, heller! Er det Birgitte da?» – «Det er én, du ikke kjenner.» – «En, *jeg* ikke kjenner? Da må a være *neger*.» «Snakk alvor da Gyda! Vet du om noen som er blitt hjulpen?» – «Hold på mig! Det er *ingen* som ikke blir hjulpen nå om dagen! I Oslo går det for sig uka rundt; du er vel ikke enfoldigere, enn du vet det, du med? De får det på avbetaling tesmers, det koster to hundre og femti kroner hos de fine, det er dyrt ikke å få unger for dem som er dannet, ska' jeg si dig! Og ellers er det vel det samme over hele jora, ingenting å skrive om eller diskutere, for det er *hverdagslig*. Men du vet en kan få det billigere, når en ska' snakke om det.»

«Hvor det, da?»

«Ladi,» svarte Gyda. «Hu tar en flaske konjakk for det.»

Ladi ... De hadde ikke andre enn sig selv. Karen Anna kjente det som minket hele verden inn til å bli idelig arbeidssker. Ingen andre å gå til – ingen andre å snakke med – ingen andre å få ^[135] hjelp hos. Vi er oss og vi er ikke fler. Det var «hverdagslig» og ingenting å hefte sig ved ... Gyda sa det. Hun visste det. –

Men enda var det som ugjørlig å gå til Ladi i slikt et ærend.

«Gå selv,» sa hun til Rakel. – «Jeg kan ikke, jeg kan ikke,» jamret Rakel. «Hun sier nei! hun setter det ut at jeg er kommet i ulykken! Vær barmhjertig imot mig, Karna!»

Hun hadde gjort det ugjørlige før. Hun hadde gått til fru Olsen og tatt imot tyve kroner.

Midt i uken gikk hun.

*

I det siste huset på veien langs jernbanelinjen losjerte den gamle piken hos blikkenslager Kveim.

Hun bodde på loftet, på kvisten. En steil trapp førte op dit og Ladis dør var aldri stengt.

Hvorfor låste hun ikke døren, natt eller dag? Fordi hun tre måneder hadde levd innestengt tolv timer i døgnet på et rum, ikke større enn et bur. Fordi friheten var den eneste eiendel, hun hadde hatt utenom det, hun kunde bære i et lite knytte – dengangen hun kom til Kristiania for pengene, Olaus hadde gitt henne. Hun hadde brukt den. Hun var seksti år gammel nå; og den var det siste som ennå kunde reise en følelse, som lignet glede i henne.

Når kveldskumringen falt over det vesle, nakne rummet, og hun satt med pipen foran kokeovnen, og var for sliten til å løse av sig klærne og gå skrittene til sengen, minnet livet sig i rykk og syner, slik det ^[136] hadde ført henne, fra hun femten år gammel gikk ut på landeveien fra gården, dér hun hadde vært bortsatt. Med de tunge øielåkkene halvlukket lutet hun på krakken, drog inn tobakksrøken og mintes.

Det var Olaus som festet henne, da hun kom fra bygden og søkte arbeid. Han hadde en liten handel ved fjorden dengangen; fire og firti år er det siden. Olaus var seks og tyve dengangen ... Hun lå i uthuset bakom skjulet. Det trakk ifra bordveggen. Men hun hadde varm seng. Han søkte sengen hennes den første, gode sommernatten halvåret etter. Han smatt inn gjennom den åpne ruten. Da det blev høst, knakket han på glasset og hun åpnet ...

Madamen slo henne halvt fordervet, da hun kom over dem den høstnatten ... Olaus gav henne penger til reisen.

Da fikk hun *friheten*. Tyve år hadde hun hatt den, da de tok og satte henne inn. Somrer og vintre ... Pene hybler. I barhytte i skogen *det* året ... Hos Harald på Lørenskogen *den* våren ... Hadde det ikke vært for brennevinet, skulde de aldri fått henne!

Hvad var det, hun gjorde dem? Hun bad ikke for dørene. Hun gikk ikke i veien for de store; hun gikk sin egen vei.

Hadde det ikke vært for brennevinet ... Det var i bakrus, hun gjorde det. Men det var ikke *hun* som kvartet pengeboken hans. Det var Netta. Hun fikk ikke mer enn en tikroning av fortjenesten. For den lappens skyld kom hun på fengslet. Da var det hun mistet *friheten*.

Hun tenker mest på den tiden; mest på den. ^[137] Enda går hun *de* trappene ...

Ned trappen til utgangsdøren om morgningen, ifølge med opsynskvinnen; nøkleknippet henger utenpå forklæet til opsynet ... Over plassen, inn i luftegården – over luftegården inn i arbeidshuset, op trappen, inn på sysalen med maskinene. Ned jerntrappen til middagsmålet; opsynet vokter dem ... Timene ute i luftegården – på benk i solveggen eller på vandring over gruset og gresset. Fullt med kvinnfolk, gamle og unge, som ingensted kan gå uten på gruset og gresset ... Men utenfor gjerdet høie hus. Høie, frie hus i *byen*.

Hun nektet å gå til kirken den andre søndagen. Da kom hun på vann og brød om mandagen. Siden gikk hun kirkegangen. Men når hun kom over den steinsatte plassen mellom de gule vengene og bygningen, der kirken var i annen høid, når hun fikk se den veldige muren langs pranget frem til opgangen, da blev hun *vill* ... Bakom muren var friheten.

De fikk bære med sig kveldsmaten op i cellen om kvelden. Klokken syv blev de låst inn i cellen ... Oppe på veggen sitter gluggen; nere på gulvet står sengen og bordet og vaskestellet og nattstolen. Og utenpå døren er en diger jernslå.

De fikk bøker å lese i ... Det var noen som satt og dekket rammer til billedene sine med sølvpapir. Det blev lagt inn blad til *henne* også. Det hang billeder på veggen hennes fra før. «Gud er kjærlighet» stod det i søm på en rød klut på veggen ... Hun så ikke på det. Hun rørte ikke bladet. Hun laget ikke rammer. Hun satt på sengen og tenkte på jernslåen. Hun satt og forgikk av trå etter friheten. –

^[138] Første natten efter hun kom ut, hadde hun ligget i et losjihus på Jernbanetorvet. Hun hadde tjent femti øre dagen den siste måneden på å sy trøier. Hun hadde gjemt hvert øre. Hun hadde ikke smakt brennevin den første dagen. Hun hadde sigaretter; og seng på ulåst rum. Hun vilde ikke inn igjen – hun vilde aldri inn igjen! Presten hadde sagt, Gud vilde hjelpe henne; presten selv hadde villet hjelpe henne til huspost. Hun vilde ingen huspost ha; hun vilde ha friheten. Vilde Gud hjelpe henne til den, skulde hun takke presten.

Den andre dagen fikk hun se Olaus. Da hadde hun tenkt på presten og Gud.

Hun fikk se ham i Storgaten; hun kjente ham igjen på føttene og de små ørene. Ingen hadde så pene ører som han. Føttene hans var utsnudd som på en gammel ku. Han var blitt tykkfallen og grå i håret; men hun kjente ham. – Hun hadde fulgt efter ham. Akkurat foran porten til fengslet, foran Storgaten nummer 33 snakket hun til ham. Er det du som er i byen? hadde hun spurt. Han hadde

glant stygt på henne. Det var jeg som tjente hos dig, da du handlet, hadde hun sagt. Da hadde han kjentes ved henne. Jaså, er det Ludovika, sa han. Jeg kaller mig Ladi nå, hadde hun svart. – Hun hadde gått i følge med ham gaten utover. Hun hadde sagt det som det var, at hun var brødløs og utforkommen, og at det var han som hadde nyttet høvet, da hun var jentunge og vergeløs, og at nå vilde hun ha arbeid hos ham, for nå var hun seks og tredve år og hadde hatt nok med elendighet for hans skyld. ^[139] Han hadde villet smette ifra henne inn i en butikk. Da hadde hun holdt ham fast efter frakken og sagt: jeg slepper dig ikke.

Hun hadde fått reise penger hit av Olaus. Hun hadde fått arbeid på systuen hans. I fire og tyve år hadde hun losjert her på kvisten. Hun levde bak ulåst dør. Hun hadde friheten.

Brennevinstørsten kom og gikk i tunge rier. For brennevin hadde hun våget sig langt utpå, gang og annen. Men det skulde være slutt med det; som det var slutt med *det andre*. Hun hadde holdt sig til arbeidet i fire og tyve år og ikke gått i veien for noen. Her i byen var hun ukjent. Om kvelden kunde hun drive i gaten, vilde hun. Hun kunde gå på møte, vilde hun; hun var fri til å rusle nedefer Storgaten søndagsformiddag og møte Olaus og madamen, når de kom fra kirken. Hun hadde tobakk til pipen og kunde sitte foran kokeovnen og varme føttene og minnes. Og hadde hun vært bortsatt og slitt vondt, og hadde hun vært utpå det og vært innenfor, så skilte det ingen. Livet hadde stelt det slik; og livet er liv lel, har én friheten. – – –

Karen Anna tok i dørhanken; døren gav efter.

Ladi skvatt op av halvblund. Her kom ikke folk; det kunde gå dag og uker mellem noen tok i døren her. Når det ikke var Gyda som kom med en halvflaske. Når det ikke var én, som *vilde* henne noe.

Jaså – det var Karna Hustad. Fiendtlig skottet hun frem under de tunge øielåkkene uten å reise sig.

«Godkveld, Ladi.» Hun lukket døren bak sig. – «Godkveld.» –

^[140] Det var en krakk til i rummet. Karen Anna satte sig på den. Og hun satt som inni en klam skodde, mens hun bar frem ærendet sitt. Hun brukte ikke utenomsnakk – nå *var* hun her. Vilde det gå istå for henne, prøvde hun tenke: jeg går ikke for mig selv. Men det var kommet en annen røst frem i henne: Du og Rakel; Rakel og du. Edvin og Rakel og du ...

«... om du kunde hjelpe henne, Ladi. Jeg har hørt, du har gjort slikt før.» – «Folk lyver.» – «Ja, de gjør da det, også. Men om du visste en råd, skal du ikke ha gjort det for ingenting.» – «Hun kan gå til doktor.» – «Doktorer hjelper ikke oss.» – «Nei. De gjør så ikke.» – «Så vi får hjelpe hverandre.» – «Er det *du* som skal ha hjelpen?» – «Det er Rakel Iversen. Du sier det ikke bort, Ladi. Det tror jeg om dig.» – «Hun har godt hjem. Mora kan ta ungen. Hun har unger før.» – «Det er kristelige folk. De kan ikke la det gå over sig.» – «Jeg har sluttet med slikt. De får greie sig sjøl.» – «Skal Rakel ha barnet, blir det i dølgsmål. De sender henne vekk. De setter bort barnet. Hun sier det, så går det.»

«De vil sette ungen på bygda?»

«De kan ikke ha en løsunge i huset. Ikke *de*.»

Ladi tømte pipen på ovnsplaten. Hun stoppet ny tobakk i den med en lang, brun finger. «Så de vil sette bort ungen? Forbanna folk.»

«Du vil gjøre det?» – «Jeg vil ikke på straff.» – «Du er ikke kommet på straff før.» – «Nei –» det glødde til i øinene under de tunge låkkene. «Men kommer det op, kommer jeg på straff.» – «Det kommer ikke op.» – «Det kan gå gæli.»

[141] Karen Anna så ned i fanget sitt. Det var risiko. Det var stor risiko; hun visste det. Hun hadde sagt det til Rakel. Rakel vilde ta all den risiko som til var. Rakel var nære på fra sig som det *var* ...

«Om de nevner navnet mitt, kommer jeg på straff.» – «Vi skal ikke nevne navnet ditt.» – «Det er så, at jeg har sluttet med slikt.» – «Da er det evig synd om Rakel.» – «Det er mer synd om ungen som skal på bygda.» – «Ja. Slike skulde heller være ufødt.»

Den gamle piken lutet sig frem – drog på pipen, slo med hånden efter røken.

«Du vil gjøre det, Ladi!»

«Fader, sønn og helligånd at de ikke nevner navnet mitt, om det går gæli?»

Hun reiste hodet, åpnet øinene helt og stirret på Karen Anna.

«Fader – sønn – og helligånd, Ladi.»

«Det blir to flasker brennevin.»

Gyda hadde nevnt én ... Det var ikke utsalg i byen. De måtte gå på hotellet og få konjakken av en av serveringsdamene. Frøken Larsen vilde gjøre henne den tjenesten Men det var dyre saker.

«Du gjør det ikke for én?» – «Jeg har ikke sagt jeg gjør det. Men jeg vil ha to.» – «Vi kommer søndag morgen.» – «Det er mer enn nok at hun og jeg prater isammen. Vi trenger ikke selskap.» – «Hun vil ikke gå alene.»

Ladi spyttet. «Jeg vil ikke ha dig inn.»

«Jeg kan vente utenfor.» Karen Anna hadde ^[142]reist sig. Borte ved døren spurte hun: «Gjør det vondt?»

«Det har jeg aldri hørt.»

«Hvad gjør du det med?»

«E strikkepinne.»

Karen Anna stod lenge ute i den steile trappestigen, med hodet mot veggen.

[9]

^[143]Rakel satt ved maskinen på verkstedet onsdag morgen. Karen Anna kom i siste liten; hun så Rakel sitte på plass. Det var mange som hadde skoftet disse to dagene, flere var vekk idag også. Det gikk en lei forkjølelse i byen. Men Rakel satt foran maskinen ...

Da arbeidet var igang, kom Olaus og kontrolløren. De gikk fra stol til stol og så på plaggene.

«Du skal få nytt stoff til uken,» sa Olaus til Karen Anna.

Hun satt oppå bordet og siktet inn stripene på lommeklaffen. De måtte stemme bråbent.

«Det blir snarere da, Karna.»

Hun løftet ikke på øielåkkene, før han gikk videre.

Borte hos Rakel snakket kontrolløren. Det var så at kravene skulde ha en ny sving; det hadde blitt forklart for damene igår – Iversen fikk forhøre sig hos de gamle syerskene, siden hun hadde vært fraværende igår ...

Karen Anna kunde se sveddråpene på Rakels panne.

... De går veien hjem langs linjen. Hun sier, hun har ikke vondt. – De kommer inn på kjøkkenet hos Iversens. Fru Iversen står ved komfyren. Jeg ^[144]er blitt så

ussel, mor, sier Rakel, jeg må inn og legge meg. Fru Iversen snur kjøttkakene på pannen og sier: Det er vel denne farangen; du har vel fått smitten, da. Jeg skal koke op melk til dig, sier hun ...

Piken ved siden av Karen Anna bøide sig frem: «Det er innsamling til gave til Marit idag. Å mye gir *du*, Karna?»

«Vi gav femti øre hver av oss til sukkerskål, da Elise giftet sig.»

«Hun ønsker sig kaffekanne.»

... Rakel lukker øinene og drikker den varme melken. Fru Iversen står over henne og ser på. Har du vondt noe sted da? spør hun. Jeg har slik hodeverk, svarer Rakel ...

«Og Birgitte har sett på e kanne hos gullsmed Pettersen, fin sølvplett. Det skulde bli fem og søtti øre på hver, om femti stykker går med.»

«Det tar aldri slutt med innsamlinger her på verkste'.»

«Vi kan vel ikke være bekjent av å la Marit gå uten gave?»

«Jeg gir fem og søtti.»

... Hele søndagen lå hun hvit og stille og ventet. Ikke noe kom. *Hun* var der hele tiden; spiste kjøttkaker med familien. Hun satt hos Rakel til klokken blev ett om natten. Da kom det ...

«De sier Marit vil ha slør. Det syns jeg er *overflødig*. Å er det med *dig*?»

Karen Anna tok sig til pannen. «Jeg må bort og ha mig litt vann.» Hun slapp sig ned av bordet og gikk til springen.

^[145]Ryggen på Rakel stod i bue inn mot maskinen; hendene førte tøiet under nålen som vanlig.

... Hun hadde ikke skreket. Hun hadde ikke jamret sig. Hun hadde holdt hånden for munnen og ikke gitt lyd. De hadde greid det, så det ikke kom blod på lakenet. *Hun* hadde fått avisene innunder, som de hadde lagt over, hun skulde. *Hun* hadde brent det i ovnen ...

Frokosthvilen.

Rakel reiste sig og satte sig på den tomme stolen ved siden av Karen Anna, Nei, hun vilde ikke spise, hun hadde ikke lyst for mat, «Spis *du*,» sa hun. Rakel var hvit som nysneen; øinene bare *stod* dér ...

... Da det var brent op hadde hun spurt, om det var en gutt. Hadde hun enda

ikke spurt om *det!* Ingen i verden kunde vite det. *Det var da brent op!* ...

Karen Anna prøvde synke brødbeten – pakket resten av brødet inn i papiret igjen. Ingebjørg Dale kom bort til dem, satte sig op på bordkanten og snakket løs, mens hun tygget:

Hun hadde vært med Marit i det nye losjiet – der var det vel heimtrivelig! Kammers og kjøkken – nei, de skulde sett kjøkkenet til Marit! På veggen hadde hun hengt op kobberpannen sin, og så blank at! Og i kammerset hadde hun blårutete gardiner, nei de var vel pene! Hadde de hørt at Marit vilde ha slør?

Og hun bøide sig ned mot dem og hvisket så lavt som et åndepust:

«Jeg skal bære barnet hennes. Hun har spurt mig. Det blir i september måne', sier hun, Jeg ^[146]skal bære det, enda jeg er jente, for hun har ingen annen her i byen. Hun vil ha *gutt!*»

«Vi går ut på gangen,» Karen Anna reiste sig og tok Rakel under armen. «Vi skal ut litt!» ropte hun i øret på den døde.

Det var trengsel foran de to W. C.-ene – en hel flokk stod derute og ventet. Vennindene stilte sig ved vinduet for enden av den lange garderoben. Gyda stod der før. Blått og sint fulgte blikket hennes en skikkelse – det var den nye mannen på «knapphullet»; han gikk imot trappen med hendene i jakkelommen.

«Har de sett maken til julebukk, jenter? Og slikt benstell det sitter på'n! Den tjukke bikkja til slakteren kan gå mellom leggene hans som ingenting! Næsa i været – akkurat som knapphullsmaskinen var *hans!* Nei, han *tåler* jeg ikke! Han er så latte'lig, at – hele væra er så latte'lig, at!» Hun snudde sig mot Karen Anna med blanke øine: «Har du en sigarett til mig? Jeg vil ha et drag, når jeg slepper inn.»

Karen Anna kjente, hun blev syk. Torsdag morgen var hun så svimmel at hun vilde stupe, bare hun bøide hodet. – Da var det å stå imot. Stampe imot svakhet og sykdomsbud, så lenge de kunde støtte på bena, det gjorde alle på verkstedet. Angsten for å miste arbeidsdager jagde tankene som en feber. – Hun kom sig til apoteket i middagstiden og kjøpte styrkende tableter; hadde de ikke hjulpet før, kunde de hjelpe dennegangen. Hun slukte et par, og sa til sig selv at nå var hun bedre. – Straks ^[147]hun kom hjem fra arbeidet, kastet hun sig på divanen i fulle klær; da moren vilde stelle med henne, vegret hun sig: hun feilte ingenting, hun vilde være i fred! Men ut på kvelden, da hun stod op og satte sig til med

strømpestopping, svev med ett hele stuen rundt – hun fikk brekninger, og hjertet slo som en hammer i brystet.

I tre døgn blev hun liggende uten å kunne ta mat til sig.

Hadde det enda vært den tiden, det var lite med arbeid på fabrikken! Hadde det vært Rakel og ikke henne!

Men Rakel kom til leiet hennes, satt og så med de store øinene. Rakel gikk på arbeid som før.

I stuen var det folk uavladelig. Eveline satt her hver kveld og gynget i stolen. Enken, som bodde på andre siden gangen, kom subbende på filtsko, spurte og gav råd og vilde legge grøtoms slag på henne. Vennene så innom, og hvisket borte ved bordet. Moren tråkket tungt, kokte kaffe og bar inn. Å, den kaffelukten! Ikke hadde de råd til all den kaffen, heller!

Det var elendig å være fattig. Det var grusomt å være syk ... «Kan du ikke få dem ut, mor, så her kan bli værendes?» – «Ska' jeg jage ut dem, som vil oss vel? Ja, du steller det vel slik for oss, at vi snart blir venneløs, også! Du sku' skjems!» – «Det er ikke lenger fra dem til oss, enn ifra oss til dem. Vi sliter ikke dørstokken hos dem, vi! Kan du ikke tåle å være alene iblandt, mor?» – «Du e syk og utidig,» svarte moren. –

[148] Første natten ørsket hun. Det var den nye svingen på kraven – nå satt hun og skulde ivei med den, men så gikk det galt med speilet – stykket mellom slaget og kraven, som skulde være så langt at det var en gru. Da stakk hun hele jakken i ovnen og brente den op. I skrekken for kontrolløren kom hun til sig igjen. – Det var noe hun vilde spørre Gud om, også, denne natten, men hun var ikke god for å komme på hvad det var. Hun strevde med det, så det vilde sprengre hodet.

Siden blev hun klarere. Når det blev natt og stilt, lå hun våken og tenkte.

... Hvis hun hadde latt Edvin få viljen sin dengangen, da hadde det blitt *henne*. Hvis hun hadde føiet Edvin, hadde han ikke gått til Rakel. Da hadde Rakel blitt *spart*. Barnet, Rakel skulde ha, det måtte omkomme. For én som Rakel kunde ikke bære det frem. Men det var *hun* som skulde hatt barnet, og hun skulde tatt skammen og barnet, for hun var ikke som Rakel. Hun vørte ikke menneskene omkring sig, nei, hun vørte ingen av dem. Moren – og Eveline – og vennene, de var ingenting for henne, de var verre enn ingenting – de var *plage*. Men nå hadde hun vært med på å drepe livet av Rakels liv – av sitt og Edvins og Rakels liv.

Hun gråt puten våt. –

Da hun stod op mandag morgen, var hun blitt slapp og liten i ansiktet. Moren var ute med Jørgine Kårstad og handlet. På bordet hadde noen satt bjerkekvister i et glass. De ørsmå, gulgrønne bladene sprikte såvidt frem opefter den brune barken. Hun ^[149]løftet hele bunten ut av glasset og la det nye løvet inn mot ansiktshuden. Det var lukt av sevje og vår og alt som skal komme. La det komme til mig, til mig også! Glem mig ikke, å glem mig ikke! Stryk ut det onde – stryk det ut, du som kan!

*

I slutten av juni flyttet folk ut på landstedene sine.

Gunner Strande hadde bygget fløi på villaen – arbeidernes hans gikk tur dit om kvelden og så på det nye tilbygget. Det var lagt ut bed langs veggene og gartneren lå på kne og plantet i dem; ja, det var vel mange hundre planter, han satte i jora. – Skulde obersten leie gamlehuset på Korsgård iår også, tro? Joda – noen hadde sett Lisbet Ekholdt kjøre dit op med bilen full av saker; så stod det vel til liv igjen med oberstinnen, da. – De blå rullegardinene kom ned for hele leiligheten hos grosserer Bakke – nå var Bakkes også ute av byen. – På de to plassene oppe i villakvarteret spilte hvitklædde damer og herrer tennis bak den høie nettingen til langt på kveld. Gina og Berta Flink hadde stått utenfor på veien og sett på så ofte, at de nesten forstod spillet: det var det partiet, som fikk en ball mer enn de andre over nettet, som vant. «Bli med op og se på da, Karna – Margot Strande har ikke skjørt, hun har e lita bukse, som ikke går til kneet engang!»

Hvorfor var Karna den eneste, som ikke vilde være med – ikke til Gunnars villa, ikke til tennisplassen? «Hu' blir så sjelden, at hu' blir mystisk,» sa Gyda.

^[150]Fabrikken gikk ut juni måned. Hele juli skulde den stå; damene fikk vite det, da de sluttet arbeidet den 29de juni. Så vi får da *ferie*, skreddere!

Nå lå hele sjøen åpen og blånte over til andre siden landet. Hvitveisen hadde kranset den, bjerk og osp og orekratt hadde stått i hver sin klædning og speilt det nye løvet; så blev trærne ens grønne, blandet kvist og gren med hverandre, og laget tak over lune plasser langs stranden. – Fra småhjemmene toget familiene ut søndagsmorgnene, med kaffekjel og nistekurv – hver hadde fra mange somrer

tilbake *sitt* sted, dér barna kunde vasse på den hvite sandbunnen og mannfolkene prøve fiskelykken med stang.

Men gamle folk søkte hverandre innendørs som før. Kari Hustad hadde selskap for om det var sommer. Og i år hadde hun en ny gjest, som heller vilde høre gudsord enn fly ute med den andre ungdommen. Rakel Iversen kom hver kveld – søkte ikke Karen Anna lenger, søkte til henne og vennene. Og moren sa til datteren: «Rakel e' påverka, vi kan ikke takke Gud noksom for Rakel. Nå venter Han på *dig*, ba'n.»

En og annen kveld blev Karen Anna hjemme. Mangeslags tanker kom og gikk, når hun så Rakel sitte frembøid og lytte på sangen eller på bibelordene, de andre la ut og hadde forskjellig mening om.

Det var, som blev en byrde løftet av henne; og det var, som vilde en ny byrde tyngte hjertet ned. Rakel er knekket, tenkte hun; men de vakte har hjelp for henne. Når hun blir én av dem, får hun en søskenflokk, som har nok med det ene. Da glemmer hun *verden*. Og *hun* blev fri for ansvar for Rakel ...

^[151]Men – det var *henne*, som skulde opreist Rakel til livet igjen! Sammen skulde de slitt sig ut av mørket, sammen skulde de hatet Edvin og alt, som hans var! De skulde hatt et *oprør* isammen. Satt hun her og var glad til, de tok Rakel, så var det, for hun ikke hadde oprør nok *selv*. Ikke hadde fotfeste selv – drev og stomlet og fant ikke vei ...

Sommetider gikk hun alene op gjennom skogen og slet med disse tankene. Andre dager slo hun følge med kameratene, satt nede ved sjøen med dem, badet og lå på bakken og lot sola steke. De pratet om sig og sitt, om folk i byen og om hendinger, de husket fra andre somrer. Traff de noen av herrene, de kjente, fikk snakken en annen svip og tone; det blev mer liv og moro – var de ikke forelsket selv, fulgte de med spenning parene, som droges mot hverandre og hadde glansen i øiet. – Kom flokken hjem veien om fabrikkene, nådde stillheten fra de grå murene dem med en kald gufs, og etsteds langt inne minnet noe vondt sig. Men kanskje hadde de en mannsarm i sin – og luften omkring dem var søt av angren fra nyslått høi. Sjøspeilet lå himmelblått og roserødt i solefallet; det var sommer. –

En søndag mot slutten av juli blev Karen Anna og en fem-seks andre damer bedt på hyttetur med Gudbrand Østli og Bertelsen, som hadde fått besøk av

kamerater fra Oslo. – Mennene var yngre enn Karen Anna, alle så nær som Bertel. Men hun fikk være glad, sålenge de bad henne med ... En av Oslo-karene var bråvakker, høi og stilig, med hvite tenner og leber, som krøllet sig så komisk, når han lo. ^[152]Han kunde vel være omkring tyve ... Straks hun fikk se ham, tenkte hun: han kommer til å gå sig bort med Gyda. Men fra første stund holdt han sig til henne.

Han het Finn og var elektriker; tjente femti kroner uken. På veien opover gikk han ved siden av henne – litt ute i lyngen langs stien; da fortalte han henne det. – Det manglet en tikrone eller så på, at hun tjente såpass selv, sa hun. – Da lo han og tøiset og mente, nitti kroner uken kunne bli fint utkomme for *to*. – Nei! Skulde hun gifte sig, vilde hun bli *forsørget*! – Men var hun av den sorten, da? Og skulde de gå her og prate om penger? Hun så da ikke ut som hun regnet med kroner og ører, med de øinene. Ja, da hun satte dem på ham, med det samme de møttes, da hadde han hatt mest lyst til å holde lua for ansiktet! – «Det var svært,» sa hun og lo. – «Ja, slikt er forbanna svært, det er det verste vi kommer ut for, det!» – «Jeg kunde vel vært søster til mora Deres!» – «Men er vi ikke dus da, tante?» – «Jo, vi er vel det også, da ... Se på granen, så fint den blomstrer!» – «Ja, se på den, ja,» svarte han og så bare på henne og sa:

«Før når det blømmer
og duften strømmer
mot jomfrubur og mot kammersrute,
o store under
da hvisker granen, at det er stunder
å elske ute –

Ja, det står heggen i verset da, men vi sier granen for denne gangen.»

^[153]«Er det Wildenvey, kanskje?» – «Hvem skulde det ellers være? Det er gutten, som kan få *sagt* det! Jeg har hele samlingen hans på hybelen.» – «Jeg har lest ham, jeg også.» – «*Du* ja! Det er vel bare såvidt han ikke har diktet dig!»

Han var rent yr, denne fyren ...

Oppe i den vesle skistua ordnet de sig som de andre gangene, de hadde vært dér. Herrene hugget kvist og bar inn vann; damene stimte og stelte istand middagsmaten. – Ute på bakken dekket de op på duken, ekspeditrisen hos With hadde hatt med sig. Satt rundt opdekkingen og spiste, mens ord og spøk fløi imellem dem. Inne bak den åpne hyttedøren spilte grammofonen – sluttet den,

var straks en på føttene og satte den igang igjen.

Nå var det bare å gi sig over ... Da kaffen var båret ut, lå Karen Anna med sigaretten mellom lebene og hodet imot Finns kne. Når hun vilde drikke, tok han koppen og holdt den inn til munnen hennes. En ung serveringsdame fra hotellet sang revyviser for dem; hun hadde slik klar, barnslig røst ... Gyda vilde til bekken og bade; men de andre nektet; da blev hun fornærmet, la sig bedre tilrette i Gudbrands arm og tok sig en blund.

Ut på natten skulde de gå og gå – men så blev det en dans til og enda én inne på det vesle, ruklete stuegulvet. Men skulde de holde på til mandagsmorgen, da? Vel skulde de det! Var her noen som hadde den uvanen å sove midt på lyse sommeren?

Het i kinnene, prikkende varm i kroppen, surr i hodet listet Karen Anna sig ut mellom to danser.

^[154]Tett innpå stod skogen ... Stod så dørgende still, med spirene i rad mot himlen, som alt rødnet av dag. Lukten av barnål var overhendig sterk; bekken borti lia surlet og sang: en liten og to lange klunk; omigjen og omigjen ...

Hun smatt inn under henget på et høit tre og blev stående. Herinne hørte hun hjertet sitt. Og dette var en stund, som ingen stund var. Nå hadde allting løst sig op – ingenting *før* og ingenting *herefter*. Ånde sammen med jora, stå stummende still, være med granen i bare å være ...

Hun hørte han kom.

Nå stod han nær henne.

Da han la armene omkring henne, rørte hun sig ikke.

Litt efter spurte han:

«Får jeg kysse dig?»

Hun ristet på hodet. Stå slik; bare stå slik sammen med ham.

Da drog han henne nærmere inntil; helt inntil. Imot skuldren hennes slo hjertet hans, sterke, harde slag. Nå hørte hun ikke lenger sitt eget ... Som ild kom heten fra ham gjennom den tynne kjolen.

«Får jeg?»

Hun vendte hodet, la det bakover. Slik hadde aldri noen kysset henne – så ømt og så hett – så lenge og så kort.

I halvmørket under baret så hun i øiet hans som i en svart brønn.

«Kom så går vi inn i skogen,» hvisket han.

Da gjorde hun sig fri armene hans.

[155] «Du vil ikke?»

«Du er bare en guttunge, Finn! Men du skal ha takk lel.»

«Er jeg en guttunge?» Han var ru i røsten – et øieblikk stirret han inn i ansiktet hennes. Så dreide han sig på hælen og gikk. –

Nedover lia mot byen vandret de par om par. De hadde bare skiftet litt på. Bertelsen gikk med Karen Anna. Sist kom Gyda og Finn. Elektrikeren, den vakreste karen i hele følget, hadde endelig funnet plassen sin.

[10]

[156] «Er De ute i dette været så sent, frøken Hustad?» Hun la paraplyen mot vinden og snudde sig. Det var doktor Vangensten.

«Jeg trengte frisk luft. Hjemme er stua full.» Utålmodet, som hadde drevet henne ut i regnet, dirret ennå i røsten.

Han blev gående ved siden av henne. Han hadde ikke paraply; væten drev av den nedbrettede hattebremmen, langs den opslåtte frakkekraven.

«Jeg har hatt en stri dag – måtte ha luft, jeg også. De har ikke imot, at jeg går litt med Dem?»

«Nei – jeg får vel takke til!»

I villahavene langs veien kunde en skimte astersene og georginene; det var blitt tyngde i blomsterflor og løv; det var høst.

«Hvordan gikk det med den venninden Deres, da, frøken Hustad – hun, de søkte mig for ivåres?» – «Hun blev hjulpen av andre.» – «Så? Her i byen?» – «Hun blev hjulpen.» – «De har rett. Det kommer mig jo ikke ved. Og hun blev like god igjen?»

Ute i den grå, regnstripete luften gled Rakels ansikt forbi. Med løftet hode hadde Rakel knelt på stuegulvet i kveld og bedt høit i kretsen av vennene. Det var da, *hun* hadde gått ...

[157] «Hun er blitt omvendt.» – «Så er hun ikke kommet uskadtd fra det allikevel da?» – «Det er som én tar det.» –

Han tidde litt; sa: «Jeg trodde ikke her var så meget av denslags, her i byen lenger?»

Fort så hun op på den magre mannsprofilen. En svip av forakt dirret gjennom henne. «Er her stort annet, da?» – «Sier De *det*?» – «De skulde vel vite det, De, som går til de syke. Men kanskje ser De mest til fint folk.» – «Ånei, da! Men en kan jo ikke regne med mennesker som lider; som skal dø. *Det* er en vanskelig affære! Blandt friske folk er her da ikke mange hengehoder, frøken Hustad?» – «Friske er de. Hengehoder kan en vel ikke kalle dem? For arbeide gjør de, både iblandt unge og gamle. De er iherdige for *sitt*.» – «Ja. Vi andre er passive; det har alltid vært frigjorte folks feil ...» Han sa det som til sig selv; så høinet han røsten: «Drives her virkelig så meget religiøs propaganda, hva?» – «Jeg vet da ikke av stort annet! Folk, som ikke bryr sig om det, som ikke hører himmerike til! Ja, de kan da diskutere et eneste bibelsted i timesvis – det, som står i åpenbaringen, betyr da mer for dem enn alt som skjer i verden og alt som står i avisene! Ingenting gjelder for dem uten det, som hører gudsriket til. Slik er familiene flest, dér jeg vanker.» –

Han stanste op; litt foran ham blev hun også stående. Han knep øinene sammen og så på henne.

«Dere unge er da optatt av andre ting, hva?» – «Vi byr til. Vi prøver. Men de er ute efter oss. Det fins ikke mange småhjem her i byen, hvor ikke èn [158] av foreldrene eller begge vil ha oss inn i menighet, enten det er «Vennene», eller baptister eller indremisjon eller arméen eller hvad de kaller sig. Det er synd og nåde for allting, det – på den ene eller andre måten. En kunde gi sig over bare for å få fred!» – «Jeg trodde folk flest hadde et sundere og friere syn, også i *Deres* ...»

Heftig brøt hun ham av:

«Jeg vet ikke, hvad folk flest har! Det er de vakte som arbeider for troen sin! Det er de vakte som agiterer! Og de ofrer, de – såmeget kan én si! Sålenge jeg har levd, har jeg sett det!»

Han stakk armen inn under hennes, et øieblikk, trykket til omkring den med

hånden.

«De må ikke gå og tulle Dem bort – i mismot og regnvær, frøken Hustad! De som er så ung og så ...» – «Jeg er ikke ung. Jeg har fylt tredve for lenge siden.»

Hun var tredve. Det hadde han ikke trodd. Han gikk over på andre siden veien.

«Det er skam å si nytt for mig – det, De forteller. Ja – jeg har vel levd formeget mellom bøkene mine, i det siste.»

Hun nikket.

«Men – overflaten kruses jo alltid fra og til av slike bevegelser. Helst i nedgangstider. Etter verdenskrigen måtte vi vel være forberedt på det. Det betyr likevel ikke så meget. Storparten av menneskene har fridd sig for overtro. Ta arbeiderbevegelsen – den er da temmelig fri for religiøst islett; og den har vokset sig mektig.»

^[159] «Den har ingen verre fiende enn de vakte! De, som vil, vi skal finne oss i alt, og bare vente på lønnen, når vi ligger i graven! De holder oss nede dér vi er født, de! For vi har ikke *kunnskap* til å slå oss igjennem!»

Han så ned på henne, smilte til det skjelve, hvite ansiktet.

«Det er ikke bare de enfoldige, som maser med det dér, frøken Hustad» De høiest begavete, de mest kunnskapsrike har spandert livet på udødelighetsproblemet. Tenk på menn som Spinoza, på Hegel og Schopenhauer, på Pascal og Voltaire – bare for å nevne noen få! Menn som satte hele sin ånd inn på å fastslå og å benekte guds eksistens! Jeg har sgu ofte tenkt det – hadde de ikke klarlagt andre dunkle sider av livet – av homo sapiens – så ophever de hverandre såpass grundig, at resultatet av dem vilde blitt bortimot null! Men – vi vil ikke forlike oss med livets korthet, det er knuten. Vi finner ikke rum for alt, som higer i oss, i dette lille spann av tid – *ennå* har vi ikke funnet utvei til å fylle det med de åndelige krefter, som bor i oss. Vi vil ut over oss selv, vi krever utfoldelse og fortsettelse for alt, vi er redd skal dø levende i oss med kroppen. Vi vil vare evig – og vi ser det, vi *vil* se!»

Han skjøv hatten op fra pannen.

«Det hendte mig noe engang. Jeg kommer til å tenke på det, nå. Jeg hadde tatt langkikkerten min. Jeg vilde finne frem et ansikt mellom en flokk mennesker et godt stykke borte. Jeg siktet og siktet den inn, var ikke istand til å se noe. Så

kom plutselig ansiktet ^[160] hennes – tydelig så jeg det, like til smilehullet. Men så blev det vekk igjen. Da opdaget jeg at jeg hadde glemt å ta kapslen av foran den ytre linsen på kikkerten! Men jeg hadde sett det, jeg *vilde*. Slik står vi og stirrer mot det usynlige, med en stengt kikkert. Og ser det, sinnet vårt krever å se. *For jorden, mot jorden* har kampen stått sålenge mennesker har ferdedes på den. Og «gud» er det usliteligste tema for leg som for lærd, for han kan aldri bevises. Han lever i den menneskelige fantasi og lengsel, derfor er han kanskje sikret en evighet.»

Lenge kunde hun ikke få frem en lyd. Han gikk ved siden av henne og plistet sakte. Og hun syntes, hun hatet ham – for alle de fremméde ordene, han hadde brukt – for navnene, han hadde nevnt; som skulde hun kjenne dem, som skulde hun kunne forstå! Men mest for det, han hadde sagt om Gud. Tilslutt fikk hun presset frem:

«De tror ikke, Gud er til, da?»

«Vi to er til, frøken Hustad. Kan det ikke være nok?»

«De tror det ikke?» holdt hun på.

«Nei. Jeg tror det ikke.»

Hun klemte lebene sammen, knuget til om paraplyskaftet, stirret ut i halvmørket. – Han skulde ikke være *til*? Han, som de bad til og sang for og rakte hendene imot og reiste kirker og hus for jorden over? Han, som de nevnte hele dagen og elsket og var redd for, og trøstet med og skremte med og ropte til i sin siste stund? *Gud*. Men det vilde være ... det vilde være ...

^[161] «Da var allting latte'lig, da! Da var hele menneskeheten latte'lig da,» brast det ut av henne.

«Ja, vi er latterlige. Vi er *det* også – og kanskje mest det. Den eneste, som ennå aldri har vært diktator i verden, er fornuften, frøken Hustad.»

Hun hørte ikke på ham ... Hun hadde fornærmet moren mange ganger for Guds skyld. For at hun kom med ham i tide og utide – for at hun gjorde ham til en sint mann, som blandet sig op i allting og hørte på all småsutringen til vennene og brukte riset sitt og gjorde slik forskjell på folk. Men – at han ikke *var*? At han ikke skulde *være* et steds langt bort, høit oppe – så stor, at ingen kunde fatte det? Så grusomt kunde vel ikke livet være, at alle, som hadde fått

lærdommen om ham og skrekken for ham og funderingene, helt fra de var små, bare hadde kastet bort tiden og kraften på ingenting?

«Men – *gråter* De, frøken Hustad?» Han tok et langt steg og var tett ved siden av henne igjen.

Øinene hans ynket henne; men han var mild og rolig og sikker på sitt ... Han ynket henne som én ynker et barn ... «De har lett for å snakke!» Heftig strøk hun sig over øinene med den våte vanten.

De skjelvende lebene i det vakre ansiktet ... Han la armen om livet hennes, bøide sig inn under paraplyen, som svalet over dem.

«Jeg mente ikke å såre Dem. Jeg vil ikke gjøre Dem vondt for alt i verden.»

De stod midt på den øde veien. Hun så op i det sterke mannsansiktet, så bort – blev med ett så trett, at hun vilde lukke øinene ...

^[162] «Jeg er så ute av mig om dagen. Bry Dem ikke om det,» hvisket hun.

Han slapp henne, rettet sig op; åkeren hadde dypere skygge, der aksene lå nedklemmt i flaker under regnskylllet ...

«Hvis jeg kan gjøre noe for Dem, frøken Hustad?»

Langsomt gikk hun videre; svarte ikke. Han prøvde lete sig inn mot det, som var skjedd i henne. Mintes de få gangene, han hadde truffet henne; husket best den dagen i våres, hun hadde sittet foran ham og bedt for en annen. Da hun gikk og hadde fått en slags hjelp, hadde øinene hennes ennå hatt samme uttrykk av ustillet tørst ... Vi har ikke kunnskap til å slå oss igjennom, hadde hun nettop sagt ...

«Hør her, frøken Hustad ... Ja, jeg har «lett for å snakke». De har rett i det. Jeg – Jeg har hatt gode kår, forsåvidt. Jeg har rådd mitt eget liv – så noenlunde. Hvis – hvis det kunne være noen hjelp for Dem, vilde jeg gjerne – ja, låne Dem bøker, naturligvis. Men, hvis De hadde lyst til det, kunde jeg lese med Dem også, om kveldene for eksempel? Sprog eller hvad De vil – ting, De kunde ha nytte av. Saker som rører det, vi snakket om. Hvad De vil. Jeg har jo lange, ledige aftner.»

Blodet jagde gjennom hjertet – han bød henne inn til sig og sitt! Han vilde hjelpe henne! Han vilde lære henne ...

Han så, at hun blev vek og varm i ansiktet; og han kjente sitt eget hjerte bulte. Han bøide sig ned mot henne igjen. Da møtte hun øinene hans. Et ^[163]sekund

senket de sig i hennes; fikk glansen ... Langsomt snudde hun sig vekk.

«De skal ha takk, doktor Vangensten. Men jeg er så sliten om kvelden. Fra imorgen av skal vi arbeide til åtte.»

«De vil ikke? Nei nei.»

«Jeg kan ikke.»

Hun hadde snudd. De gikk tilbake mot byen igjen.

Foran sin egen havegrind stanste han, og sa farvel og sa: «Husk, De har en venn i mig da, frøken Hustad.»

«Takk.»

Men den vesle, våte hånden lå som livløs i hans. –

Hun kom til husdøren. Ennå var det lys bak stuevinduet. Hun drev forbi.

... Et øieblikk hadde hun trodd ham. Et øieblikk hadde hun tenkt, han vilde ofre for henne. Vilde hjelpe henne ut av uvitenheten, op dit én kan få klarhet. Hjelp henne, så hun en dag kunne ta igjen med ham! Han, som hadde fått opplysningen på vuggen!

Da hadde hun sett øinene hans.

Han var ikke til å tro på. Ikke han heller. Han var av *de andre*.

Fru Olsen, som kom med penger av «et godt hjerte». For å lette sin egen samvittighet kom hun! – Olaus, som sa, han vilde «tenke på det» når de bad om lønnspålegg. Han tenkte ikke på det; alt blev som det hadde vært; han tenkte på sig selv. – Vangensten, som hadde «lange, ledige aftner» – var det *hennes* beste han vilde?

[164] Han hadde ikke fulgt henne hjem engang! Hun var ikke av hans damer – han hadde stanset ved sin egen havegrind og latt henne gå!

*

Kari Hustad sa til datteren: «Nå har du sett Guds finger, ba'n. Nå har du fått se, Han husker på *sine*.»

En av de første dagene i september hadde pengebrevet kommet fra Amerika – tyve daler med bud og hilsen fra den eldste sønnen.

... Vi lever vel, Håber du og Karen Anna det samme. Indlagt 20 – tyve – dollars til en liden oppmuntring for min kjære moder, om du ikke vil forsmå ...

Sist i måneden fikk de telegrammet fra Utvær at Karis eneste bror – og den eneste gjenlevende på mannsiden av Vehauglekten – hadde dødd. Det var den ugifte datteren, Beret, som telegraferte. Hun bad Kari komme til jordferden, åtte dager idag.

«Ho vet ikke bedre, stakkar, enn at jeg e som en annen,» sa moren. «Det blir du som får reise, Karen Anna. Vårherre har sendt oss midler.»

Reise den lange veien til øian nå midt i sesongen – forlise arbeidsdager og fortjeneste – bruke op pengene, de så vel trengte her hjemme! Hun syntes, det var umulig.

Men i moren steg minner fra barndom og ungdom som på en stor våg. Hun eneste ikke, hvem som kom inn i stuen – for dem alle blev hun ved å berette om Vehaug og livet dér – om båtene, som drog på ^[165]fiske – om broren, som nå hadde vandret. Tråere arbeidsmann både på land og sjø hadde ikke levd på øian; potet og høi, alt som grodde mellom steinene, hadde han båret inn på ryggen siden han var smågutt. Nye fiskeplasser hadde han funnet – garn kunde han knyte så hendig og rapt at han var navngjeten for det. – Og nå levde ikke annet enn jenter etter ham: Oline, som var gift med Nils Ytterbø, seks barn hadde hun sist jul, hun fikk kort ifra henne. Karoline, som hadde giftet sig med sønnen på Nettet, to år siden til november; og Beret, stakkar, som hadde mistet kjæresten på sjøen. Men Vehaugfolket kunde føre slekten hjem igjen til Hellig-Olav – det lå papirer efter han Ole, de lå i leddiken i den grønne kisten, dér de alltid hadde vært forvart, fra far til sønn. Dér kunde Karen Anna finne dem og lese om ætten, som sloknet med ham, som nå skulde i jora.

Lavt, med skjelv av sinnsbevegelsen i røsten, gikk morens ord over de bleke lebene. Ny røst og nye ord, syntes datteren – ja, som hadde én langt inne bak den tunge pannen endelig fått mæle ... Og eftersom hun lyttet reiste dunkle minner sig i henne selv – minner om værblåst bakke, om blank sjø mellom solbakte skjær – om røde rognebær, trædd til perleband på tråd ... Kanskje var det dér hun hørte hjemme? Kanskje satt slekten hennes og ventet på henne dér? På *hennes selv*.

Da de blev alene, gikk hun bort til moren og strøk henne over håret: «Jeg får reise da, mor. Om du kan greie dig alene?» – «Han henter mig ikke, ^[166]før jeg har fått hilsen fra øian. Han vil velsigne den ferden din, ba'n.» –

Dagene før hun drog, syntes Karen Anna hun kom nærmere moren enn noentid før. De snakket ikke om annet enn hjemmene der vest. Ingensteds var det så sopt og flidd, så lyst ute og inne. Roserøde og blå og gule malte de husene sine, dér. Ingensteds blomstret lyngen og anget porsen som dér – finere ull fantes ikke enn på Utvær-sauen; nydradd hyse i gryten, den smaken på tungen glemte ingen, som hadde *kjent* den. – Allting kom så *innpå* – det strøk en ny luft mellom veggene i stuen. Glemte røster vilde frem også: farens, morbrorens, ukjente skyldfolks og ukjente barns. –

Da Karen Anna satt på toget som kjørte vestover, følte hun at hun var full av venting og glede – et fritt menneske, som skulde *hjem*. På barmen hadde hun en stor pengesum – foruten gaven fra broren de femti kronene, hun hadde tatt ut av banken. Hun vilde ikke komme pengelens til folket sitt – i graven kom hun likefullt, om andre skulde koste det!

Timevis satt hun og så ut av kupé-vinduet – op etter lier og fjell, ut over dalene, de fór igjennem. Bjerkene stod gule, skrinne i løvet; ospen var flammerød, jordene lå grønne av hågress eller bleke av halmstubber – hus, brunsvidd i tømmeret av solen, tydde sig til hverandre på berghyller. I alle disse heimene gikk mennesker og slet med sitt ... Hadde sorger og gleder, de også, grublet og tvilte og håpet som en annen. Det letnet så rart å tenke på det: ^[167]livet vidde sig ut, det var folk i tusenvis på andre steder enn der, hun kom ifra!

Ansiktene på dem, hun skulde møte, tonte frem også. Somme husket hun, andre prøvde hun lete ut av tåkete minner. Med Beret og Karoline hadde hun lekt som barn; de hadde hatt hus borte i en bergklove, hatt fine krusbrott på bordet sitt, skjell og krabbeskall, hvite, glatte småstein og blank tang. Beret hadde to lange, svarte fletter nedover ryggen. Både hun og Karoline var brunøide; Vehaugfolket var mørke, alle. Farens slekt hadde vært rødlett og lys; men av Hustadætten levde ikke andre igjen på øian enn fasteren, Lisa. *Om* hun levde, da ... Hun hadde hatt så skarp en røst – hun hadde vært redd fasteren, mintes hun.

Ja, her kom hun!

Reisen var lang. Tidlig om morgnen den andre dagen drog hun over fjorden med dampbåt. Da hun så igjen blånene, som hvilte mellom de høie fjellveggene, bunnløse og milde, så en kunde synke i dem og aldri tenke, dér fantes stein – så igjen sneen på tindene og den klare grønnfarven på sjøen – da rørte det sig så

vemodig i henne, at hun vilde gråte. *Her* hadde hun reist den andre veien for fem og tyve år siden, dengangen foreldrene drog østover med henne og brødrene. Hun husket ikke stort annet enn skibsdekket – men enda var det, som hadde brisen fra saltsjøen ventet på henne alle disse årene. –

I byen, de kom til, var hun nede på bryggene og forhørte sig om båtskysst utover – som moren hadde sagt, hun måtte. Det blev til, hun skulde få følge en ^[168]krabbebåt, som gikk til Vågen. Derfra blev det vel råd med å komme over til Utvær, mente skipperen.

Motorskøiten hadde stort rum midtskibs til lasten; på akterdekket stod det vesle, hvite styrehuset; under det var maskinen. Forut ved den stutte masten satte hun kofferten sin. Og på kofferten satt hun selv den første delen av turen. – Det var maksvær, et lett skydekke på himlen, grå fjord med svak dønning. Hun frøs litt, enda hun hadde striketrøie under kåpen. Tom var hun også – det hadde ikke blitt annet enn kaffe til smørebrød-nisten dette siste døgnet. Motoren dunket jevnt og trutt, båten duvet så langelig – hun småfrøs og trodde, hun skulde bli sjøsyk; men da duppet hun av, gled helt ned på dekket og sovnet fast.

Med ett våknet hun – motoren hadde stoppet. Var de fremme? Hå nei – skipperen smålo – de var vel halvgjengen; men her i bukta skulde de ta inn is. Nå kunde hun «sjå ti øian». Han pekte. Og hun så noe langt ute i synsranden: en rad med skoddeblå skygger, såvidt skilte de sig fra havet, lå der og fløt i dis, lå med stevnene op i luften som båter.

«Men er det land, da?» – «Det e øian.» – «Men de *svever!*» «Det e hildringa. Lufta bygjer i slikt vêr.»

Hun stirret dit ut. Hildringa – det var et underlig ord. Både skipperen og gutten som stelte motoren, hadde slik sang i røsten; det var foreldrenes mål. Men Karen Anna hørte, det bare satt en atterklang igjen av det hos moren; som hun hadde mistet de ^[169]fleste av ordene herifrå, også. Slik gikk det landsjentene på fabrikken med, når de kom til byen ...

Ja, nå så hun øian da. Men det var moren som skulde stått her! Hun som kjente altsammen: nes og odder langs landet, fjorden og sjøfuglene – hun som var født til det og revet vekk ifra det og aldri hadde glemt det i «det fremmede». Hun som visste, at slik svedde hjemtrakten hennes mellom hav og himmel – gjemt i dis, med roserøde og gule hus, med de pene stuene og det stolte folket,

som var av kongeætt ...

Skøiten lå stille ved bryggen og tok inn is. Trillebørene blev tømt – langs efter en trerenne raslet småisen ned i rummet midtskibs. Skipperen stod ved siden av Karen Anna. Nå var det ikke fisket, som livnærte folk på øian lenger, sa han, nå var det fortjenesten på krabben, de fløt på. Men så rar næringsveien var ikke krabbefangst heller, så det hadde gått tilatters med folket derute, siden fisken hadde blitt lunet og det var blitt ødt og dødt på mange av de gamle fiskesta'ene.

Disse ordene blev ved å verke i henne, mens de stevnet utover igjen. Hun fikk sitte i det vesle styrehuset hos mannen; derinne var det ikke ørenslud for motoren. Med lukkede øine satt hun og tenkte: det er gått tilatters med folket på øian. Men hun skuvet det vekk, hun vilde ikke tro det: på øian var allting *godt*. På øian skulde hun finne noe, hun hadde mistet.

I kveldingen kom de frem til Vågen; derfra fikk hun båtskyss over til Utvær.

*

[170] I tre døgn blev hun på Vehaug hos Beret. Fredag kveld kom hun dit, lørdag var gravferden – mandag hadde hun tenkt å reise hjem, men da blev det storstorm og båt kunde ikke legge til. Havet valt med digre vannberg, ned efter rutene på huset silte væten; hun, som var fremmed, mente det regnet; men det var sjødrevet, som stod mange meter inn over øia. Hun måtte gi sig til ennå et døgn hos folket sitt.

Den kvelden, hun steg i land mellem oljetønnene på bryggen og med kofferten i hånden fant frem til Vehaug, var hun så forkommen av tretthet, at allting hendte som i halvdrøm – møtet med Beret og Karoline ute på berget foran det lave huset også. Men sålenge hun stanste på Utvær var det, som blev hun aldri helt våken. –

Jordferdsdagen landet en full-lastet skøite ved bryggen; det var Oline og Nils Ytterbø med alle seks barna, og folk fra de andre øiene, som vilde vise Ole Hustad den siste ære. Langsomt kom de ruslende op den veltråkkete stien til Vehaug og håndtokes med alle. Jaså, det var Karen Anna – ja, hun fikk være velkommen til Utvær. Kari var for gammel til langreis, ja det var vel så, det ...

Da de hadde spist, bar mannfolkene kisten ut fra låven og inn i stuen. Tre tomme fiskekasser blev satt på kant midt på gulvet; Beret dekket kassene med et laken, og den hvitmalte kisten blev satt på plass. De to gifte døtrene bar frem

hver sin krans av kulørte papirroser, og la dem på låkket. Og Karen Anna hentet myrtekorset, hun og moren hadde ^[171]bundet; alle så på det og berømte det. «Det e vindusmyrt, meine i,» sa Beret, bøide sig og luktet på det og fikk tårer i de mørke øinene.

Kisten hadde stått på låven ...

Ved sekstiden om morgnen hadde Beret vært inne hos søskenbarnet med kaffe på sengen. Hun var blitt sittende på sengfjelen hos henne, mens hun drakk den svarte kaffen. Det magre, slitne ansiktet var bitt av sol og vær; i det svarte håret, som var strøket stramt bakover mot fletteknuten i nakken, syntet det sig alt en og annen sølvtråd. Men de var jevngamle, hun og Karen Anna ... Og Beret hadde fortalt om den døde:

I de tre siste årene hadde han vært sengfast. En tid hadde han ligget og bøtt garn; på slutten hadde han vært for låk til det, også. Men i høst som var, hadde han vært ute en tur; det var et spir: så ussel han var, så hadde han villet til løa. Beret hadde mest båret ham frem til løekloppen; han hadde hørt høiet var fint; han vilde se høiet. Og da han kom til kloppen, hadde han lagt sig på fire og krøpet op og inn på løegulvet. Der hadde han ligget både vel og lenge og glant. Så hadde han sagt: Farvel herinne, no kjæm i ikje hit meir.

«Men han far kom då dit eingong tel. Ka han såg då, det veit ingen uten Vårherre, Karen Anna.»

Karen Anna hadde spurt, åssen Beret hadde greid å stelle faren og gården og kua alene alle disse årene? «Du veit, i e utsleten,» hadde hun svart, – Men hvad de hadde *levd* av? – «Me he ein sver butikkskjeld.» –

^[172]Nå stod kisten midt på det enerstrødde gulvet i den lave, lyse stuen. Nye folk kom ruslende, tilslutt var de over tredve med barn og voksne. Svigersønnene leste ut av bibelen og sang hver sin stund. Solen skinte inn gjennom de små rutene. Døtrene gråt, da de bar ut kisten, Beret gråt høiest. Og Karoline sa til Karen Anna: «No he slekta levde her på Vehaug i fire ledd, i hundre og femti år he slekta slitt her. No e slekta vekke.»

Nede på den smale plankebryggen satte de kisten fra sig, og mens hvite skyer drog over himlen, og solen brøt frem og kom bort igjen, sang alle samstemmig en salme. Så tok de kisten ombord i motorskøyten. Karoline fulgte, med brystbarnet i armen; efter henne fler kvinner, som vilde med til Kirkeøia og se til gravene

sine. Sist gikk resten av mennene ombord; de hadde spader med sig til å grave graven. – Beret la sig frem over en av de tomme oljetønnene og hulket; så reiste hun hodet og ropte til dem i båten, at kransene og korset fikk de huske å ta med sig hjem igjen, så de kunde bli lagt på graven, når presten kom for å jordfeste han far. – Hun og Karen Anna og Oline, som var svanger med det syvende barnet, skulde bli hjemme på Vehaug og stelle istand mat til jordferdsfolket, når de kom tilbake.

Før ved femtiden kunde de ikke vente dem; men de hadde nok å styre med. Det skulde være fiskeball og kjøttkaker til målet, Karen Anna stod ved siden av Oline ved benken foran kjøkkenvinduet og skrapte hyse; Oline finskrapte det seige fiskeskinnet så det var et syn ... Beret gikk til og fra. Da en ¹⁷³¹stund hadde gått, snakket søstrene sig imellem om sitt; de hadde spurt gjesten ut om ett og annet, følt på tøiet i den nye, svarte blusen hennes og forhørt sig om prisen; villet ha rede på værlaget dér hun kom ifra; siden blev det mest som *var* hun ikke, syntes Karen Anna; rar og nummen stod hun og strevde med arbeidet og hørte taus på praten deres. Hun forstod at Beret skulde flytte til Oline, når allting var over. Vehaug skulde selges; de nevnte folk, de hadde som en tanke på vilde kjøpe gården. Og de regnet på summen, det kunde bli. Først skulde gjelden hos handelsmannen betales; så blev det å dele det, som var igjen. Om det blev noe, da. Kommoden i kammerset fikk Karoline få. Kisten skulde Oline ha, hun, som eldst var ...

I leddiken i kisten ligger slekten, tenkte Karen Anna. Et papir. Et gammelt papir ...

Oline undret, om det blev såpass kontanter at hun kunne rå sig en kåpe til vinteren?

Lavmælt og syngende snakket de om sitt. Når hun så op, var ansiktene deres som før – stille og magre og alvorlige. – Oline bar ut fiskeavfallet. Hun satte trauet foran sig på maven som på et brett. –

Om kvelden var mange samlet i stuen. Der var få stoler; en benk blev båret inn fra kjøkkenet; dér satt de seks Ytterbøungene på rad bortved veggen. Den minste sov med hodet i fanget hos en av søstrene. En av grannekonene spilte på gitar og kvinnene sang til; mennene småpratet sig imellem og røkte pipe. Karoline hadde spebarnet i kneet; når det tok på å sutre, åpnet hun kjolelivet og

gav det bryst.

^[174] Det var ingen herinne som snudde på hodet for om Karoline tok frem brystet sitt. Så langt var det imellem en mor og en annen ... Karen Anna fikk tak i den vesle hånden, barnet kavet med, mens det lå inntil og drakk. Lavt fortalte Karoline henne, at barna fikk su i årevis her på øian, sålenge det var noe å få da, sålenge til én fikk en ny å bære frem. Siden smakte ungene knapt melkedråpen; det som blev av melk for dem som hadde ku, blev sendt og solgt til meieriet for kontanter. Så siden blev det bare kaffe for ungene med. –

To av Olines barn lå i sengen hos Karen Anna om natten. Det stod slik varme av de små kroppene; sommetider sparket de henne, andre ganger klynket de i søvnen. Den ene var mørk, den andre lyshåret. De hadde slike voksne alvorlige fjes mens de sov, også.

Søndag morgen reiste hun med Ytterbø's og resten av ferdefolket til en av de andre øiene. Nils gikk selv rundt med henne og viste frem det nye bruket sitt. Hus og uthus hadde han bygd, alene, for to år siden; ja, grunnmuren hadde han satt bort på akkort, da. Naust hadde det ikke blitt utvei til ennå, båten lå ophvelvd i fjæren; men det skulde da *bli*. Det var fem mål jord til gården, mest ener og lyng og småbjerk; men det skulde da *bli* jordvei. Og potetland hadde de; her var torvmyr også; her var gildt.

Oppe på berget, som helte slakt og slett ned mot bukten foran huset, blev hun og mannen stående og se ut over storsjøen.

«Han kjæm frå vest, no fær me styggevær,» sa han.

^[175] Hun stirret på den blanke sjøen, som båret inn mot fjellet i lange, tunge dønninger og bruste og brast; langs efter bukten laget den en hvit skumstripe; og en ny og en ny ... Hun spurte Nils, hvorpåss han kunne tjene om året, herute? Å, ifjor hadde det blitt trehundre kroner og vel så det. – «Tre hundre kroner?» – hun snudde sig og så på mannen, som stod så trygg på berget sitt, med de rolige øinene under nesten hvite bryn. «Da har du en veldig butikkskjeld da, Nils?» – Nei, svarte han. Slikt som fisk og potet og torv slapp han kjøpe. – «Men kjøtt da?» – «Kjøtt?» han smilte. «Me ét då ikje *kjøtt*, veit du.» Og litt efter sa han, at i gode år hadde han tjent optil syv hundre kroner. Ja – hadde han såsant hatt ti kroner uken i kontanter, skulde han klare sig storveis, da vilde han regne sig for *rik*. Lånet, han hadde fått å bygge for, det hadde kommunen skaffet ham – sytti

kroner betalte han av på lånet. Tyve kroner hadde han i skatt. «Men i kan då få eit stort varp ein dag, veit du!» Og han så ut over småskogen og enerbuskene og sa: «Nær me fær jora istand, ska du fe *sjå!*»

Hjertet hennes slo hardt og vondt. Med en hel femtikroneseddel på barmen stod hun her.

«Kan du følge mig til butikken, Nils?» – En av ungene kunde følge henne – men det var da søndagen, mintes hun ikke det? – «Jeg kommer inn lel, når jeg vil handle.» – Ja, dersom han Peder var hjemme ... Hun kunde prøve. –

En av småjentene blev med henne og viste vei over øia. Vesle-Marit gikk barføtt, sprang så lett i ^[176]den lappete stakken; men det var knapt ord å få av henne. Da og da kom et vindstøt, bjerkene bøide sig i det, gule blad seilte ut over myr og berg. Straks veien bar opover, så de sjøen – streng og grå så langt øiet rakk. –

Karen Anna fikk handle, søndag eller ikke. På nonsbordet på Ytterbø var det ost og finbrød, stabburspølse og dåsemat, hvitt sukker og søtepler. Alle barna hadde fått sjokolade og drops,

«Det e verre enn julekvelden,» sa Oline. «No he me *storfremmen*, bå'n.» Men de mørke øinene hennes slapp ikke alvoret. Karen Anna så, hun var lik moren: det samme krusete håret, den samme lave, sterke pannen; men om munnen hadde Oline et annet drag; engang hadde hun smilt og ledd, det var til å se ennå ...

Mens de stod i det umalte kjøkkenet og vasket op efter målet, sa hun til henne:

«Han er svær til å røke, han Nils, Oline.» – «Han kjøper ein tobakks-eske om uka, til søtti øre, han kjøper då ikje meir!» – «Hvad kjøper *du* dig, da?» – «I? Hjelpe meg, i e då ikje mannfolk, lel!» «Du unner'n tobakken, da?» – «Ja då, i unne han Nils tobakken lel! I e då ikje nokken heidning! I unne han alt, so' godt e!»

Hun stod med koppetuen i hånden, da hun sa det; skjørtet stompet op foran føttene i de tunge støvlene, ansiktet var skjollet og skjemt; men enda gled det noe vakkert og ungt over den fattige, svangre skikkelsen; som brøt et lys uforvarende ut av gjemslet ...

Da mannen ut på eftermiddagen satte Karen ^[177]Anna over til Utvær, brukte han sjekten. Hun satt i atterstevnen og så på det stille ansiktet hans, mens han

rodde i seige tak op og ned de lange dønningene. Han eide én, som «unte ham alt» ... En, som gikk tung med det syvende barnet, som hadde glemt å le; men som enda hadde råd å elske ... Hun prøvde tenke sig i Olines sted: Gå i arbeid fra morgen til kveld i de tre uferdige rummene; klæløs selv, med halvnakne unger omkring sig. Være med å plukke stein ut av jora, være med å skjære torv. Bære inn vann; vaske og skylle ute. Slite for mann og barn, bli tidlig krøket og tidlig gammel, ikke se annet for sig enn *mer* kav. Og enda ha en varme inni sig ...

Nei. Det var så *umulig!* En måtte ha levd all sin tid lengst ute mot havet for å bli slik! En måtte ingenting vite og ingenting annet ha sett for å finne sig i slikt! Det var ikke *menneskelig*. Eller også var det *for* menneskelig, da! Hun bøide sig brått frem og sa:

«Du har vært heldig med kjerring, du Nils!» – «Meine du det? Ho e vel som kvinnfolk fleist. Og du gjeng ugift, du?» – «Ja, før skal jeg dø ugift, enn jeg vil slite som Oline!» – «Jaså? Du kan ikje få nokken du, då?»

Det skar et kvast glimt mot henne fra de lyse øinene.

«Du tror ikke det?» – «Hell' du slekte kanhende på mor di. Ho Lisa sei, ho Kari vilde ikje ha han Reinert, då ho væl hadde fått'n. Ho va fin å sjå på, ho so' du. Berre å leve ugift, enn gå sta og gjære uløkke på ein heil kar – i heldt med deg i det.»

^[178]Hun kjente, hun blev brennhet i ansiktet, og hun bøide det inn mot hånden.

–

Mandag kom stormen ifra vest. Hun satt bakom glasset og så på dråpene, som silte ned efter det; hun prøvde skille berg og sjø. Været vilde ikke gi sig; det blev heller verre. Beret heklet på rute til sengteppe med hvitt garn; når hun tidde, trengte små sukk sig frem mellem de sammenklemte lebene. Stol og bord, kråskap og ovn stod som kuet i stormulet; den rene, lysmalte, øde stuen lydde bare på stormen ...

Karen Anna spurte søskenbarnet, om hun aldri lengtes vekk? – «Men kjere folk, i e då *heime!*» Beret smilte plutselig. – «Kanskje du kunde få det bedre på en annen plass, Beret?» – «Berre? I høyre då ikje anna, enn at småfolk gjeng arbe'slaus, kor det e! Det e vel Vårherres vilje. Det nøtte ikje å sette seg op imot Han, mårr!»

Karen Anna tidde. Herute kom én ingen vei; herute nyttet det ikke å snakke ...

Akkurat da de skulde sette sig tilbords og spise fiskeball, tok det i klinken på kjøkkendøren.

Men var det folk ute i dette været?

En liten, bøid kvinne, våt som en kråke, kom tuslende over dørstokken.

«Men i meine, det e du, so' e ute og gjeng i styggevêret, Lisa Hustad! Enn kor blaut du e!»

Den gamle satte kjeppen fra sig innved dørkarmen, håndskygget og så med små, blakke øine fra den ene til den andre.

«I he spurt, dotter has Reinert he komme' tel ^[179]jordferda has Ole,» sa hun, høit og med merkelig sterk røst.

Det var fasteren. Da Karen Anna holdt den kalde, våte hånden i sin, speidet hun inn i det gamle ansiktet efter likhet med faren. Men det var som grodd igjen av rynker og furer; den tannløse munnen lå innsjunken; øinene hadde en død tinn-farve. Hun måtte være over åtti, fasteren ...

Siden, da Lisa hadde fått av sig hodetørklæet og satt tilbords med dem i tørre klær, Beret hadde flidd henne, kjentes brordatteren ved det strie håret, som enda hadde rødlig lét mellem sølvstrimene.

I stormen hadde det gamle støvet gått innpå milen fra stuen sin vest på øia.

Da hun hadde spist og bedt fra bordet, tok hun frem en stutt, svartbrun krittpipe, fant en papirtutt med tobakk i lommen på understakken, og lot Beret tende for sig. Hun sudde og drog for å få liv i den fuktige tobakken; kinnene blev vekk på henne som på en dødning.

«Du lyt sætte deg hit, ba'n, so i kan høyre, ka du sei,» bad hun. Og nå tok hun på å spørre. Hun vilde ha greie på brødrene til Karen Anna. Vilde vite, hvad Kari drev med. Da hun fikk høre, brorkonen var syk og ufør, dirret det til i alle rynkene, de rødkantete øinene klippet fort – hun nikket to-tre ganger, snudde hodet og spyttet.

«Ho Kari he måtte *gje* seg no, då? Jaja. *I* gjekk no korsom va fram idag au, i, Beret mårr.» Og hun spurte, om brorkonen var kommen på kommunen ^[180]nå, da? – «*Jeg* har arbeid,» – ropte Karen Anna. – Stod ikke på for den, som hadde barn til å forsørge sig! En annen fikk ta imot, hvor det kom ifra. Og hvormeget kunde Karen Anna tjene til mor si om året? – Det kunde bli en ni hundre eller

tusen kroner; ja så omtrent da.

Beret slapp heklingen og slo ihop hendene.

«Ho-i!» Den gamle stirret. «Ho-i!» Men så vilde hun vite, hvad fisken kostet der Karen Anna kom ifra? Om de hadde melk? Og hvad *hun* drev med? «So du e skreddar, du? Ja, i ser då, du e fin i kle-veien.»

Frem og tilbake gikk praten; den søte tobakkslukten fylte stuen.

Beret bød den gamle bli natten over på Vehaug. Nei, nå hadde hun utrettet ærendet sitt, nå hadde hun fått sett datter hans Reinert, nå vilde hun ha att klærne sine, nå vilde hun *hjem*.

«Men i jøsse namn, Lisa! Du fær han *imot* no!» – «Han he spakna, mårr. I kjenne det i skrotten, i kjenne, han he spakna. I rusle og gjeng, i kjæm då heim denna gången, au.»

Men hun skulde ha sig et glass, før hun gikk. Beret hadde igjen en slant av vinen, hun la ifjor; det var nype- og gulerotvin, Lisa fikk da smake på brygget hennes.

Den gamle tømte glasset i ett drag. Strøk sig med håndbaken over munnen og nikket: «Han va sterk og go', vinen din. Sterk og go'!»

Og det ulmet et slags liv frem i de blakke øinene; hun festet dem på Karen Anna: «Far din kunde ha ^[181]levd på øian all sin dag. Hadde han assurert. Men han fekk ikkje assurere skuta. Ho sa, Vårherre hadde skuta i si verje. Ja, so tok han heile båten, då. Og dér satt han Reinert og va skutelaus. Og dermed strauk han ifrå øian. Då bar ho seg, då, men då va det for seint å vere Kari, då. For då hadde han Reinert vorte *likegla*. Og sia blei han lende-lam, he i spurt. Men no e ho hjelpelaus sjøl, ja; for straffa kjæm – ho kjæm til den, so' heite Kari, au.»

«Mor har slitt for ham og for oss, sålenge hun var god for!» ropte Karen Anna.

«Ja då, stakkar, ja då! Ho va vel ikkje ringere. Ho vilde ikkje på kassa. Og han Reinert la ho i grava; i veit det, i veit, mårr!» –

Søskenbarna stod utenfor bislaget og så det gamle kvinnfolket stavre sig frem mot vinden ut efter berget.

«Ho kjæm no vel aldri *te* nokka på denna turen?» undret Beret. – «Jeg er likegla!» – «Ho hata mor di, men du ska' ikkje vøre, Karen Anna. Gamle jenter

vert biske. Ho Lisa he aldri vore borti mann, – ho he ikkje eingong hatt ein, som blei.^[13] Det va Reinert for altsammen, det. Ho va et leiels mot mor di, so lengje dei budde her.» – «Det har mor aldri sagt.» – «Nei. Ho Kari va ein kristen.»

Hjem – komme sig hjem! Brystet løftet sig på Karen Anna i en vé, hun knapt kunde bære.

«Tror du båten kommer inntil imorgen, Beret?» – «Han he gått meir nordlig – i trur, han legg seg ^[182]tel natta. Då kjæm skøita has Andreas etter tomtønna – då fær du skyss. E du lei Utvær, no?»

«Jeg er ikke herfra,» svarte hun. –

Ti kroner la hun i kommoden på Vehaug, før hun reiste. Tyve hadde Oline fått. Konvolutten på barmen var borte. Men det var det samme, bare hun selv kom vekk ifra øian.

[11]

^[183]Speilglassruter. Drakter og kjoler – skotøi og strømper. Folk i gaten, fullt med velklædde folk. Høie hus med gardiner og blomster i vinduene ...

Hun var i byen igjen. Langsamt gikk hun opover mot hjemmet, skiftet kofferten over i den andre hånden, blev ikke trett av å se. På toppen av Ramstadbakken lyste det i murene på fabrikken. Syv dager hadde hun vært borte; syv døgn. Det var vel heller en levetid! –

Moren satt alene i stuen, da hun kom. Solen stod skrå inn gjennom rutene; på bordet lå bibelen opslått, med brillene åpne over bladet. Hun stanste på dørstokken. «Mor'n, mor.»

Kari Hustad reiste hodet; den lange overleben skalv til. «Så du har kommet? Jeg har hatt som en vent på dig sia igår.» –

Hun stilte fra sig kofferten, gikk bort og gav moren hånden og satte sig på stolen midt imot henne. «Det blev storm. Jeg kunde ikke få båt over om mandagen. Du har greid dig, da, imens jeg var borte?»

Kari svarte ikke. En dyp glød fylte de mørke øinene, mens hun så på datteren. Stille sa hun: «Og nå har du vært på øian, ba'n.»

Karen Anna snudde ansiktet bort.

[184] «Og nå har du fulgt han Ole til graven?»

Nei, det hadde hun ikke. Hun gjorde mer nytte for sig med å bli på Vehaug og hjelpe Beret. Og hun fikk mæle for sig og fortalte om jordferds-dagen – om kisten som stod midt på gulvet i stuen; om myrtekorset, som alle hadde syntes var pent; om salmesangen på bryggen. Og om måltidet, de hadde laget istand til ferdefolket – om guitarspillet om kvelden – om de store barna og om Karolines, som fikk bryst.

Frembøid, med øinene i datterens, lyttet Kari på hvert ord, skiftet ikke stilling, rørte sig ikke.

Så reiste Karen Anna sig, tok av sig yttertøiet og hang det bort.

«Og de lever vel, alle?»

Hun blev stående med halstørklæet i hånden.

«Jentene lever vel?»

Da gikk hun til plassen ved bordet igjen, la den ene hånden på morens kne: «De er så fattige, mor! De er så fattige, at de har da snaut *klær!* Det er gått tilatters med altsammen!»

«Fattige? Ka skulde vi ellers være? Da krigen raste, blev han Ole fri hypoteken på gården, skrev ho Beret.» – «Det er lenge siden *det*, mor! Nå fins det knapt fortjeneste på øian! Bli det hundre kroner på hver efter bror din, blir det det meste! Beret skal flytte til Oline.» – «Så får ho *hjelp*.» – «Så blir det en munn til på Ytterbø! De er åtte ifra før, og snart er de ni!» – «Det blir arbeidshjelp med tia.» – «Men *barna* da, mor! Som skal gå og ikke få vite av annet enn elendighet!»

[185] Kari Hustad rettet ryggen, kom unda datterens ansikt.

«Elendighet? Du har fått synet forderva du, stakkar. De får bli på øian.» – «Ja, hjelpe dem! Og ikke vet de bedre, heller, enn at de holder ut!» – «Skulde de ikke holde ut?» – «Nei!» Hun tok efter pusten. «Nei! De – de skulde skrike! De skulde skrike, så hele verden hørte det, mor! For de sliter sig ihjel! Og enda blir det knapt til maten!»

Moren kom sig op av stolen. Hun la hånden på datterens skulder. «På øian e det godt å være. Der e gudsricket *nær*. Der e det langt mellem heimene, dér har

synden en tyngre vei å gå. Dér e Herren i stormen og Jesus attmed dørstokken. Der fins ikke kino og danselokale, der reker ikke jentene efter gata ifølge med mannfolka – der e dei *spart!* Hadde jeg såsant aldri reist derifra!»

Karen Anna så ikke op. Tyngden av morens legem hvilte på akslen hennes. Og enda satt hun og kjente at en trolldom var brutt: aldri mer skulde lovord om folket der vest skiple henne! Det var slutt med storaktigheten, det var slutt med «hildringa». – Det nytter ikke å sette sig op imot Vårherres vilje – Beret hadde sagt det, og hun mintes det, så hun frøs. Hadde hun blitt på øian, hadde hun blitt som Beret ...

«Skulde jeg takke Gud for noe, så er det for at far tok oss vekk ifra Utvær, mor! Nå vet du det!»

*

Det hadde kommet en ny frakkesyerske fra Oslo ^[186] på verkstedet samme dag, Karen Anna reiste. Det var et stort, kraftig menneske i femtiårs-alderen – Julius hadde sendt henne til fabrikk. Hun skulde være framifrå flink i alle metoder, hadde Olaus forkynt, da han gikk runden, før den nye kom.

Første morgnen på systuen festet ikke Karen Anna sig hverken ved henne eller ved annet, her kunde være av forandring. Det var rart å sitte ved maskinen igjen; bakom motorduren herinne hørte hun en annen motor: den slo i båten, som førte henne til øian. Tankene, som drev henne da, hadde sloknet i henne. Hun satt her som en nykomling selv; hun var én, som skulde begynne forifra ... Sommetider løftet hun hodet og lot blikket gli over Rakels bøide rygg, over Birgittes skarpe ansikt og Gydas lyse lugg. Hun skulde bli en annen for dem, også ...

Da hendte det, hun selve denne første dagen fikk bli det. –

I frokosthvilen gikk hun ut i garderoben med brødpakken sin; det var mange som gjorde det idag – det var ugreit med radiatoren på verkstedet, ute mellom knagg-rekkene var det varmere enn inne. Birgitte og Anna Kleve kom straks bort til henne. De vil spørre om turen min, tenkte hun og budde sig til å svare.

De spurte ikke om noe; de var storøide, begge to, og sa i munnen på hverandre: «Har du hørt det, Karna?»

Hun hadde ingenting hørt. Hun hadde ikke vært utenfor en dør igår. Moren var blitt klein og hadde måttet legge sig. Og hun hadde stengt døren både ^[187] for

den ene og den andre, mens hun skurte gulver og fjelget i rummene.

Anna tok om armen hennes: «Ladi har sluttet. Og sia igår har ikke et menneske sett henne!»

«Ladi har gått på sjøen, det er jeg viss om,» sa Birgitte.

Og nå fortalte de, skiftet på, snakket lavt og hett op i ansiktet på Karna:

Ikke før hadde den nye frakkesyersken kommet på verkste', før hun tok på å øiefare Ladi både op og ned. Med det samme de stoppet maskinene, hadde hun gått fra den ene til den andre og ut i garderoben til dem som her var, og hvisket og spurt, om damene visste, hvem de arbeidet isammens med? Og da hadde de fått høre saker! Ladi hadde trålet gata i Oslo i mangfoldige år – Ladi var en av de verste! Og det som gruligere var: hun hadde sittet inne, hun hadde vært i fengsel både en og to ganger for tyveri – hun stod i politiprotokollen! Den nye syersken – Adolfine het hun – hadde losjert ved siden av henne i Oslo; hun hadde sett, da de kom og tok Ladi i arresten. Og gjennom veggen hadde hun hørt, hvad slags liv mennesket førte på rummet sitt. Og det var ikke bare én sort sjofel trafikk, hun drev! Ikke en dag vilde hun arbeide i samme lokale som Ladi Kristoffersen, hadde hun sagt. – Adolfine hadde gått til sjefene og meldt ifra. Men det var ikke visst, åssen det hadde gått med Ladi, hadde ikke skredderne selv – ja, nærmere tredve stykker var det da, trodde Birgitte – skrevet under på et papir, at de ikke vilde tåle Ladi iblandt sig.

^[188] Karen Anna helte sig mot veggen; stiv i ansiktet spurte hun: «Skrev de under, de?»

Birgitte ristet på hodet. Men Anna Kleve hadde skrevet under. Hun senket øinene – Karna fikk huske på, at noe skulde en vel ha igjen for å holde sig skikkelig. Såpass skulde en vel ha igjen, at en tukthusfange og en gatepike ikke skulde kunne ta op plassen på fabrikk for hederlige damer! Ja – slik hadde hun tenkt, *da ...*

«Det blev som en hel feber her,» sa Birgitte. «De var ikke å snakke til. Ja ikke for at jeg forsøkte det, heller; men Gyda blev vill. Men henne hørte de ikke på, vet du.»

«Sia har jeg angret mig,» Anna hang med hodet, «Dersom Ladi har gjort en uløkke på sig, så uffå mig.»

«Hvad gjorde Olaus?»

«Det vet ingen. Men de tror, han sa til Ladi, hun fikk slutte for det første. Han var vel ment på å ta henne inn igjen, kanskje, når det blev roligere på verkste'. Men da hadde både den ene og den andre sagt ifra til Ladi, hvad hun var for én. Og om mandagen kom hun ikke. Og sia igår er det ingen som har sett henne.» Birgitte vøt de tørre lebene med tungespissen.

«Hvor er Gyda?»

«Gyda sitter på salen og spiser.»

Hun gikk bent ifra dem, inn på verkstedet. –

Gyda hadde spist fra sig; hun lå ut over bordet med hodet på armene; det så ut som tok hun sig en blund. Karen Anna fór over de andre, som var herinne.

^[189] Oppe i hjørnet ved det siste vinduet på sydveggen stod et fremmed, tykkfallent kvinnemenneske og stelte med tøytykkene. Det var den nye frakkesyersken, rimeligvis ...

Hun rørte ved Gyda; hun snudde dorsk på hodet. «Jeg er da vår, du er kommen igjen. Men jeg er så matlei om dagen, at. Her er bare svineri, nå.»

«Vil du være med mig bort og snakke ved hu' derre Adolfine?»

Gyda spratt op – pupillene i de blå øinene vidde sig ut. «Du vil *gi* henne det?» hvisket hun. «Det var det jeg sa! Hadde Karna vært her, hadde det ikke skjedd, sa jeg! Bare kom! Nå skal hun *få* det!»

Den nye syersken så op, da de to damene trengte sig tett op til henne. I hjørnet mellem lang- og kortvegg hadde de henne foran sig.

«Jeg er Karen Anna Hustad. Jeg har vært vekke en ukes tid. Nå hører jeg, å De har fått istand, mens jeg var vekke.»

Den fremmede løftet det flate ansiktet op og skjøt frem haken: «Å er dette for en tilstelning?» – «Det er Dere som lager tilstelning!» ropte Gyda.

Bak dem reiste de nærmeste sig.

«De har fått jagd Ladi fra fabrikken her?» Karen Anna spente øinene i henne. «De er for god til å arbeide isammen med en gammel jente, som ikke har gått iveien for noen siden hun kom hit?» – «Jeg arbeider ikke ved bord med et ludder.» – «Nei, De gjør vel ikke det?» Hun målte den tunge skikkelsen. «De kommer ikke av arbeidsfolk, De? Far Deres er vel grosserer! Å, hold munnen Deres! Jeg ser da De ^[190] har treler i hendene, De som en annen! De kjente Ladi,

sier De? Vi kjente henne, vi med! Hun var en sliter og gikk ingen for nær! Hun hang i og satt og sydde, mens de sopte lokalet her tesmers! Hun sjenerte ingen! Hun hjalp *sine*! Det er vel mer enn De skjønner, De? De som kommer her og er for fornem til å sy i samme lufta som en fattig, utsliten gammel skredder!» Hun tok sig til hjertet. Det var som å suse utfor – styrte nedefter i løse luften – vekk ifra alt – ned i dypet, der Ladi fantes.

«Slepp mig frem! Jeg klager til sjefen,» ropte Adolfine.

Gyda stemte hånden mot brystet hennes, «Nei så pinedø' om du slepper frem da! Du vilde ikke høre på mig! Men nå er vi *to*! Di' usle purke, som har drevet a Ladi på sjøen!»

«De skal få slippe frem –» Karen Anna tok om Gydas arm, «Men først skal De få vite, at her i huset er vi søsken! Vi vet å det vil si å bli satt ut på gata, når vi er konfirmert, og skal sørge for oss selv! Vi er ikke enfoldigere, enn vi vet at det tar knekken på somme, og at verden står likegodt! Og er det som du sier, at Ladi har gått sig bort i elendigheten, så var det vel ingen som snudde på hodet for det? Eller kanskje du var der og tok hand om henne? Du, som bodde vegg i vegg med henne eftersom de sier! Men tvi den som kommer her og slår til en av sine egne, om du så er *kongelig* sier jeg tvi!»

Det var tett med syersker i salen nå; de ute fra gangen hadde strømmet inn; hele gulvet stod fullt ^[191] med piker, som skremt lyttet på Karen Anna Hustads dype røst.

«Du kan være verre enn et ludder selv!» skrek Gyda.

I det samme traff Adolfines hånd kinnet hennes. – «Kaller du? Det skal du få for!» – «Slår du? Det skal du få *mer* for!»

Karen Anna slo armene om venninden og drog henne vekk. «Gå til sjefen, De!» ropte hun til mennesket, som nå sprang ut på gulvet. «Gå til Olaus, De! Men til dere jenter vil jeg si –» og hun snudde sig og møtte alle øinene. «Sauer har dere vært! Men det kan være det samme, om at dere herefter lar bli å snakke til henne, som har ødelagt Ladi! *For hun var en av oss*, om hun så har vært på tukthuset! Og det skal vi huske på, da! Og til henne dér snakker vi ikke! Men fins Ladi på jora mer, skal hun inn på verkste' her igjen – det er vi isammen om! Rekk op hendene!»

En liten skog av hender fôr i været.

Midt på gulvet stod den fremmede alene; pikemengden hadde dradd sig unda henne.

«Nå får du se, åssen du vil like dig på fabrikk herafter, da!» ropte Birgitte.

Noen gråt ... Det var Rakel Iversen. Rakel lå fremstupe over en stolrygg og gråt høit. –

Da kontrolløren kom frem i døren fra presseriet, hadde ikke arbeidet begynt ennå. «På plass!»

«Ja, nå ska' vi gå på plass,» svarte Gyda Hansen. «Vi sku' bare klemme sund e lus først, kontrollør,» –

Karen Anna skalv over hele kroppen; mellom ^[192] henne og sømmen la det sig skodde. Det var av glede hun skalv og ingenting så. Hun hadde snudd dem! Bare med ord hadde hun snudd dem! De hadde gått tilbake på det, de hadde gjort «i feber». De hadde fått en ny feber; og hun hadde gitt dem den. –

Et døgn senere fant to hesteletere Ladi oppe i skogen nord for Langåsen. Hun var så forkommen av kulde og sult, at hun måtte legges inn på sykehus. Men slik var stemningen blitt på verkstedet, at sjefene fant det rådeligst å ta henne inn igjen, da hun frisknet til. Den nye, framifrå flinke syersken blev sendt tilbake til Oslo ukedagen efter optrinet på salen.

«Nå er Hustad blitt *farlig*,» sa Gunner til broren.

Olaus tygget på tungen. Ja, Karna var farlig; det var ikke nytt for ham. Men de hadde funnet Ludovika i skogen, og det var ennå liv i det gamle skinnet. Han hadde ikke fått noens død på samvittigheten. Det kunde han takke to hesteletere for. I sitt hjerte takket han Karna.

[12]

^[193]Oktober kom med sludd og regn, med tøy og frost. Sjøen kravet sig langs stranden, østenvinden herjet i skogen, gater og veier blev hvite av våt sne og svarte igjen av leiret søle. Det var godt å være i hus – like gjerne kunde én sitte på systol som et annet sted! Pånytt blev arbeiderskene på fabrikk et lite samfund – det var slutt med sommerens flakking og med turer på skogstier de milde

høstkveldene; her var små lag av venninder, landsungdom, som holdt sammen, bypiker, som gjorde likeså; men på verkstedet følte de sig som ett og kanskje sterkere enn før.

Ladi Kristoffersen satt på plassen sin ved et av langbordene; og den første tiden var det om å gjøre for mange av syerskene å vise henne at hun var velkommen iblandt dem, – det var enda et par, som gjorde sig ærend til kvisten hennes og hadde med sig en pose kaffe og annet småtteri til en gammel kollega. Bare to lot sig ikke merke med at her var skjedd noe, som skulde sones for; den ene var Karen Anna Hustad, den andre var Ladi selv.

Ladi tedde sig som ellers. Hun hadde aldri hatt selskap med noen; når folk snakket til henne, eller til og med banket på døren og steg inn med ^[194]gaver, møtte de det lange, urørlige hesteansiktet med øinene, som så fremmed på dem. Hun stjal arbeidstid som før, gnudde og sydde i lokalet når det var tomt for andre. Det var bare, når Olaus kom inn og gikk runden mellom bordene, at hun løftet det tunge blikket og lot det følge ham, sålenge han vandret fra plass til plass på de utvendte føttene.

Den morgenen, den gamle jenten vendte tilbake, så Karen Anna ufravendt på henne, til hun satte sig ned og tok på med arbeidet. Da drog hun et langt åndedrag – nå var det på stell igjen herinne! Men med det samme merket hun også at hun ikke hadde noe usnakket med Ladi. Hun mintes den kolde vinterkvelden, hun hadde møtt henne og syntes synd i henne –. Ladi hadde ristet henne av sig. Ladi vilde være i fred; det var grunn nok til å la henne være det, nå også. Hun skyldte henne takk for at hun var blitt årsak til seiren, hun hadde vunnet herinne; men hun visste, at den takken var Ladi likesæl med. For Ladi var en rest av et menneske ... Hun var det nederste; hun var bunnfallet; hun var ropet fra en verden, som lot slike som henne forkrøple sig frem. Annet var ikke Ladi; så meget var Ladi ...

*

En kveld sist i oktober satt hun sammen med Birgitte Andersen på en av benkene i Arbeidersamfundet og ventet på at en agitator fra Oslo skulde komme på talerstolen.

Mange ganger hadde hun vært på slike møter og hørt folk fra fagforeningene agitere. Hun hadde ^[195]sittet og tenkt: ja, det er da riktig også, men –. Hun hadde

holdt igjen; hadde hun kjent et opprør som vilde frem, hadde hun kuert det. Det var noe annet, som ventet henne – noe med å sitte i en stue med vegger dekket med bøker – noe med en solstrand langt borte – noe med en mann, Karen Anna Hustad fra øian kunde være bekjent av.

Nå satt hun her og mintes de døde drømmene sine og krøp sammen i kulden fra de store veggene. Kom ikke Randem på talerstolen snart? Hun tok borti den magre hånden til Birgitte og hvisket: «Tror du, han er god?»

«Han er saklig og real. Jeg har hørt 'n i Oslo.»

Ja, han var real. – En liten, tynn mann, kunde vel være i førtiårsalderen. Uanseelig og uten fakter. Stod på katetret med hendene omkring lesepuften og snakket med jevn, rolig røst. Snakket om partiets opgaver.

Karen Anna lyttet, som hadde hun aldri hørt dem nevnt før.

Da han hadde gitt en utsikt over det som var gjort, og det som ennå stod igjen i kampen for bedre kår, steg farven litt i det skjeggulose ansiktet. Og før han sluttet – han hadde talt innpå halvannen time da – løftet han hendene en eneste gang ut imot den fullpakkete salen. Det var da han sa:

«Det kan være dem som svikter oss under arbeidet – folk, som går trøtt – folk, som får godt utkomme og glir ut. Men det er ikke *dem*, vi kaller våre verste fiender. Nei, de usleste vi har imot oss er alle dere som går likegla' og lunkne og kaller dere ved arbeiders ^[196] navn, men enda holder dere unda bevegelsen og ikke slutter op i rekkene som kjemper for dere, og har skaffet dere de goder, dere nyter godt utav, men aldri har rørt en finger for å erhverve! Det er slike folk som er dødvekten i bevegelsen vår; det er dem som sinker den og gir motstanderne våre våben imot oss! For likegyldighet er en snikende sott, som lammer oss i frihetskampen – i den største kamp, som har vært kjempet her på jora.»

Karen Anna var den siste som sluttet å klappe, da foredraget var forbi. Brennhhet i håndflatene, brennhhet i ansiktet reiste hun sig og stirret på døren bak talerstolen, da den lukket sig efter den gråklædde manns-skikkelsen.

«Nå går vi,» sa Birgitte.

Men hun stod.

«Ska' du *bli* her, Karna?»

Da snudde hun sig og så på venninden – så henne og sa: «Gå *du*.» – «Jeg skal

vel ikke gå alene?» – «Jeg vil inn og snakke med ham. Jeg – jeg har noe, jeg vil spørre om.» – «Da får du svinte dig, for han skal på Kaffistova med styret –»

Og Birgitte gransket Karna – blev litt blekere og sa sakte: «*Jeg* har stått i fagforeningen i tre år, om du vil vite det.»

Karen Anna nikket: «Ja, jeg har hatt som en tanke på, at du stod der.» – «Vil du melde dig inn, du?» – «Ja, nå melder jeg mig inn.»

Hun så gleden i Birgittes små øine – rørte ved hånden hennes og gikk fra henne opover salen. –

Fire-fem menn stod og snakket sammen i rummet ^[197] bak det store lokalet, da Karen Anna kom dit inn. Alle tidde og så på henne. Hun hilste med hodet til de kjente – snudde sig mot foredragsholderen og spurte lavt, om hun kunde få snakke med ham et øieblikk? «Jeg er Karen Anna Hustad; jeg er skredder på brødrene Strandes konfeksjonsfabrikk.» Mens hun sa det, blev hun tom oppi hjernen. Hvad var det, hun vilde si til den fremmede mannen? Som langt borte ifra hørte hun, han svarte, at han hadde knapt med tid, men –. Han skulde ut og spise med kameratene, men –. Hvis det ikke blev for vidløftig?

«Vi kan vente på dig på Kaffistova, Randem,» sa baker Nilsen. – En for en gikk mennene langsomt ut.

Randem så fort op på den høie piken; så bort. Hun stod litt lut; brystet gikk på henne. «Var det noe, De vilde spørre om, kanskje?»

Den lave, trette røsten hjalp henne til å se op. Det er det at jeg ... Det er det, at vi ...»

«Vi kan sette oss.» Han gikk til veggen, løftet frem en stol til henne; satte sig selv et stykke borte.

Hun foldet hendene og bøide sig over dem. «Jeg er en av dem, De snakket om ista. Jeg har vært av de likegyldige. Men det er blitt anderledes. Jeg vil gjerne være *med*.» – «De er ikke organisert?» – «Nei.» – «Da er det bare å melde Dem inn.» – «Ja.» – «Det er vel fler fagorganiserte på fabrikk?» – «Jeg tror da, det er noen.» – «De vet det ikke?» – «De snakker aldri om det.» – «Så?» – «Vi kommer ingen vei lel på konfeksjonen.» – «Så?» Han strøk ^[198] sig over pannen. «Ja, det er ofte dårlig stell på slike småbedrifter. Men det står jo til dere selv å endre det. Det er å gå på og holde ut, det.» – «Vi har så liten lønn. Vi er redd kontingenten – også om vi skulde bli *mer* arbeidsløs, i en sympatistreik eller

slikt. Vi har ikke mot på det.» – «Hvad lønn har dere?»

Hun fortalte det. Samlet sig og tenkte med nyver mellom brynene. De sydde pr. stykk; men det kom jo an på laget og kraften hos syerskene, hvad det kunde bli ... For A-jakker var det fem, femogtyve pr. stykk. B-arbeid blev mindre. For knickers to, femti. For småplagg tre til fire kroner. Selv kunde hun tjene litt over fem kroner dagen, når hun hang i. «Men det er da dem som bruker mer enn dagen på en vest.»

«Og det *lever* dere av?» – «Vi frister da!» hun løftet ansiktet, munnvikene drog sig litt opover. – «Og ellers? Dere har feriepenger?» – Da måtte hun smile helt ut: «Ja, *ferie* har vi nok av, både sommer og vinter! Vi slutter rett som det er for en uke eller to, eller også for en måned. Og så er det jul da – og påske og pinse. Feriepenger har vi aldri sett en øre av.»

«Og det finner dere dere i?» Han la hendene på knærne og bøide sig frem mot henne – de grå øinene hadde fått liv. «Men er dere reine fjols, da? Men i herrens navn! Når dere må sulte lel, hvorfor organiserer dere dere ikke?» – «Sulte gjør vi ikke, om vi ikke akkurat er *mett*. Det er som jeg har sagt – vi er redd å miste plassen vår.» – «Da har dere neigu ^[199] ikke bedre fortjent! Dere stemmer kanskje ikke med partiet, heller?» – «Det var svært få ifra oss som gikk og stemte siste gangen.»

Han så en stund på henne.

«Da har De en fin jobb foran Dem, frøken – jeg husker ikke navnet Deres?»

«Karen Anna Hustad,» sa hun med blikket i hans.

«Frøken Hustad. Da kan De *utrette* noe – er det så, De har viljen. Kall sammen kameratene Deres, få dem inn i organisasjonen, gå til sjefen og sett Deres betingelser!»

«Jeg har vært hos sjefen. Det blev til ingenting.»

Han hadde reist sig. Nå rev han høire hånd ut av lommen og fektet litt med den. «Det blev til ingenting – selvfølgelig! Hvorfor skulde han ta hensyn til en ... til e pen pike, som kommer tuslende alene og ber for sig? Han vet sgu bedre! Han vet De ikke har annet enn tomme lufta i ryggen! Men når *alle* kommer, da skal vi se litt på'n!»

«Alle? Det blir umulig ...» Hun stirret frem for sig, som så hun ut over de

bøide ryggene på verkstedet.

«Hvormange er dere?» – «Vi kan vel være en seksti-sytti stykker.» – «Få med Dem halvparten – få med Dem tyve, tredve damer. Dere blir snart fler, *står* dere.»

Hun hadde fått høi farve; tårene var så nær at øinene blev blanke av dem. «Ja, *stå* skal vi vel, har vi først reist oss,» sa hun skjelv, men høit.

«Dere er ikke alene, husk på det! Dengangen far ^[200]min meldte sig inn i organisasjonen, for førti år siden, da gikk han med medlemskortet i lomma som en tyv med tyvegodsset sitt. Og da de fikk rede på det på bruket, lel, fikk han avskjed på dagen. Åssen er det *idag*? Jeg tenker vi sier de er gla til, de får forhandle med oss! Jeg tenker vi sier vi er sterkere! Og vi skal bli de sterkeste, for vi er de fleste – det skal det ikke sjeni til å regne ut! Du trenger ikke være redd! Du har mer enn halve landet i følget ditt!»

Hun hadde reist sig. Han tok hånden hennes og klemte til om den. «Åssen har det båret til, at en som De har gått likegyldig så lenge?»

Hun holdt sig fast i hånden hans – slapp ham ikke med øinene. «Jeg – jeg har villet være en av *de andre*. Jeg har ikke villet kjens ved *mine*.»

«Stakkars lita,» sa han. –

Da hun tomlet ned den steile trappen fra bakgangen til porten, hørte hun de faste stegene hans bak sig. Og da hun hadde tatt farvel med ham under lykten utenfor den store bygningen, og gikk gatene hjemover, hørte hun dem ennå: hun var ikke *alene*.

Han hadde sagt, han kom til å stanse her i byen om tre uker eller så, når han var ferdig med turen sin nordover. Da skulde hun ha nytt å fortelle ham!

De hadde avtalt, de skulde møtes på Birgitte Andersens hybel. Hos Karen Anna var det rådløst – moren var blitt kleinere, hun lå det meste av dagen nå og hadde folk sittende ved sengen sin fra morgen til kveld. Sammen hadde vennindene lagt over hvem ^[201]av syerskene de skulde be komme på møtet: de solideste av skredderne, kamerater, de kunde stole på, og som det var lønt å snakke for. Karen Anna skulde forklare om saken; dagene før tenkte hun på det hver stund, mens hjertet rente til i brystet.

Tyve piker hadde de tilsagt. Alle hadde vært villig; de skulde møtes hos

Birgitte lørdag kveld for å prate om forholdene på konfeksjonen og felles interesser – slik hadde de to formet tilsigelsen. Bare den enogtyvende hadde de om fredagen ennå ikke varslet – til Rakel Iversen vilde Karna gå i hjemmet hennes. Rakel hadde trukket sig vekk fra alle kameratene i det siste – Rakel gikk sine egne veier; på verkstedet hadde hun med sig det nye testamentet, satt og leste i det i frokost-hvilen og var vanskelig å få ord av. Men Karen Anna trodde da, de skulde få henne med.

Da hun gikk bakkene opover mot Iversens hus fredag kveld, blev det for hvert skritt som mer om å gjøre at Rakel var villig. Alt, hun hadde hatt sammen med henne, våknet, hun kjente en heftig lengt efter å bli fortrolig med Rakel igjen, som de hadde vært det i godt og vondt årene opgjennem. Ja, det blev så sterkt, at da hun vadet i nysneen frem til Iversens hustrapp, syntes hun at nektet Rakel, da vilde noe av henne selv bli igjen utenfor i mørket ...

I gangen hørte hun snakk inne fra stuen: fru Iversens trette mål og en sint gutterøst. Så var vel kjøkkenet tomt ... Foran Rakels dør tok hun sig til hjertet: om det var så vel at Rakel var hjemme og alene! –

[202] Hun satt under lyset fra taklampen og skrev ved bordet foran vinduet. I det samme Karen Anna kom inn, la hun hendene flatt ut over papiret og så skremt op. «Jeg hørte ikke, du kom!» – «Jeg gikk stilt. For jeg vilde gjerne treffe dig alene.» –

Rakel hadde sopt papir og skrivesaker ned i bordskuffen. «Men – de har da ikke vunnet å kjøre plojen ennå!» – «Nei – det var tungt å gå, vet du. Men jeg måtte treffe dig i kveld.»

De tidde og så på hverandre. Med ett fikk Karen Anna tårer i øinene. «Du er da kommen så bort ifra mig, Rakel, at! Det er da snaut, vi ser hverandre mer!»

Den andre snudde ansiktet vekk. Hun var blitt så tynn i håret ... Det skilte sig allesteder, så den hvite hodebunnen lyste frem.

«Men – vi er da *venner*, Rakel?» – «Ja. Vi er da det ...» – «Du – du er da ikke fremmed for mig, Rakel?» – «Vi skal elske hverandre.» – «Ja – vi har da holdt isammen alltid, du og jeg?» – «Vi skal forlate alt og følge Ham.»

Karen Anna satte sig på divanen. Hun kunde ikke komme frem med det, hun hadde å si ... Det vesle, bleke ansiktet til Rakel var som dødt; bare de store øinene flakket.

«Satt du og skrev?» – «Ja ... Jeg skrev litt. Jeg skriver til ham om kveldene. At han må omvende sig.» Et nu festet hun blikket på Karen Anna. «At han må omvende sig før det blir forsent.» – «Har du fått adressen hans?» – «Adressen hans?» En undring gled over de veke dragene, som skjønnte ^[203] hun ikke ordet. «Jeg har skrevet, at det er jeg, som har tilgivelse behov. Jeg bad Gud, Han måtte hjelpe mig i synden; jeg har besmittet navnet Hans med en ugudelig bønn. Jeg vet ikke om det er tilgivelse for det. Tror du det er tilgivelse for det, Karna?» – «Det er vel tilgivelse for *alt*.» – «Tror du det? Ja, det står da, at om syndene våre er røde som blod, skal de bli hvite som sne.»

Karen Anna reiste sig – satte sig på en stol, vekk fra divanen. Dér hadde Rakel ligget – dér hadde det skjedd – dér hadde blodet hennes flytt ...

«Har du hørt fra Edvin, Rakel?» – «Hørt fra *ham*?» Hun rykket til i hele kroppen. «Jeg vil da ikke høre ifra ham! Om han kom, da vilde jeg ... Vik ifra mig, vik ifra mig! Og om han prøvde kysse mig, da skulde jeg ...» Hun bøide sig frem, la pannen ned mot armen og ynket sig.

Karen Anna strøk henne over hodet; fort drog hun sig unda kjærtegnet. «Du skal ikke røre mig! Ingen skal røre mig!»

Så langt var det kommet med henne ... Det blev så tungt inni Karen Anna, som sank en stein gjennom brystet. Likevel tok hun enda en gang bort på henne, tok Rakels hånd og holdt den i sin. Det sitret i den, men hun fikk beholde den. «Du går rent for alene, Rakel! Du snakker da ikke med noen lenger! Nå – nå er jeg kommet for å spørre, om du vil være med til Birgitte imorgen kveld? Anna kommer, og Ingebjørg og Gyda og Berta og Gina og Olga og Mally og Jakoba og enda fler. Og du vil da komme, du også? Vi skal holde møte.»

^[204] Rakel rettet sig op; hun så våkent på Karen Anna. «Er det vekkelsesmøte?» – «Nei – ja – en kan kalle det så, også ... Birgitte og jeg vil få skredderne til å melde sig inn i fagforeningen. Så det kan bli trygt for oss,» – «Å,» Rakels munn drog sig op ved arret. «Fagforeningen har dyrets merke. Det sier mor din også.» – «Har du hørt slikt tull, Rakel!» – «Det sier du, for du ikke er oplatt. Du har ikke nåden. Du går i mørke.»

Nå bøide Karen Anna sig frem og snakket inn i det slappe, stille ansiktet på andre siden bordet. Hun minte Rakel om lønningene på fabrikken – om usikkerheten de levde under – om de lange, arbeidsløse ukene, om gjelden, de

kom i. Om gamlehjemmet som ventet på dem, når de en dag var trådslitne og ikke orket lenger. «Og det er alt vi har å se frem til, det er målet, vi sliter for hver evige dag – annet har vi ikke å holde liv i oss for, slik vi har det nå! Bare for at vi er fjols og ikke har fremferd! Bare for at vi ikke har mot! Og ikke fortjener vi bedre, heller, når vi ikke går inn i rekkene og står sammen med kameratene våre hele landet over!» Øinene lyste på henne – her var én til, herinne. En, Rakel ikke så, men som *hun* kjente og holdt sig fast i! «Og du kan ikke undslå dig, Rakel! Du vil ikke la mig gå alene dit imorgen kveld! Du og jeg, som har holdt isammen siden vi var små!»

Rakels øine flakket op mot lampen, forbi Karen Anna, ut i rummet. Hun reiste sig og gikk til kommoden, drog ut den øverste skuffen, tok ned i den og løftet noe op med begge hender.

[205] Hun stod med hendene fulle av papir ...

«Her ser du alt, jeg har skrevet til ham. Og jeg skal ikke slutte, før han har omvendt sig. Han skal bli frelst, han også. For Gud elsker ham. Og når jeg skriver det til ham og ikke avlater ...»

Hun fikk travelt med å legge brevene på plass igjen. Da hun hadde skjøvet inn skuffen, så hun sig urolig omkring. «Klokka er vel mange nå?»

Karen Anna stod op. Rakel vilde være fri henne ... Rakel vilde, hun skulde gå ... Hun rakte hånden ut: «Bli med mig imorgen da, Rakel!»

«Jeg har ikke tid. Det ser du vel.»

Armen hennes sank. Det var rådløst! Rakel hadde flyttet bort i en verden, dér ingen kunde nå henne mer. –

En tåreløs gråt brente i brystet, da hun gikk hjemover i den dype sneen. Hun hadde tapt i kampen med Rakel; livet hadde dradd Rakel under. Den gamle skyldfølelsen vilde frem – men hun skulde ikke vildre sig bort i den! Hun skulde ikke se bakover lenger! Hun var *løst* nå – om det så var fra Rakel!

*

Det blev så fullt på det lange, smale værelset, dér Birgitte Andersen bodde midt nede i byen, at de siste som kom måtte sette sig på gulvet med veggen til ryggstød.

Karen Anna hadde fått plass midt på den åklædekte madrassen ved

kortveggen, bak et lite, blankt messingbord. På begge sidene av henne satt så mange som Birgittes natteleie kunde rumme.

^[206]Jakoba talte over med utstrakt pekefinger: «Nå mangler vi bare én.» – «Rakel kommer ikke.» Karen Anna så ikke op fra papiret, hun hadde liggende foran sig. – «Nei, det er vel greit – hu' er da blitt skjør, folk!» Gyda slengte med hodet. «Hu' går og prater høit med sig sjøl midt på lyse dagen!» – «Å er det du sier!» – «Kanskje hun kommer med siden, hun som de andre –» Birgitte satte sig på en skammel bortved ovnen. «Vi er da tyve stykker, vi er da ikke *få*. Nå får du starte, Karna!»

Det blev stilt; alle så på Karen Anna Hustad. Hun senket øinene, tok et dypt åndedrag, bøide sig ned over papiret på det lave bordet; og begynte å lese høit det, hun hadde skrevet ned igårkveld.

I førstningen snublet hun i ordene og måtte ta somme op igjen. Da blev hun ergerlig, og siden gikk det bedre. Noe av det som stod på papiret, hadde hun sagt til Rakel; mer hadde hun satt til; og meget hadde hun tatt ut av Randems foredrag. På slutten svedet hun: de var så tyste. Om det vilde gå her som det hadde gått oppe hos Rakel? Derfor for blodet til kinnene hennes, da hun efter de siste ordene: «La oss slutte oss sammen og melde oss inn i organisasjonen og gå til Olaus og Gunner, så de får vite, vi ikke vil arbeide for sultelønn lenger» – hørte Gina Flinks skarpe mål:

«Ja, det *gjør* vi!»

Et par klappet i hendene; de fleste var så tatt, at de ikke rørte sig.

Så snakket Birgitte litt: det var aldeles for galt, de ikke allesammen for lenge siden hadde meldt ^[207]sig inn i fagforeningen. Da kunde mye vært vunnet, og mye elendighet spart! Men bedre sent enn aldri, vet de! Og når hun tenkte på den siste julen, på hele den måneden uten arbeid ...

Ja, når de *tenkte* på ... samtidig talte fler i munnen på hverandre, med ansiktene vendt mot Karna. Enn den våren, de arbeidet til over ti om kvelden i tre uker, og Gunner kom dragendes med unge Meyer ifra Bergen og gikk rundt på verkstedet og pratet og sa at ja dette var overtidsarbeid, da, men så tjente skredderne hans godt også, da! Akkurat som om de hadde fått en tøring mer pr. stykk for det! – Og festen han hadde holdt for dem det året, han fylte femti! Da både han og fruen gjorde sig små og bar omkring smørebrødfatene selv, og

Gunner holdt tale og sa han takket dem *især* for han visste, tilfredsheten var gjensidig!

«Åssen kan han vite annet, når vi støtt holder kjeft?» spurte Birgitte,

«Nei, nå faller vel øra av ham!»

«Ikke var det nok med smørebrød heller,» sa Anna Kleve. «De var da så små at. Jeg var slettes ikke mett på festen, jeg for min del, når vi skal *snakke* om det!»

Og *den* vinteren og *den!* Og husket de den høsten for to år siden, da tre skreddere blev sagt op, for at tre jenter av familien skulde ha plassene? – «Men de reiste hjem! Det var alt, Olaus fikk igjen for familiekjærligheten sin! De vilde heller stelle kuer!» – «Å for *det*, så har vi vært kuer go'e nok, *vi!*» –

Birgitte kom frem med papir og blyant. Alle ^[208]skulde skrive navnene sine på blokken her – alle, som vilde melde sig inn. Under ett skulde de melde sig inn i organisasjonen og så fort råd var.

«Og så får vi velge tre som skal gå til sjefene og sette betingelser,» sa Karen Anna.

Mange blev blekere. Sette *betingelser* ... Gyda lo høit: «Ta i og dra! Hundre kroner uka!» – Da lo de andre også – på noen minutter var verden blitt omsnudd! Ja, nå skulde det bli vrient å være Olaus! Og Gunner og den fine fru hans! Og hvad vilde hele byen si?

Birgitte gikk fra plass til plass med blokken; alle skrev navnet sitt uten å drøie. Det viste sig, det var ikke andre enn hun selv og Jakoba, som var organisert fra før. – Latter og sjau over det hele.

«Nå får vi snakke alvor og bli enig om, hvad det er rimelig å forlange i pålegg,» sa Karen Anna.

Men det hadde de vanskelig å forlikes om. Noen vilde ta svært i – andre mente, det vilde være klokere å gå forsiktig frem. Men foruten lønnpålegg vilde de ha slutt på det uvesenet med å varsle stans ved fabrikken *dagen før* – det var alle sams om. Og det kunde vel hende, de ikke vilde godta stansen heller! Ja, det kunde jamen hende, det!

«Og ferie med feriepenger vil vi ha,» sa Karen Anna.

De slo hendene sammen – nå stod ikke verden til påske!

Da var det én som spurte: «Men om han nå ikke *vil* da?»

Ansiktene blev med ett betenkte.

[209] «Vil?» Birgitte blåste. «Da streiker vi.»

Det blev helt stilt.

«Vi får av foreningskassen,» sa Karen Anna. – «Det blir vel ikke stort?» – «Hvad får vi, når sjefene lar oss «streike» i ukevis da?» – Nei, det var da sant, også ... «Men om han *nekter*, da?» – «Da blir fabrikken blokert.»

Det visste de hvad var. Snekkerfabrikken hadde vært blokert for tre år siden.

«Det tok knekken på snekkeren,» sa én.

«Det skal mer til å ta knekken på brødrene,» svarte Birgitte. «Men du vet de vil *kjenne* det, og akte sig neste gang!»

«Ja – du vet det ...»

Tanken på at Olaus og Gunner skulde *kjenne* noe, satte dem i humør igjen, stemningen i det overfylte rummet blev høi, de spådde og fablet og vitset. Et gjerde var brutt ned, de var ute på gressganger, de ikke så slutten på – øinene skinte, de lo av ingen ting. Bare Ingebjørg Dale satt utenfor; men hun hadde tatt papiret, Karna hadde hatt liggende på bordet. Med halvåpen munn leste hun det, Karna hadde sagt.

Da de skulde velge tillitskvinnene, som skulde gå til sjefene, kom Birgittes og Karnas navn straks på alles leber. Men de måtte ha én til – ja, minst én til. Og venninder foreslo hverandre – noen hvisket sammen, andre var djervere, nevnte navn høit og anbefalte dem: «Mally er mindre redd han Olaus.» – «Gina lukker ingen munnen på.»

Den tredje skulde helst være en landsjente, sa [210] Birgitte. De fleste skredderne var fra landet, de måtte ha en representant, ellers var det uvisst om de fikk dem med siden, også.

«Gyda er født i Vardal,» sa Berta Flink.

Karen Annas blikk under de mørke øiehårene gled snart over Gyda; så sa hun fort: «Det er Jakoba også; og hun er eldre.»

Gyda blev rød, bøide hodet og jepte litt. Karen Anna så det og blev rød selv. Men det hun hadde sagt, hadde hun sagt ... Det måtte ikke være noe å utsette på de tre, som skulde gå til sjefene. Det måtte være arbeidersker, det stod respekt av.

Da sa Gyda selv: «Gunner blir olm, bare han ser tryne mitt – det er ikke verdt å tirre stakkaren. Vi velger Jakoba. Du kan da *prate* Vardøling også, vil du, du Jakoba!»

Karen Anna så stort på henne. Gyda var *fin* ...

Jakoba undslo sig. Men litt etter var hun valgt og smilte med alle de nye tennene og tok imot. Sammen skulde hun og de to andre legge over, hvad de skulde forlange. Efterpå skulde alle møtes her igjen for å godta resultatet. Og neste lørdag etter arbeidstid skulde de gå til «de små brødre». Så hadde de søndagen å komme sig på, også!

Alle tok hverandre i hånden, før de skiltes. Det var en munter avskjed, hjertelige nikk og faste håndtrykk – tyve lykkelig sammensvorne, som i småflokker og arm i arm drog opover Storgaten i måneskinn. –

Det varte lenge, før Karen Anna sovnet den kvelden.

Hun hadde stelt moren til natten – det var ^[211]femte døgnet, moren ikke hadde reist sig av sengen nå. Det blev vel til de måtte budsende doktor. Om det bare var så vel at de kunde utsette med det til over denne uken! Å fortelle moren, før hun blev likere, om det hun nå hadde fore, det var ikke å tenke på. Og det var en stor lette ...

Hjertet slo. Som en søt, sterk hemmelighet lå minnet om møtet på Birgittes hybel innved det. Det var *hun* som hadde fått det til. Det var hun som hadde talt for kameratene. Snart skulde hun stå på kontoret hos sjefene sammen med de to andre, og da skulde Olaus få vite at nå hadde de ikke lenger «tomme lufta» i ryggen.

Hun tenkte på Randem. Da husket hun ikke klart hvordan han så ut. Det blev til en skikkelse med lys omkring – noe vakkert og stort, hun skulde møtes med en dag og ikke lenger være fremmed for.

[13]

^[212]Birgitte Andersen hadde snakket ut. Hun foldet sammen papiret, hun hadde lest op av, og stakk det i vesken. Bak henne, nærmere veggen, satt Karna

og Jakoba. Foran henne ved skrivebordet begge sjefene.

Olaus tygget på tungen. De små øinene var blitt helt mørke – han flyttet dem langsomt fra det ene kvinneansiktet til det neste.

Gunner reiste sig fra stolen. «Det er ikke *mer* dere forlanger da?» Han lo kort. – «Nei, det er kravene våre.» – «Damene kommer på egne vegne?» –

Birgitte snudde hodet og så på de to andre. Karen Anna sa:

«Vi har organisert oss.»

Stolen under Olaus skrek i gjengene; han hadde bøid sig frem over skrivebordet.

«Dere har meldt dere inn i fagforeningen?» Gunner blev blekere under fregnene. «Ja – det står naturligvis enhver fritt.» – «Vi tenkte det,» svarte Birgitte. – «Det er dere tre som kommer med forlangende da?» – «Nei, vi er fler.» – «Vi er mange.» – «Hvor mange?» – «Det er ikke godt å si. Det kan komme nye hver dag.» – «Dere vil ikke ut med tallet?»

^[21.3] De tidde.

«Neinei. Det blir på en annen metode herefter da.»

«Ja,» svarte de samtidig.

«Kan jeg få låne papiret ditt, Andersen?» Olaus så op. «Vi får notere disse tallene. Vi får notere dem ned.»

Birgitte åpnet vesken og rakte frem lappen. «Vær så god. Du kan beholde den for mig.»

«Takk, tuppa mi.» Olaus smilte, foldet ut papiret; de korte, bustete brynene småskalv, mens øinene gikk over notater og tall. «Pålegg på alle plagg, ser jeg. For Oxford-buksene også. Dem syr vi utenfor fabrikken, ja.»

«Det har hendt, vi har sydd dem på verkstedet også,» sa Jakoba.

«Ja, dere har vært nidkjære! Dere har vært om dere! Dere er mye til damer!»

Pikene så på hverandre. Gunner var så sint, at røsten hans sprakk ...

Karen Anna rørte på sig; så reiste alle tre sig på én gang.

«Vi vil gjerne ha svar så snart som mulig,» sa Birgitte. «Det går ikke, som det går nå lenger.»

«Nei, det gjør vel ikke det, Andersen?» Olaus drog ut en skuff, og la papirlappen ned i den. Låste skuffen med en nøkkel på knippet. Stakk knippet i

baklommen. «Men – vi arbeider ikke om søndagen her på kontoret. Vi gjør ikke det, nei.»

«De skal få svar idag fjorten dager,» sa Gunner. «Dette er en alvorlig sak.»

[21.4] Han var roligere, nå. De så på ham og nikket. Stod litt, for om mer skulde bli sagt. Men Olaus satt taus med hendene foran sig på bordet – tommelen mellom peke- og langfinger. Gunner tidde, han også.

Så bøide de hodene til farvel.

«Godkveld, tuppene mine,» sa Olaus.

Gunner bukket. Og straks efter var de alle tre ute i den hvitkalkete gangen. –

Hvordan det hadde gått? Det var ikke lett å si ... På veien nedover Ramstadbakken la de ut om inntrykkene sine. Gunner var blitt gal på dem, det blev de snart enig om. Men han hadde fått en støkk også, mente Jakoba – han hadde blitt grå i det fregnede opsynet! – Det kunde være bråsinne, også! – Men det var *Olaus*, det kom an på! – Og *han* hadde smilt til Birgitte, da han fikk papiret! – Men han var leiest, når han smilte! – Ja da var han *farlig!* – Men han hadde ikke smilt mer enn den ene gangen! – Nei, det hadde han ikke. Olaus hadde vært svært så alvorlig. Han hadde ikke rørt et lem, da Birgitte leste op lønnsforlangendet. – Jo! En gang hadde han nikket på hodet! – Når var det han nikket på hodet? – Jakoba trodde det var, da Birgitte ramset op betalingen for småplaggene. Kanskje det hadde snertet ham!

De drev lenge sammen i gaten og snakket, snart med tvil og snart med håp. Det blev drøie dager, de som nå kom! Fjorten dager! Men – det var da ikke noe å kalle sammen nytt møte for, dette? Det var da ikke noe *resultat*? Nei, det var det ikke. De [21.5] blev forlikt om å fortelle de andre sytten på verkstedet, at ingenting hadde hendt ennå; men at de skulde møte på kontoret den 30te klokken syv.

Det var ingen hemmelighet lenger på fabrikken, at tyve av syerskene hadde organisert sig. Både den ene og den andre av kameratene hadde vært borte hos dem og spurt, om det var sant, da? Og de hadde gjort sitt for å få flere med. Ennå var de ikke blitt fler – men det var mange, som så betenkt ut – Gyda hadde sagt hun trodde, Gunhilde spekulerte på å melde sig inn. Det kom an på hvordan det gikk om fjorten dager!

«Ja – åssen vi skal få den tia til å *gå!*» undret Birgitte.

Da stanste Karen Anna op og drog hånden fort ut av armen hennes.

«Men jeg er da ikke vel bevart! Jeg må da hjem! Mor hadde tatt på å brette sig, da jeg gikk imorges! Jeg må da springe, jeg!»

«Hvad sier mor din da?»

«Jeg har ingenting sagt ennå, vet du. Hun får da bli bedre først.»

Jakoba og Birgitte så på hverandre. De visste, det vilde ikke bli greit å være Karna, når Kari Hustad fikk vite, hun var organisert.

«Gyda sa, hun trodde hun fikk sparken hjemme, om hun noengang kom ut i streik,» sa Jakoba. – «Det vilde vel være gunstig for henne, det.» Birgitte lo. «De eter henne da levendes op, foreldrene hennes!» – «Hun henger med mora, det er rart, men. Den fantekjærringa!»

[216] «Ja, det er rart ...» sa Karen Anna langt.

Og da hun sprang op gaten til hjemmet, undret hun, hvad hun hadde blitt til, om hun hadde fått styrt sitt eget liv slik som Birgitte og Jakoba. –

*

Rundt morens seng stod Jørgine Kårstad, Eveline og enda to kvinner av menigheten. I det samme hun kom inn, løftet en av dem hånden og sa: «Gå stilt!»

Hun blev stående. Eveline stiltret bort til henne på tå og hvisket: «Hun har forandra sig. Vi har sendt bud på Vangensten.»

Karen Anna gikk frem til sengen. Moren lå med lukkede øine og pustet tungt og kort. Hvad var det med ansiktet hennes? Som hadde en hånd strøket over det og tatt med sig hollet. Alt var innsunket – kinn og hake og øine. Bare nesen stod stor og som alene i det.

Forferdet flyttet hun blikket og møtte Jørgines. Og Jørgine nikket til henne, stakk i å gråte, hvisket: «Bed med oss, Karen Anna, bed med oss!» –

Ute i kjøkkenet sank hun ned på en stol og gjemte ansiktet i hendene. Hun hadde ropt «mor» – og moren hadde ikke hørt det. –

Da doktor Vangensten kom og hadde undersøkt den syke, så han sig om i stuen. Fler kvinner hadde kommet til – noen satt borte ved bordet, skomakerenken hadde tatt gyngestolen og flyttet den nær sengefoten – Eveline stod bak hodegjerdet, fru Kårstad glattet laknet under de urørlige hendene.

«Hvor er frøken Hustad?» spurte han. – «Hun [217]skulde koke en kaffidråpe

til oss – hun er på kjøkkenet.»

Han gikk ut til henne. Hun hadde nettop løftet låkket av kjelen, dampen stod op imot det varme ansiktet. «Å – er De kommet?» – «Jeg har sett på Deres mor. Det er ikke rare greiene, frøken Hustad.» – «Men – men hun *dør* da ikke?» –

Han så ut av det lave vinduet.

«Jeg skal gi henne en kamfersprøite. Og jeg skal komme igjen om et par timer. Men jeg er redd, jeg lite kan gjøre.» – «Hun hører ikke, vi snakker til henne?» – «Nei. Hun er uten bevissthet.»

Uten bevissthet ... Karen Anna så vantro på ham. «Mor, som er så sterk! Hva er det, da?» – «Hun har jo lenge gått med den nyresykdommen. Ja, hun har vært et usedvanlig sterkt og motstandsdyktig menneske. Det er inntrådt en forgiftning, antar jeg. Det ender ofte slik med den sykdommen.» – «Er det *slutten*, da?» – «Det ser så ut.»

Hun så ned for sig og tidde.

«Deres mor er jo gammel. Kommer det så uventet på Dem?» – «Jeg har aldri tenkt, mor skulde dø – på lenge. Hun, som er så sterk.»

Det kom noe barnslig og fortapt over den høie pikeskikkelsen – det gjorde henne så kvinnelig, så *nær* ... Som engang før bultet hjertet til i ham. Litt kjøvd sa han: «Jeg skal gjøre det, jeg kan. Jeg skal gjøre alt, jeg kan. Skal alle disse menneskene bli derinne?»

«Ja.» Hun stivnet til, vendte sig mot komfyren. «Nå skal de ha kaffe.» –

[218] Hun gikk mellom dem og sørget for at de fikk det, de skulde. Innimellem var hun borte ved sengen og så på moren. Hun lå som før – hun hadde ikke flyttet de store hendene en tomme ... Men hun pustet ikke så tungt lenger, syntes Karen Anna. Sommetider bad en av kvinnene høit; da bøide de andre hodet og rugget sakte med overkroppen. Hun i sengen hørte ingenting ...

Da doktoren ved titiden kom tilbake, satt hun ved morens føtter. Han løftet den sykes hånd og lukket fingrene om håndleddet. La det fort ned – skjøv op morens øielåkk og bøide sig over øiet. Rettet sig op.

«Hun har fått en lyd i halsen,» sa Karen Anna. Han nikket – blikket hans hvilte i hennes; og hun skjønte hvad det sa, det milde blikket. Det kom en liten klagelyd over lebene hennes.

«Vi sier det da til henne, at Herrens time er kommet for a Kari; men hun vil ikke høre på oss, stakkar,» – «Og den syvende engel utøste sin skål i luften og en høi røst utgikk fra templet i himmelen, fra tronen og sagde: Det er skeet. Men hun vil ikke høre på det, stakkar.» – «La oss synge, venner! Vi tar den om brudgommen, vi tar to vers.»

Doktor Vangensten løftet hånden og stanste Evelines høie røst, som alt satte i.

«Her skal være stille! Det sømmer sig best, når et menneske skal dø.» Og han snudde sig mot Karen Anna: «Skal jeg be dem gå? Jeg kan bli hos Dem, til det er over.»

Hun tok sig over pannen og øinene, reiste nakken ^[219]og så på ham og på de andre, som stod tett bak ham.

«Nei –» sa hun langsomt. «Det er med mors vilje, de er her. De står henne nære. Hun vil ikke, de skal gå. Det er *dem* som er *hennes*.» Og som for å bekrefte ordene, reiste hun sig, strøk over morens hånd og gikk vekk fra sengen.

Det lyste seiersglad til i kvinneøinene, flokken flyttet sig frem forbi doktor Vangensten, sluttet krets om den døende og stemte i med høie, henførte røster:

Da merker du, at kongen er dig nær,
så du kan give lukt av åndens frukter!
Men han med korset også hos dig er
og som en kjærlig fader dig optukter.

Da holder du ham for din beste venn,
din deiligste, ja rette Kofedrue!
Han elsker dig, du elsker ham igjen,
I bliver ett i kjærlighetens lue ...

Den gamle enken trengte sig frem til hodegjerdet og bad med løftede hender:
«Ta imot søster Kari, nådige Gud, åpne porten for henne, tilgiv henne alle hennes synder for lammets skyld!»

Mange gråt – Eveline sank på kne og tok op igjen: «O, nådige Gud, o, nådige Gud!»

Doktoren hadde satt sig på en stol ved utgangsdøren. Karen Anna så det bleke ansiktet hans rykke og dra sig sammen i pine. Og det kom noe hardt op i henne, et øieblikk tenkte hun ikke på moren. La ham sitte og se det! La ham høre det! Nå kan han få vite, hvordan vi har det! Nå kan han gå hjem ^[220]til den pene stuen sin, og prøve hvad han har visst om menneskene!

Da reiste han sig med ett, gjorde en håndbevegelse: hun skulde gå frem til sengen.

Moren hadde åpnet øinene vidt. Det var unge, store øine ... ja, større enn hun noengang hadde sett dem.

«Mor!» ropte hun.

Straks efter løftet legemet under teppet sig i en bue fra lender til bryst, stod et sekund og dirret – sank flatt ned.

Ennå stod øinene åpne; men de hadde ikke blikk lenger.

*

Eveline hadde budt Karen Anna å ligge oppe hos sig, til den døde var blitt ført på kapellet. Men hun blev i hjemmet, lå på flatseng ute i kjøkkenet, gikk ikke på arbeid de første dagene; tok imot alle som kom, førte dem til sengen, løftet klædet vekk fra morens ansikt og lot dem se det, de ønsket: Kari Hustad i den evige søvn.

Hun ordnet med blomstene, som blev sendt fra vennene og hennes egne kamerater og fra folk, moren hadde vasket for. Det var mest krysantemum, den bitteremne lukten av dem fylte stuen. Når lysene i stakene ved hodegjerdet hadde brent ned, skiftet hun inn nye.

Føttene gikk sig trette; hendene gjorde arbeidet, de skulde: sydde sørgeklær, laget mat; lebene svarte på spørsmål og sa takk. Ut på natten kom en blytung søvn og tok henne vekk fra alt.

^[221] Det var ikke før hun vendte hjem til den øde stuen, efter at hun hadde fulgt kisten til kapellet, at det nådde helt inn i henne: hun var alene.

Hun blev stående midt på gulvet. Her var ikke lyd å høre. Hun spente øret: den svake tikkingen fra uret over morens seng hadde tystnet. Farens sølvklokke hang på spikeren og tidde.

Da var det som rant stillheten efter lyden, hun så ofte hadde lyttet frem, gjennom henne som en flod og tok med sig atterklangen av alle røstene: Evelines diskant – snekkerens, da han sa: Hvit kiste, ja ... Doktor Vangenstens: Hvis jeg kan være Dem til noen hjelp ... De sank ned i stumheten, og hun kjente det, som måtte hun selv synke. Det var én som hadde *levd* herinne – én, som hadde fylt rummet med kraft av sig selv. En, som var sterk og hel og aldri vek ...

Morens navn presset sig frem mot strupen – som forvillet så hun sig om, tomlet bort til den gamle sengen, kastet sig gruve over den, med de tomme armene bredt ut. –

[14]

^[222]Atter satt de tre arbeiderskene inne på fabrikkens sjefskontor.

Karna var tynn og svartklædd ... Hun lignet en sorgens engel. Olaus gav sig tid til å tenke det, før han tok fatt på det egentlige. Han kremtet, så bort på broren som stod ved vinduet; og vendte sig mot pikene.

«De vil gjerne ha svar? De har ventet? Men vi måtte ha vår tid, ja; vi måtte spekulere; vi er ikke urimelige, men vi måtte overveie. Vi måtte gjøre overslag.»

Birgittes ansikt lysnet; hun satte sig bedre til rette på stolen, prøvde få tak i Karnas blikk. Men Karen Anna så ikke på noen. –

«Og det er så at vi er villig til å tenke over disse sakene – disse kravene da, Gunner og jeg. På nyåret. Når vi begynner en ny avregning og har gjort op status. Vi er villig til å legge på visse plagg, vi er muligens villig til å forhøie enkelte lønns-satser, hvis forretningen kan bære det. Det blir summer – krrr.»

«Men vi lar oss ikke tvinge!» Gunner tok et skritt frem. «Hvad vi gjør, det gjør vi av imøtekommenhet ^[223] mot gamle arbeidersker. Vi har en privat bedrift – vi driver privat. Min bror dér og jeg har arbeidet konfeksjonen op fra systue til fabrikk. Vi har skapt rørelse her på stedet, vi begynte for tredve år siden, vi har hengt i til alles beste i tredve år. Og vi tenker ikke å ruinere hverken oss selv eller andre.»

«Vi tenker på alles beste, tuppene mine.»

«Og hvis det er så –» Gunner tvinnet urkjedet sitt om fingren – «at skredderne akter å sette ben for oss, så har vi utveier. Vi kan flytte bedriften lenger op i landet. Vi kan flytte den vestover til kysten. Vi har overveiet det. Tomten og bygningen er salgbar. Vestover, ved kysten, er det gode arbeidsvilkår, som vi vet.» Han så på broren.

«Men det ordner sig,» sa Olaus. «Det ordner sig her på plassen.»

«Å blir det for ordning da?» Birgitte stirret på ham. «Det er det vi vil vite.»

«Skal få vite det, Andersen. Vi er på veien, tuppa mi.»

«Ja. Vi er lovt svar.»

«Det endelige svar skal dere få, når status er gjort op.» Gunner så ut av vinduet.

«De skal få svar idag.» Det kom tyngde over hele Olaus, stolen skrek under ham, han støttet hendene mot armlenet: «Det blir så, at den som vil arbeide med tillit til sjefene, møter på verkste' på mandag. Den som ikke har tilliten, slutter på mandag. Det er fjorten dagers opsigelse; vi betaler ut fjorten dagers lønn efter overenskomst. Det blir en utgift for oss; ^[224]men vi betaler. Vi tenker på alles beste og bedriftens vel.»

«Da blir det mange som slutter!»

«Vi vil ta det som kristne, Karna.»

«Vi tar det som sjefer. Vi er forberedt. Vi har alltid hatt rikelig med tilgang på arbeidskraft, Hustad. Det er ingen forandring å spore; tvertimot.» Gunner tok et papir ut av brystlommen. «Vi har undersøkt forholdene. Det sitter kvinner overalt i bygden, som ønsker arbeid hos oss. Også her i byen har vi supplikanter. Også i andre byer. Vi har tyve øvete syersker, som er rede til å ta fatt. Men vi må saktens ta inn mange fler? Tyve forslår ikke?» Det glimtet til i de lyse øinene – han flyttet dem fra den ene til den andre av pikene.

De så på hverandre. Han hadde fått greie på tallet ...

«Vi går i streik!»

Karen Anna snudde sig mot Birgitte som sa det. Det var gråt i røsten til Birgitte ... Høit og heftig sa hun selv: «Ja, vi streiker. Og vi skulde aldri gitt dere fjorten dager til å stelle til fanteri på! Og åssen skal vi ha tillit til dig, Olaus? Vi vet åssen det går, når du «tenker over»! Det går årevis, det, og allting blir som før! Nei, vi er blitt klokere nå.»

«Ja –» hvisket Jakoba. Og Birgitte tok op: «Vi er blitt klokere.»

«Det skal vise sig, hvem som er de klokeste, Hustad! Det blir dem som møter op på mandag! Det kan du hilse og si ifra Gunner Strande.»

«Vi tar ikke imot noen hilsen! Vi vil ha kravene ^[225]våre antatt. De er ikke urimelige, – de er heller mindre enn rimelig er.» Karen Anna reiste sig. «Vi

holder møte imorgen hos Birgitte Andersen – om de skulde betenke dere, så er det telefon i huset, hun bor hos kjøbmann Osa. Vi er der imorgen kveld, om de har noe å si oss. Eller så tar vi streiken.»

Hun kjente kameratenes øine på sig – som gjennom en lett skodde så hun brødrenes ansikter. Hun var så lett i kroppen, som stod hun ikke på gulv – en kraft vilde løfte henne op ...

«Vi arbeider ikke om søndagen.» Gunner hermet svakt brorens mål.

«Men de *tenker* kanskje, om det så er på en søndag?»

Karna var fager å se på der hun stod ... Vårherre hadde skapt henne. Ramsvart i håret, svart hele veien. Men med roser på kinn og blå i øinene som – blå, som ... Olaus snudde hodet vekk.

«De har konferert med ledelsen i Oslo?» spurte Gunner plutselig.

Karen Anna åpnet lebene for å si nei; da møtte hun skrekken i Jakobas blikk. De skulde underrettet ledelsen i Oslo!

«Vi vet hvad vi gjør,» sa Jakoba.

Gunner smekket med tungen.

«Og de vil ikke gå med på betingelsene våre da?» Birgitte skakket på hodet og var bønnlig.

«Nei, det hører du vel!»

«Vi har diverse planer, Karna. Vi må områ oss, tuppene mine. Kommer tid, kommer råd. Gunner og jeg vil alles beste, nå som før – nå, som før.»

^[226] «Det har vi *hørt* før, også. Og nå går vi,» sa Karen Anna. De to andre reiste sig langsomt.

«Krrr. Om det er så at du kan avse fem minutter, Karna? Jeg har en sak å legge frem for dig.»

«Jeg har ikke noen sak med dig, som ikke de andre kan høre på, Olaus.»

Birgitte dyttet til henne.

«Det er en velferdssak,» sa Olaus.

«Skal jeg bli igjen? De får bestemme.» Hun så på kameratene. De nikket. Og hun blev stående, mens de gikk.

«Du har kanskje ikke bruk for mig heller?» Gunner lo litt.

«Det er en privatsamtale,» svarte Olaus verdig.

Det blev tyst en stund, da døren hadde lukket sig bak Gunner. Olaus satt med fingertuppene mot hverandre og stirret på dem. Så bad han henne sette sig.

«Jeg står bra som jeg står.»

«Du er blitt alene, Karna?»

Det rykket til omkring de fulle lebene; men hun tidde.

«Du hadde en bra mor. Du kommer av bra folk.»

Han hadde sagt det herinne en gang før ...

Dengangen hadde hun blitt varm og vek, da han sa det. Hun reiste nakken.

«Jeg kommer av fattigfolk.»

«Si ikke det! Si ikke det. Det kan bære nedover med oss alle. Men vi er den, vi er. Du er den du er, Karna.»

Et lite, vridd smil drog munnvikene hennes nedover.

^[227] «Og jeg har tenkt på dig. Jeg har tenkt: det er synd om Karna, stor synd. Hun er ikke skapt til å sitte ved maskin, hun skulde ha én til å ta hånd om sig. Hun skulde ha gode kår.»

«Ja du har da vist, du har tenkt på oss idag!»

«På dig, Karna, på dig! Hadde du kommet til mig og sagt – og pr. eksempel sagt, at du vilde slutte og begynne for dig selv, begynne å sy for dig selv pr. eksempel, og at du – at du trengte en håndsrekning – jeg hadde ikke sagt nei. Vårherre vet det. Jeg har øie for dig, jeg har hatt øie for dig ifra første dagen, du kom på verkste' i den blå kjolen.»

Hun var blitt blek. Her hun stod – for noen minutter siden – hadde en tanke fart gjennom henne: gikk det galt, gikk det verre enn galt, da måtte hun ta på og sy sammen med Eveline ...

«Jeg trenger ikke din hjelp!» brøt hun ut – «Nei – fri mig!»

«Vent litt, Karna ... Om – om jeg nå spør dig og sier, jeg vil ta dig i huset?»

«I huset ...?» Hun sperret op øinene.

«Madamen blir gammel. Hun blir skrøpelig, hun har vann i blodet, føttene sveller, hun trenger en medhjelp. Hun faller av. Vi trenger en opmuntring i huset, til underholdning og støtte for madamen. Jeg har tenkt å by dig posten, Karna.

Jeg skal lønne dig godt – om du har hjerte for en gammel mann.»

Hun hadde mistet mælet. Det vilde ikke komme lyd i strupen, da hun prøvde svare.

«Når hun blir sengeliggende, må hun ha én som styrer,» sa Olaus.

[228] Da løftet hun hånden – hadde hun stått nærmere stolen hans, hadde hun slått. Og hun skrek: «Ja det vilde du vel? Ta Ladi i huset til dig! Henne har du hatt før! Din – din fele stygging!» Og hun styrtet mot døren, rev den op, lot den bli stående åpen efter sig og stormsprang mot utgangen.

Han blev sittende urørlig og lytte på helene, som slo mot stengulvet. Det rødlette ansiktet fortrakk sig, inne i det stutte skjegget skar munnen over i jep, brynene sitret og ut av de små øinene spratt klare tårer.

Han fikk ikke Karna. Han fikk henne aldri!

*

Søndagskveld var de så mange igjen, som Birgittes hybel kunde rumme. Men dennegangen stod de fleste, stod to og tre sammen, så bort på Birgittes og Jakobas alvorlige miner og spurte lavt: «Kan de ikke si det, da?» – «Vi tåler vel høre det, om det har gått aldri så rangt?»

«Når Karna kommer, skal vi begynne,» svarte Birgitte.

Hun var for sent ute, og hadde sprunget – andpusten lukket hun døren efter sig. «Jeg blev heftet av én som kom og vilde se på rummene. Det er en som skal gifte sig og tenker leie stua og kjøkkenet vårt.»

«Ja vi har ventet både vel og lenge.» Gyda knuste sigarettstumpen mot ovnsplaten. «Dem andre har fått tunga av ledd – det er visst du som skal bære frem gledesbudskapet, Karna.»

Hun hadde gått til den forrige plassen sin bak [229]messagingbordet. Hun hadde ikke noe papir med sig dennegangen, så de ...

«Vi har ingenting sagt. Vi har ventet på dig.»

Da lettet hun på sig, som vilde hun rømme fra plassen igjen. «De kan da like gjerne si det, du og Jakoba!»

«Nei, si det du. Det er du, som har fått det istand fra første dagen.»

Ingebjørg Dale trengte sig forbi de nærmeste og satte sig ved siden av Karna på madrassen. Hun la hånden bak øret.

«Vi skal si alt sammen, da, Birgitte?»

«Er det kanskje meningen å dølge noe for oss?» spurte Gina Flink kvast.

«Nei. Vi sier allting som det er, Karna.»

Hun snudde hodet mot Ingebjørg. Inn mot den døde tok hun på å fortelle om møtet hos sjefene. Ingebjørgs lyse hode, de blå, opmerkssomme øinene var foran henne. Litt etter litt kjentes det som var hun alene med Ingebjørg i det tyste rummet.

... ja, fra før kjente de betingelsene, Birgitte og Jakoba og hun var blitt forlikt om. De hadde hørt dem og godtatt dem. Papiret hadde Birgitte hatt med sig på kontoret. Hun hadde lest høit av det for sjefene. Og siden hadde ikke Birgitte sagt annet, enn at dette var kravene deres. Så hadde Olaus sagt, at han og Gunner var villig til å overveie dem.

Ingebjørg smilte. Ute i rummet var det et par som hadde holdt pusten lenge, nå kom den i hørlig støt fra brystet.

«Men ikke før på nyåret,» fortsatte Karen Anna. ^[230] «De vil gjøre op status først, sa de. Men de var kanskje villig til å legge på for somme – ja, *kanskje* da. Å det var for plagg, de vilde legge på, sa de ikke.»

«Det må vel bli for småplaggene, er det rettferdighet til!» – «Å, for den saks skyld så er jakkesømmen ...» – «Ja, de beste småplaggskreddere tjener da godt!» – «Hysj!» Jakoba løftet pekefingren. «Kan de ikke ti' still, så hun får snakke!»

«Men – så sa Gunner, at hvad de så bestemte, så gjør de det av godhet. Og så skrøt han av alt, de har gjort for oss og for byen da, i tredve år, tror jeg det var. Og så – så sa han, at de spekulerer på å flytte hele bedriften herifrå. Til kysten.»

«Å-h –» kom det fra alle kanter – én lyd av angst. Gyda ropte: «*Han* vet råd! Gunhilde har vært der – hun sier, der er dem aldri organisert på verkstedene. Der tar dem det, dem får akkurat som vi – der er dem gla til, bare dem får arbeid! Gunner er *kunnskapsrik!*»

«De flytter ikke!» Karen Anna møtte alle øinene. – «Han vil skremme oss! Olaus sa, de blir her på plassen.»

«Det *ordner* sig her på plassen, sa han,» rettet Jakoba.

«Hvad slags ordning da?»

«Ja, det var det, jeg spurte om jeg også,» sa Birgitte. «Og jeg fikk da svar!»

«Å svar fikk du?»

«Ja, *du* vet det, Karna.»

Hun så inn i Ingebjørgs øine, som tindret anstrengt og spent. Men røsten hennes sviktet litt, ^[231] da hun tok op Olaus Strandes ord til dem: Den som vilde arbeide med tillit til sjefene, skulde møte på verkste' imorgen tidlig. Den som ikke møtte, var opsagt fra imorgen. Hun skulde få fjorten dagers lønn, men hun skulde slutte på dagen.

Det blev så stilt i det lange, smale rummet, at de kunde høre Anna Kleve mase med tyggegummien.

Så sa en ung, lyshåret pike fra Brækken:

«Jeg har tenkt det hele tia. Den som henger i en tråd, kan ikke sette ivei med slikt.»

Alle så på henne – somme blev blekere, andre rødmet heftig. Og som på et signal brast det ut fra mange samtidig: «Vi skulde aldri gjort det!» – «Det var det jeg sa: dem gir sig ikke!» – «Vi skulde ventet til vi blev fler!» – «Ja, mor sa det da til mig, også!»

«Vi streiker!» ropte Karen Anna. «Vi møter ikke op imorgen! Ingen møter op! Vi sa det til dem, at vi streiker!» Hun søkte Birgitte – Birgitte satt med bøiet hode. Hun snudde sig mot Jakoba; Jakoba så bort. «Dere så det selv, Birgitte og Jakoba, å bleik Gunner blev!»

«Det var ikke da vi sa, vi vilde streike. Det var *før*,» rettet Jakoba.

«Det er det samme! De blev *redd*, da de hørte vi hadde organisert oss – de blev redd, både han og Olaus! Det er vel bevis for at de er redde, at de har vært ute og hørt sig om efter ny arbeidshjelp!»

«Har de forhørt sig om ny arbeidshjelp?» – «Å er det du sier!» – «Nei, det er det *verste* ...»

«De *sier* så – om det er sant da.»

«Det er nok sant san.» Gyda hadde tatt frem en ^[232] sigarett, nå tendte hun den og drog røken heftig inn. «De kan få såmange jenter, de vil, ute på bygda. *De* er himmelgla til, kan de få bli skreddere her i byen og få det bra.»

De siste ordene virket voldsomt – de fleste nikket, skrekk og spenning slapp ansiktene – venninder søkte hverandre med øinene. Hadde de det ikke *bra*?

Hadde de ikke frihet om kveldene? Hadde de ikke rum og hybler og kaffe på kjelen? Kom de ikke til hverandre med håndarbeidet sitt og satt sammen såmangen kosestund? Og hadde de ikke *arbeid*?

«Vi skal da få kjenne det, blir vi jagd fra fabrikk!» – «Vi er vel ikke tullet, heller!»

Enda tidde Birgitte ... Karen Anna reiste sig, så det skranglet i det vesle messingbordet. «Nei, vi er vel ikke *tullet*! Men møter vi imorgen, da er vi verre enn tullet, da! Da *taper* vi, da! Da er det slutt for alle tider, da! Da kan de stelle sig som de vil med oss! Da får vi slite som før til vi kommer på kommunen! Om vi *er* så tullet!»

«Det er svært så du lekser op for oss!» skar Gina Flinks røst i. «Vi er vel ikke treåringer!»

Endelig åpnet Birgitte munnen.

«Det er en alvorlig sak, dette – ja, han sa det selv. Og – for om det ikke går *nå*, så kan det gå *siden*, når vi blir fler, Karna. Det er vel ikke sagt vi gir op, for om vi utsetter? Om vi har vært for hastige av oss. Vi er da ikke fler enn tyve stykker.»

«Det er nok! Det er nok, holder vi isammen! Da blir han blokert!»

^[233] «Det er da ingen fagforening for skreddere her i byen, Karna.»

«Vi er én, nå!»

«Vi er for få!»

«Den er stor i Oslo. De vil hjelpe oss!»

«Var vi sikker på det, så ...»

«Vi melder ifra til ledelsen! Vi innberetter til ledelsen! Vi får av foreningskassen! Olaus skal få kjenne, det ikke blir så lett lenger! Han skal få kjenne det!» Karen Anna la hånden imot brystet – hvorfor hjalp ikke Jakoba og Birgitte henne?

De ordene hadde de hørt *før*. Dengangen hadde de vært søte som honning. *Nå* hadde de fått bud fra sjefene; nå visste de, hvorpass Olaus og Gunner «kjente».

«Ja. De kan blokere fabrikk, vet du.» Jakoba så ut for sig med smale øine.

«Da blir vi *alle* gåendes ledig, da!» – «Han og Gunner kan leve av midlene sine til dem blir hundre år!» – «Ja, de er da styrtrike!»

«Vi har lovt å holde isammen.» Karen Anna svelget gråten. «Vi skal vel ikke være forrædere mot kameratene våre, landet over?»

«Vi har ikke sett noe til dem, hittils!»

«Dere kunde umakt dere og gått og hørt på Randem,» – hun strøk sig fort over øinene. «Så hadde dere fått hørt hvem vi er, går vi tilbake på allting nå!»

«Vi står ikke her og lar oss rundskjelle!» ropte Berta Flink.

«Jeg skjeller ikke.» Tårene rant ned over kinnene ^[234] hennes. «Jeg sier, vi skal holde isammen og ikke gå på verkste' imorgen.»

«Vi har ikke sagt, vi vil gå! Vi har vel lov å diskutere!»

Hun bøide hodet – hun hadde vært for brå ... Hun satte sig ned og tørket øinene.

«Vi har natta til å tenke på.» Anna Kleve rettet på hårspenner. «Vi får rådføre oss med samvittigheten vår, hver og én. Jeg for min del har slettes ikke lyst å gå. Og tillit til Olaus har vel ingen.»

«Nei!» stemte de i.

«Vi får bruke vettet,» sa Birgitte.

«Men vi skal ikke gå sta og være vettløse, heller!» – «Nei, det ska' vi ikke!» – «Gråte kan vi tidsnok!» – «Jeg vil snakke med mor.» –

«Vi skal ikke høre på andre,» kom det lavt fra Karen Anna.

«Du har da hørt på Randem!»

«Jeg vil ikke tåle et ord imot Randem.» Birgitte knakket i vinduskarmen. «Han er real og saklig. Hadde han såsant vært her nå, kunde han sagt oss å vi skulde gjøre!»

Ja hadde han vært her! Karen Anna knuget hendene i hverandre.

«Hvad er det, de sier?» Ingebjørgs ord falt så stilt som på bomull; hun vendte øret mot Karna.

«Vi snakker om vi skal møte på verkste' imorgen eller ikke.»

«Skal vi ikke gå på arbeid da?»

Ikke gå på arbeid ... De blev dunkle i øinene. Maskinene deres stod der. Mange hadde plagg liggende ^[235] halvsydd – de så dem for sig. Saks og trådspoler, bordplass og stol. Ute i garderoben hang arbeidsdrakten på nummeret deres.

Ikke gå dit mer?

Karen Anna snakket til Ingebjørg Dale – skalv og lot ordene komme: De hadde tatt det store skrittet, de hadde organisert sig, de stod ikke alene lenger. De hadde vært hos sjefene og satt frem kravene sine. Hvis de holdt ut nå, da vilde de få dem igjennem, før eller siden. Olaus og Gunner vilde ikke stå ut med å gå arbeidsløs, de heller. Og kunde noen være så dum å tro, de vilde flytte herifrå? Gunner, som nettop hadde bygd ny fløi på villaen sin? Og hadde frue, som var født her i byen? Olaus, som satt i menighetsrådet? Å nei – de vilde *bli*, og de vilde gi sig for solidariteten, og de vilde sette igang med skreddere, som hadde forsvarlig lønn. Alt skulde bli godt, *holdt de bare ut ...*

«Jeg kan ikke reise hjem. Dom vil ikke ha mig,» sa Ingebjørg.

«Det er ikke sagt, det står så lenge på!» ropte Karen Anna.

De andre hadde pratet sig imellem – det var uro i rummet. Nå sa Gina Flink høit og skarpt, at hun og Berta måtte gå; de var bedt ut i kveld.

Da måtte alle gå.

«Vi må bestemme oss først!»

De så på hverandre; på Karna, som hadde ropt det, så de ikke.

«Jeg både vil og ikke vil ...» sa Gyda. – «Det er det samme med mig også.» – «Med mig også!» – ^[236] «Vi har da tolv timer å tenke i.» «Hver må bestemme for sig!»

En åpnet døren. «Godkveld da –» sa hun ut over værelset. Da sa alle det samme og trykket på for å komme ut.

Gyda Hansen var den siste. Hun var den eneste som tok de tre, som ennå stod igjen herinne, i hånden. «Mor'n, Birgitte!» – «Mor'n, Jakoba!» Til Karen Anna hvisket hun: «Blir det streik, får jeg ta vandringsstaven og gå til Oslo, jeg. Jeg har ikke hatt mer enn det ene kortet ifra ham, så da blir han storgla, vet du! Du skulde ikke spandert vannverket ditt – dem er likegla med tårer!» –

Før Karen Anna selv gikk, sa hun til de to andre: «Vi har vært bare tosket. Vi skulde ikke latt dem få gå, før vi hadde tatt løfte av dem!»

«Det er ikke greit for noen, Karna. Jeg vet ikke sjøl hvad jeg gjør, når jeg skal si det som det er.»

«Det nytter ikke for en to-tre, om *vi* blir hjemme,» sa Birgitte.

«Ånei – ingen trenger visst tvile på, åssen det går imorgen,» hun rørte såvidt hendene deres, da hun sa farvel. –

De så på hverandre, da de blev alene. «Det er synd om Karna, Jakoba. Hun som har stelt det til.» – «Ja, det er stor synd ... Men hun er rent for utålmodig.» – «Det kom for kastendes på henne. Det kom den kvelden, hun hørte Randem. Du vet det er forskjell på oss, som har vært organisert ifra før.» – «Ja, du vet det er forskjell ...»

[15]

^[237] Fra lykten utenfor på gaten stod et blålig skjær gjennom rutene inn i stuen. Skyggen av glassrammen tegnet små kors på den store bordplaten.

Karen Anna slo ikke på lyset.

Moren var borte. Hun hadde begynt å venne sig til det. Ikveld er noe annet borte – og hun kjenner, det er mer enn tapet av et menneske. Hadde hun trodd, Gud var blitt igjen hos henne? Han, som gir kraft, som hun har lært gir kraften til alt og alle; lært det og hørt det siden hun var liten? Ja, hun hadde tenkt, noe stort var nær henne, da hun talte til kameratene første gangen på Birgittes hybel. Hun hadde tenkt det, da hun stod foran sjefene og følte styrken i sig og ikke hadde gulv under føttene. Det er én som hjelper mig, hadde hun tenkt. Hun hadde ikke bedt; men dag efter dag hadde noe stått opreist i henne, noe som vilde gi og ta imot – kraft, som fikk bud ifra kraft.

Det hadde vært innbilning! Det hadde vært kikkerten til Vangensten, med låkk foran glasset! Ikke et menneske engang hadde det vært!

Det siste som er skjedd, stormer inn over henne. Hun ser dem for sig, de bortvendte ansiktene på Birgittes rum. Ingen av dem hadde villet som hun!

^[238] Ingen. De hadde trukket sig vekk, alle. Alle hadde de sveket. De sa, de vilde tenke det over – det var bare ord, de gjemte sig bak! Imorgen gikk de på arbeid, allesammen!

Forbitrelsen vil stryke henne – hun ynker sig høit, stormer hit og dit i stuen, kaster sig overende på divanen, stikker fingrene i ørene og skriker ned i puten.

Hun kan gå på sjøen og gjøre ende på sig! Hun kan gå til Vangensten og bli elskerinnen hans! Hun vil sette ild på hele fabrikk og bli derinne og brenne sig død! ... Aldri mer vil hun snakke til en eneste av dem! Ikke til Jakoba og Birgitte – nei sist til dem! ... Hun kan selge alt og reise til øian og plukke stein sammen med Beret og Oline resten av levetiden! ... Å, Olaus har gjort henne et skammelig tilbud – han har fått sagt henne, at hun er på bunnen – hun og alle hennes ... Gina sa, hun skjelte dem ut ... Ingen, som vyrder henne – ingen! ... Og Rakel er blitt skjør ...

Plutselig slakner legemet i overtretthet, synker ned mot madrassen. Da løsner gråten og i gråt sovner hun. –

Han hadde banket på døren. Ingen svarte. Og da han tok i den, var den ulåst. Han snublet i den høie dørstokken og bråket litt – det våknet hun av. I halvsøvn svev det gjennom henne: mor kommer fra møte ...

«Er her noen herinne,» spurte mannsrøsten.

Hun for overende og slo på lyset i veggglampen.

I første øieblikk kjente hun ham ikke. Hun så ^[239] den lave skikkelsen og buksene, som lå i fold nedover leggen. Ansiktet var halvgammelt og furet.

«De får undskylde, jeg kommer så sent. Men jeg har ingen annen tid.»

Det var Randem. Det var *ham* ...

Noe gikk ikoll i henne – et billed, hun hadde båret på. Og et øieblikk kjente hun skuffelsen som smerte. Så skyllet rødmen over ansiktet hennes, – hun glattet sig over bluse og skjørt, gikk frem og rakte ham hånden. «Jeg hadde bare lagt mig nerpå litt ...»

«Jeg hørte av Nilsen, det er blitt uro på konfeksjonsfabrikken. Da kom jeg i tanker om, at jeg hadde lovt å se innom Dem på hjemturen. Men jeg skal videre imorgen tidlig, og så var det ingen annen råd enn å gå hit ikveld. Nilsen viste mig veien.»

Hun hadde fått tendt taklampen også og trukket for gardinet i vinduet. Hun bad ham sitte ned. Han så på henne:

«Dere har gjort en aksjon, hører jeg.» Og han gikk frem til bordet og fant sig plass. Selv satte hun sig i gyngestolen ute på gulvet.

«Ja – vi har arbeidet siden De var her. Vi ...» Da kom det så for henne, slik

hun hadde tenkt dette møtet med ham skulde bli, at hun måtte tie. Bakenom alt hadde det lyst: når hun skulde treffe Randem igjen og fortelle om seiren, de hadde vunnet ...

«Nilsen hadde ikke større greie på det. Men han mente, dere vilde gå i streik?»

«Det blir til ingenting. Hadde De kommet *før*, så.»

[240] «Blir det ikke av?»

«Ikke det jeg tror.»

«Har dere ikke organisert dere?» Han er like rolig i røsten. Hun løfter hodet og ser på ham.

«Jo. Vi har meldt oss inn, tyve av oss.» Og nå begynner hun på begynnelsen, sitter og ser på ham og forteller fra begynnelsen av.

Det er en lang historie. Den gamle historien om iver og samhold og begeistring. Og om dårlig strategi og om forsett, som rakner. Om løfter og om frafall. Han bryter henne ikke av – han lytter opmerksom.

«... Og imorgen går de vel på arbeid igjen,» slutter hun.

«De også?»

«Nei. Ikke jeg.»

Hun møter øinene hans og hun ser det grå blikket glimte til i glede. Da er det som glir alt, hun har utstått, av henne. En følelse av å være *fremme* tar henne – som har hun gitt hele striden over til ham.

Og mens han nå snakker til henne, skjer det noe i henne fra sekund til sekund. Hun hører det, han sier: at de har bust for stoms på, – de har ikke hatt opplysning nok, de har vært for ubefestet. Det må gå iherdig arbeid forut for handling, ellers risikerer én flukt og nederlag i avgjørelsens stund. Men hun *ser* mer enn hun hører. Ser, hvor lite han er å se på. Grå allesteds, som kommer han av jord. Han har furer i ansiktet ... Han er så lav at han vel knapt når henne til haken. Klærne hans er slitte og av billigste slags. Han er én av en hær på tusner ...

Danielsen ... Gudbrand Østli ... Vangensten ... [241] Finn ... Hun ser uavbrutt på Randem. Ikveld er han kommet. Da hun var elendigst og mest forlatt, kom han. Slik ser han ut. Sånn var det, det skulde skje. Og nå føler hun med ett, som engang før herinne, sitt eget legem som en herlighet. Men ikke som et våben –

som gave! Hun har gave å gi! Ennå engang er det dér og bruser i henne.

«Ja, hvad mener De?» spør han.

Hun har ikke hørt det siste, han har sagt. Med store dunkle øine ser hun på ham.

«Jeg er blitt alene siden De reiste. Mor er død. Hun var gammel. Vi var bare vi to.»

«Da blir det kanskje lettere for Dem. Gamle folk står oss ofte imot.»

«Ja –» Hun prøver å huske noe. Det er forsvunnet. Pånytt ser hun på ham.

«Ta mig med til Oslo,» sier hun.

«Hvad vil De i Oslo? De kan utrette mer her i byen.»

«Ta mig med! Det kan bli som De vil. Hvis jeg får være med Dem.»

Han gransker det bleke ansiktet. Får en tanke – slår den vekk. Han har misforstått henne.

«Det er ikke liketil å få arbeid i Oslo heller. Og der er dyrere å leve, antar jeg.»

«Hvis du vil ha mig, mener jeg.»

Hun sitter rett op ned ytterst på setet, holder stolen i ro med føttene stemt mot gulvet. Øinene hennes er svarte av angst. Men – røsten hennes var tørr og fort ... Ja, som spurte hun, om han vilde ha et stykke brød!

[242] Han blir så brydd at han sveder. Hun er ansiktsvakker som få. Men likevel er hun ikke til å tenke på, ikke på *det* viset. Hun er da så redd i øinene, som står hun foran børsemunningen!

«De er blitt rent for nervøs. Det har vært for stor påkjønning.»

«Du vil ikke?»

Han rister på hodet.

... Kanskje er han gift. Hun har ikke spurt om det. Men det hadde vært det samme for henne. Hun har bydd sig frem. Og han vil ikke ...

Langsomt bøier Karen Anna sig forover og gjemmer ansiktet i hendene.

«Kollegene Deres har vært lumpne. Det har tatt på Dem. De er ikke Dem selv nå. Men – om De tenker Dem om ... Det, som har skjedd er bare begynnelsen – begynnelsen til en reisning. Hvis De holder ut, skal De få erfare at kameratene

Deres kommer til Dem og angrer sig. Det er bare å holde ut. Jeg skal sende Dem brosjyrene våre og bøker. Jeg skal snakke med ledelsen. De skal få alle de opplysninger, De vil. Og på en eller annen vis kan De vel skaffe Dem arbeid her i byen? Her, De er kjent.»

Hun sitter som før. Han tar frem uret, ser på det – reiser sig.

«Det er blitt sent. De venter på mig hos Nilsens.»

Nede i hendene rører hun hodet til nikk.

«De får da be farvel med mig, frøken Hustad!»

«Jeg vil helst, De skal gå.»

^[243] «Nei! De skal ta mig i handa! Jeg – jeg har ikke festet mig ved noenting! Det kan være usagt, om De vil. Det ...» han greide ikke lenger se på den ihopkrøpne skikkelsen i stolen – «det er saka, som skal ha Dem! Og – og det er vel det, De hadde i tankene, også. Det var bare det, at jeg kom hit akkurat i kveld.»

Hun tar sig sammen, står op –; han ser den hvite nakken og det mørke bakhodet.

«Og – han, som får *Dem*, han er vel faren. Jeg skjønner da det. De er et staskvinnfolk. Men – det går ikke *slik* for sig, ser De ...» Han må smile. «Jeg ønsker Dem alt godt! Og takk for i kveld.»

Han stiger frem til henne og tar hånden hennes: «De er ikke harm på mig, frøken?»

Hun rister på hodet – drar hånden til sig, springer over gulvet, får op kjøkkendøren og er ute av rummet. –

*

Hele natten var hun ikke av klærne.

Et par ganger stod hun foran divanen. Men det var umulig å gjøre istand seng og legge sig som en annen kveld. Er hun oppe, kan hun gå, røre sig – rydde i rummene, bære inn ved. Ikke ligge stille i mørke – det må hun ikke friste.

Men tankene tok makten lel. Sommetider kastet hun med nakken, skjøt frem lebene i tross; andre ganger satt hun og kurte med hodet mellom hendene. Usagte ord fortærte henne – *det* skulde hun sagt, og *det*; snakket, så han hadde måttet forstå; fortalt om livet sitt. Og han skulde bøid sig, han skulde kjent

barmhjertighet – og det skulde blitt stort for ^[244]ham, at hun gjorde sig liten og mindre enn et menneske noengang hadde gjort sig!

... Han hadde kalt henne et staskvinnfolk ... Han hadde ikke spart på å si det. Det hadde han råd til. –

Hun måtte ta ned håret – hodet verket. Hun måtte åpne blusen i halsen. Hendene hennes skalv.

«Et usedvanlig sterkt og motstandsdyktig menneske,» hadde Vangensten sagt ... Det var dig det mor, det var dig! –

Ut på morgensiden kom en ny uro. Var klokken seks? Hun så bort på vekkeruret – viserne stod midt imot hverandre. Hun hadde kjent det på sig; den var seks.

Utenfor ruten er det mørkt enda; men med en gråne østover. Hun står og ser ut bak gardinet. Snart er det morgen og arbeidstid ...

Med ett vet hun det: hun må gå dit og se. Jeg må gå frem til bakken og stille mig i porten hos fru Gundersen og se, hvem som kommer!

Men da må hun ha sig kaffe først ... Og nå tar en feber henne: hun skal bytte av sig søndagsklærne, vaske sig, sette op håret. Hun skal spikke fliser og nøre op. Sette over kjelen og finne frem mat.

Og det blev likt en morgen som alle andre morgner. –

Det snedde ikke; men himmelen stod svart over takene. Bortefter gatene drog folk på arbeid; hun kjente dem fra alle år. – Hun var tidlig ute, men hun småsprang likevel, med vesken klemt inn under venstre arm. Det er ikke verdt å komme for sent ^[245] – ingen må se at hun smetter inn i kafé-porten. Og Birgitte pleier å være blandt de første ...

Likevel måtte hun stå over et kvarter inne i den mørke porten, før noen viste sig i Ramstadbakken.

Det var tre landsjenter. De tok det med ro, gikk tett sammen og pratet. Hun visste hvad de pratet om ... Straks efter dem kom Birgitte ... Det er Birgitte i den brune kåpen med kaninskinnet om halsen. Travel, ser ikke til siden, henger med skuldrene, bærer vesken efter remmen ...

Hun må holde sig for munnen for ikke å rope Birgitte, Birgitte!

Og de kommer og de kommer ... Gina og Berta – Olga og søskenbarnet

hennes – Mally – Ingebjørg – den lyshårete piken fra Brækken. De haster forbi –
Alle. Alle. Ikke én som skofter. Alle nede ifra byen har gått frem til fabrikk.
Alle så nær som Jakoba.

Og hun står og får godhet for Jakoba – får følelser så sterke for Jakoba, at de vil sprengte brystet. Den spisse haken hennes og den forandrete munnen med de nye tennene – de smale øinene og det glatte håret, som er for langt i nakken ... Hun vil velsigne altsammen.

Da kommer Jakoba springende.

Karen Anna går lenger inn i mørket.

Stakkarer! Stakkarer ... Birgitte og Jakoba. Alle de andre. Og Birgitte og Jakoba. Stakkarer alle for én ...

Bare *hun* står igjen.

^[246]Da skriker det til i henne; Kameratene mine! Søstrene mine! Alt jeg har! ... Og på et svimmelt sekund ser og hører hun altsammen: garderoben, hvor de stimler og bytter på sig de store forklærne – verkstedet, det pene, lyse verkstedet ... Snakken, som bubler over bordene i frokosthvilen – lyden av alle stegene, når de ramler ned trappen til middag ... Når de reiser sig og går inn til kontrolløren med det ferdige plagget ... Klokken som ringer, når dagen er slutt og de er *fri*.

Hun tenker ikke mer. Hun styrter ut av den svarte porten, springer op bakken, springer for livet. Bare de ikke har stengt alt ... Hun tar trinene i uttrappen i lange kut.

Kornelius står innenfor døren.

Hun stanser.

«Åtte og seksti,» sier Kornelius og setter merke med blyant på en papirblokk, han holder i hånden. Så farer de kvasse øinene over henne. «Så du er ute og går, du også,» sier han.

Stiv og urørlig står hun.

«Ja, han venter dig da. Nå blir han i godlune. Åtte og seksti. Vi er fulltallig idag.»

«Jeg kommer for å hente tøiet mitt.»

Han ser mer på henne, legger den store hånden på armen hennes: «Du kommer,» sier han med vekt.

«Slipp mig. Jeg kommer for å gå.»

Han forsker i det dødbleke pikeansiktet.

«Du står fast da?»

«Ja. Du kan hilse og si det. Jeg står.» Men hun kjenner ikke gulv under sig –

^[247] «Jeg skal hente tøiet ditt til dig, så sparer du trappa,» sier han.

«Jeg henger på åtte og tyve. Forklæet og den røde vesten min.»

«Du er den siste. Jeg trenger ikke *lete* etter sakene dine.»

Da Kornelius kommer ned igjen med plaggene over armen, stanser han foran døren til sjefskontoret. Han ser bort på henne; så åpner han døren halvt og sier høyt inn i dørgløttet: «Syv og seksti. Vi mangler bare Hustad. Hun kommer ikke.»

–

Hun gikk langsomt nedover Ramstadbakken. Hun bare seg. Arbeidsdrakten bar hun i en tull under armen. Det kjentes som hadde hun aldri gått denne bakken før ... Hun er alene. Men hun er alene med sig *selv*. Karen Anna Hustad, tenkte hun. Navnet kom, ikke noe annet. Karen Anna Hustad ...

«Karna!» roper det bak henne.

Hun bråstanser.

Det er Gyda. I full fart kommer hun nedover bakken – kåpen står åpen på henne, hatten har hun i hånden, håret strimer bakover fra pannen.

«Men – i allverden!»

«Jeg satt og venta og venta på dig! Men når du aldri kom! Også sprang jeg ut, også sa Kornelius, at du hadde *gått* og tatt med dig altsammen! Også tok jeg kåpa mi og sprang! For jeg vil da ikke være *dér alene!* Når ikke du vil, vil ikke jeg heller! Jeg blåser i allting! Jeg er likesæl! Jeg går ikke dit mer! Jeg streiker, jeg!»

«Du? *Mener* du det, da?»

^[248] «Om jeg mener det? Ja, nå kan du passe dig litt! Jeg vilde og vilde ikke i hele går kveld, så jeg trodde, jeg skulde sette til! Det var verre enn tannverk. Men da klokka tok på å ramle idag tidlig, spratt jeg op og sia tenkte jeg ikke, før jeg *var* der! Men aldri så kom du, og maskinen din stod *dér* og glante så stygt på mig at, og de sa at nå kommer a ikke, når a ikke er kommen *nå*. Og rett som det var fikk jeg den store skjelven, og dermed sprang jeg!» Hun hikstet og lo og hikstet. «Farvel med hele fillefabrikken! Det var du som gav mig kaffi da Julius hadde

gått ifra mig!»

Karen Anna våget ikke snu sig og se på kameraten. Det var *Gyda*, som gikk her ved siden av henne ... Hun trengte gråten tilbake i halsen. Gyda, som hun ikke hadde estimert ...

De går og sier ikke noe; dreier inn i Storgaten. Den er øde og tom for liv.

«Jeg *kom*,» sier hun lavt. «Jeg var ikke likere. Men så fikk jeg se Kornelius. Jeg så øinene hans. Da tenkte jeg, at slik vilde øinene bli herefter – på alle. Det var det, som berget mig. Om det ikke var stort jeg berget. Ikke annet enn Karen Anna Hustad, vet du» – hun smiler vékt.

«De vil da se på oss, nå også!»

«Det kan vi stå i.»

De går litt igjen, tause; så sier hun:

«Vil du – vil du sy isammen med mig, Gyda? Vi må ta på med noe.»

«Jeg kan sope gata med dig. Det er det samme for mig.»

^[249] «Vi kan sy. Vi kan sy for folk. Vi kan få skjortesøm for With også.»

«Ja dem er vel narraktige, når det kommer an på skjorta! Snakk om damer – mannfolk er mye verre.»

Karen Anna vender sig og ser på stubbnesen og den vesle, runde haken – på kinnet, som er blitt magrere.

«Men – skal vi arbeide isammen, må du te dig som folk, Gyda.»

Den andre jeper litt: «Ja, jeg har da som tenkt på det. Jeg har mista *lysten* efter han reiste. Det er sant det, Karna.»

Karen Anna tok hånden hennes. Et stykke frem efter gaten går de hånd i hånd. Enkelte snefnugg kom seilende ned over dem; så kommer det fler – snart faller sneen tett, gjør dem utydelige, gjør dem til to små skygger, som bøier hodet mot været. –

Noter:

[n1](#). *Forfatternote*: legge jaresnor langs sømmen.

[n2](#). fabrikken] *rettet fra*: farikken

[n3](#). *Forfatternote*: blei = druknet.

Nini Roll Ankers *Den som henger i en tråd* er lastet ned gratis fra bokselskap.no